

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ВИШНЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 342.565

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М.В. Вишневський

Науковий керівник **Пайда Юрій Юрійович**, кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2019.

У роботі наведено нове розв’язання наукового завдання стосовно адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. У результаті здійсненого аналізу сформульовано наукові положення й висновки, запропоновані особисто здобувачем.

Виявлено, що судова система України за часів незалежності зазнала значних реформаційних змін, зокрема і в організаційному аспекті. Наразі судова установа є комплексним утворенням, де апарат суду займає провідне, невід’ємне, фактично самостійне місце, однак не відокремлене, а отже – структурне.

З’ясовано, що в наукових колах наявні теоретичні труднощі щодо визначення сутності терміна «апарат суду», що зумовлено низкою чинників, зокрема й відсутністю офіційного його трактування законодавцем. У зв’язку з цим пропонується Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII доповнити авторським трактуванням означеного терміна.

Аналізуючи завдання, які стоять перед судом, виділяємо такі напрямки діяльності апарату суду та його працівників щодо здійснення належного організаційного забезпечення діяльності суду:

1) загальна організаційна діяльність, що полягає у створенні належних умов діяльності суду для ефективного виконання суддями та працівниками апарату суду покладених на них повноважень та посадових обов’язків і

пов'язана з виконанням наказів і розпоряджень голови суду та його заступників, наказів і розпоряджень керівника апарату та його заступників, плануванням роботи суду, забезпеченням виконання планів роботи тощо;

2) документальне та інформаційно-технічне забезпечення – а) здійснює організаційне забезпечення та супровід справ і матеріалів для розгляду суддями; б) забезпечує впровадження передових технологій оброблення документів, ознайомлення суддів і працівників суду з новелами законодавства та їх тиражування; в) реалізує практичне впровадження в діяльність суду новітнього програмного забезпечення, нових функціоналів Автоматичної системи документообігу суду та Єдиної інформаційної телекомунікаційної системи. Забезпечує навчання працівників суду в питаннях упровадження в практичну діяльність підсистеми «Електронний суд»;

3) кадрове забезпечення – опікується всіма процедурними аспектами організації стосунків з робочою силою суду;

4) матеріально-технічне забезпечення – постачає судову установу потрібними технічними засобами, комп'ютерною та іншою оргтехнікою, а також канцелярськими товарами й іншими матеріальними засобами, засобами поштового й телекомунікаційного зв'язку, здійснює господарське обслуговування адміністративної будівлі суду та прилеглої території, а також охорону приміщення суду та забезпечення засобами для здійснення пропускнуго режиму й охорони суду;

5) висвітлення роботи суду в засобах масової інформації – доведення до відома громадян основних показників роботи суду, прозоре висвітлення резонансних справ, здійснення просвітницької роботи серед молоді, що покладена на прес-службу суду.

Відзначено, що одним із різновидів правового регулювання є адміністративно-правове, яке характеризується низкою специфічних особливостей. В аналізованій сфері це сукупність внутрішніх (саморегулювальних) та зовнішніх (з боку публічної адміністрації) процесів впливу адміністративних норм на професійну, службову та посадову діяльність працівників апарату суду.

Відповідно керівний вплив на діяльність апарату суду як ззовні так і зсередини об'єднаний певною спільністю – залежністю від адміністративної норми. Спеціалізованими актами для аналізованої сфери слід вважати закони України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу», Типове положення про апарат суду, яке затверджує Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя, та окремо затверджені положення про апарат конкретних судових установ. Сюди також належать розпорядчі й організаційні акти керівника судової установи та керівника апарату суду.

Наведено власне розуміння категорії «принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду» в Україні та здійснено їх класифікацію на 3 групи: а) загальні принципи судової влади (верховенства права; ефективної, продуктивної та скоординованої діяльності суб'єктів, що стосуються судоустрою та судочинства; підзвітності громадянам України; 4) свободи від будь-якого політичного впливу; відповідності стандартам і передовим практикам Європейського Союзу); б) принципи діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду. Визначено, що для кожного із суб'єктів вони є різними, однак існує низка принципів, які є спільними, – наприклад, ієрархічності, плановості, науковості; в) принципи діяльності працівників апарату суду: 1) принципи державної служби (стосуються осіб, на яких розповсюджується законодавство про державну службу): професіоналізму, персональної відповідальності, патріотизму; 2) принципи трудового законодавства (стосуються усіх працівників апарату суду): забезпечення гідних умов праці, зокрема безпечних та гігієнічних; взаємних зобов'язань між працівником і роботодавцем (керівником апарату суду); своєчасної виплати та правильного розрахунку заробітної плати; підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання; судового захисту в разі виникнення конфліктних ситуацій; поваги, гідності та інших особистих надбань працівників.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні здійснюється конкретними суб'єктами публічної адміністрації, кожен із яких має власні повноваження та сферу відомчого впливу щодо регулювання діяльності апарату суду. Сформовано поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, та розкрито його характер на прикладі основних суб'єктів публічної адміністрації а аналізованій сфері.

Стверджується, що адміністративна діяльність публічної адміністрації – це стратегічний, планомірний та динамічний процес, що базується на низці специфічних принципів. Він відзначається наявністю компетенційної спроможності окремого суб'єкта щодо вчинення певної дії. Однак розуміння, яким чином вона здійснюється, за допомогою яких засобів і знарядь, надає найповніше уявлення про весь керівний спектр владної дії щодо регулювання діяльності апарату суду в Україні.

Сформовано поняття форм і методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації в аналізованій сфері та розкрито їх різновиди. Окремо наголошується на тому, що врегулювання процедурного аспекту діяльності представників судової системи України має особливе значення, що пояснюється полем їх адміністративної діяльності та окремо значенням таких дій. Обмежуватись лише «управлінським» розумінням процедури як категорії, що застосовується до діяльності виконавчих органів влади та місцевого самоврядування, є недоречним, оскільки усталене розуміння публічної адміністрації у вузькому розумінні ускладнює подальші трансформаційні зміни адміністративного права. Суб'єкти публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, реалізуючи свій владний вплив, діють у певній послідовності.

Доведено, що основними різновидами внутрішніх адміністративних процедур діяльності суб'єктів, що здійснюють регулювання діяльності апарату суду в Україні, є:

– нормотворчо-технічні процедури – етапи нормотворення конкретного нормативно-правового акта уповноваженим суб'єктом. Здебільшого вони мають узагальнений вигляд і передбачають наявність таких етапів: 1) планування; 2) підготовка проекту; 3) погодження, проведення експертизи та внесення змін до проекту (у разі потреби); 4) подання проекту суб'єкту видання або безпосередньо його видання; 5) офіційне оприлюднення;

– реалізаційні процедури – специфічний інструмент діяльності публічної адміністрації, що застосовується визначеним суб'єктом і стосується конкретної справи чи ситуації. Це такі процедури: призначення керівника апарату суду та його заступників на посаду, а також звільнення з посад; взаємодія Державної судової адміністрації та апарату суду щодо організаційного забезпечення судової установи; заохочення працівників апарату суду; проведення службових перевірок; притягнення працівників суду до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності; фінансування судової установи; надання службового житла.

Надано визначення міжнародних засад здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду та здійснено класифікацію міжнародних актів в аналізованій сфері – на ті, що встановлюють: 1) загальні правила незалежності судової гілки влади – наприклад, Основні принципи незалежності судових органів (Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року); 2) етичні правила та норми поведінки суддів – наприклад, Бангалорські принципи поведінки суддів (схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року); 3) гарантії кар'єрного зростання суддів та вимоги до їх професійної підготовки – наприклад, Висновок №4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях; 4) організаційні засади діяльності судів – наприклад, Рекомендація № R (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів із попередження і зменшення надмірного

робочого навантаження в судах (ухвалена Комітетом Міністрів 16 вересня 1986 р. на 399-му засіданні заступників міністрів); Висновок №7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільств»; 5) окремі правила та процедури організаційного управління судовою установою – наприклад, Рекомендація № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо добору, оброблення, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах (ухвалена Комітетом Міністрів 11 вересня 1995 р. на 543-му засіданні заступників міністрів).

Виявлено та узагальнено позитивний досвід адміністративно-правового регулювання забезпечувальної діяльності зарубіжних судових установ для запозичення Україною. Запропоновано конкретні зміни й доповнення до законодавства України у сфері регулювання діяльності апарату суду в Україні, зокрема до норм законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII; «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII; «Про державну службу», від 10.12.2015. № 889-VIII; «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI; Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21; Положення про апарат суду, затвердженого Державною судовою адміністрацією України за погодженням із Вищою радою правосуддя від 17 січня 2019 року № 140/0/15-19, та ін.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються й можуть бути використані в науково-дослідній сфері – для подальшого наукового розроблення проблем адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні Науково-дослідним інститутом публічного права; у правотворчості – для вдосконалення чинного законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні; у навчальному процесі – під час розроблення та викладання навчальної

дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» у Науково-дослідному інституті публічного права; у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності апарату Херсонського міського суду Херсонської області.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративні процедури, адміністративно-правове регулювання, апарат суду, методи, посадова особа, принципи, суд, судова установа, форми.

SUMMARY

Vishnevsky M.V. Administrative and Legal Regulation of the Court Apparatus Activity in Ukraine. – *Qualifying scientific work (manuscript).*

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – Research Institute of Public Law, Research Institute of Public Law, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted a new solution to the scientific task of administrative and legal regulation of the court apparatus in Ukraine. As a result of the analysis are formulated the scientific positions and conclusions suggested personally by the applicant.

It was revealed that the judicial system of Ukraine during the independence period suffered significant reforms, including in the organizational aspect. At present, the judicial institution is a complex formation, where the court apparatus occupies leading, inalienable, virtually independent place, but not isolated, and therefore, structural.

It was clarified that in scientific circles there are theoretical difficulties in determining the court apparatus essence in the terminology, which is due to several factors, including the lack of official interpretation by legislator. In this regard, the Law of Ukraine «On Judicial and Judicial Status of 02.06.2016, No.» 1402-VIII, is proposed to be supplemented by the author's interpretation of this term.

In order to properly handle the court activity, the following areas of activity of the court apparatus and its employees are allocated:

1) general organizational activity - is to create the proper conditions for the court to effectively exercise the powers; execution of court chairman's orders; the implementation of work plans; planning the activity of the court; organization and conducting of court sessions, workshops, international meetings, press conferences and other events, etc.;

2) documentary and informational and technical support - a) provides organizational, informational, reference and documentary support for the preparation

of cases and materials for consideration by judges; ensures the keeping of the journals (minutes) of the court session; fixing of court proceedings by means of technical means; conducting videoconferences; Provides Sending to the addressees in the established order copies of court decisions, as well as judicial communications, summons and calls, organizes and provides court proceedings in court, ensures preparation and compilation of documents in accordance with instruction on keeping records in court, other acts of legislation of Ukraine; b) ensures introduction of advanced technologies for processing documents, familiarization of judges and court staff with narratives of legislation and their replication; c) implements the introduction of the latest software, the new functionalities of the Automatic System of the Document Workflow of the Court and the Unified Information Telecommunication System. Provides training among court staff on the implementation of the "Electronic Court" subsystem into the practical activity;

3) staff support - ensures the implementation of state policy in the field of civil service on personnel management of the court; carries out a selection of court personnel; provides a body of measures for raising the level of professional competence of court staff; carries out a documentary registration of entry into the civil service, its passage and termination; carries out analytical and advisory maintenance of the work of the head of the civil service in the court on personnel management issues and makes appropriate proposals for him to improve the work with court staff;

4) material and technical support - in conjunction with the State Judicial Administration of Ukraine and the territorial departments of the State Judicial Administration of Ukraine providing judges and employees of the court apparatus with the necessary technical means, computer and other office equipment, as well as stationery and other material means the postal and telecommunication connection, the economic maintenance of the administrative building of the court and adjoining territory. Protection of court facilities and provision of facilities for the implementation of the passage regime and the protection of the court;

5) coverage of the work of the court in the mass media - bringing to the attention of citizens the main indicators of court work, transparent coverage of the resonant cases and carrying out educational work among young people. Realized by press service of the court.

It was noted that one of the varieties of legal regulation is administrative-legal, which is characterized by a number of specific features. In the analyzed area, this is a set of internal (self-regulatory) and external (from public administration) processes of application of administrative norms on professional, service and official behavior of staff of the court apparatus.

Accordingly, the governing influence on the activity of the court apparatus both externally and in the middle united by administrative norm. Special laws for the analyzed sphere is the Laws of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» (VVR, 2016, No. 31, p.545) and «On the Civil Service» (VVR, 2016, No. 4, Art. 43), Typical provisions on the court apparatus, which is approved by the State Judicial Administration of Ukraine in agreement with the High Council of Justice and the specific provision on a specific judicial institution. It also includes the administrative and organizational acts of the head of the court and the head of the court apparatus.

Present the actual understanding of the category of the principles of administrative and legal regulation of court apparatus activity in Ukraine. Has been made a classification of the principles into 3 groups: a) general principles of the judiciary (rule of law; effective, productive and coordinated activity of the entities related to the judicial system and the judicial process; accountability to the citizens of Ukraine; freedom from any political influence; compliance with the standards and best practices of the European Union); b) the principles of the activity of public administration entities, which carry out the administrative and legal regulation of the court apparatus's activities. It is determined that they are different for each subject, but there are a number of common principles like hierarchy, planning and science; c) the principles of the staff of the court apparatus: 1) the principles of the civil service (in relation to persons subject to civil service law): professionalism, personal responsibility, patriotism; 2) the principles of labor law: to ensure decent working

conditions, including safe and hygienic ones; mutual obligations between the employee and the employer (the head of the court apparatus); timely payment and correct calculation of wages; advanced training and career development; judicial protection in the event of conflict situations; respect, dignity and other personal belongings of the workers.

It has been proved that administrative and legal regulation of the activity of the court apparatus in Ukraine is carried out by specific subjects of public administration, each of which has its own powers and departmental sphere of influence over the regulation of the court activity apparatus. The formulation of the notion of the administrative and legal status of the subjects of public administration, which carry out the administrative and legal regulation of the court apparatus in Ukraine, and its character is revealed on the example of the main subjects of public administration and in the analyzed sphere.

It was argued that administrative activity of public administration is a strategic, systematic and dynamic process based on a number of specific principles. It is noted by the presence of a competent capacity of an individual subject in relation to the commission of one or another action. However, an understanding of how it is carried out, with the help of which tools and implements, provides the most complete picture of the entire governing spectrum of power to regulate the activities of the court apparatus in Ukraine.

Was formed the concept of forms and methods of administrative activity of subjects of public administration in the analyzed sphere and revealed their varieties. It is also emphasized that the resolution of the procedural aspect of the activities of the representatives of the judicial system of Ukraine has a special significance, which is explained by the field of their administrative activity and separately the value of such actions. Limiting only the "managerial" understanding of the procedure as a category applicable to the activities of executive and local self-government is inappropriate, since the well-established understanding of public administration in the narrow sense complicates further transformational changes in administrative law. The subjects of the public administration exercising administrative and legal regulation of the

activities of the court apparatus in Ukraine, realizing their power influence, operate in a certain sequence.

It was proved that the main types of internal administrative procedures of the entities that regulate the activities of the court apparatus in Ukraine are:

- design and technical procedures - these are the stages of creation of a specific regulatory act by the authorized entity. For the most part, they have a generalized view and assume the following stages: 1) planning; 2) preparation of the project; 3) approval, examination and making changes to the project (if necessary); 4) submitting a draft to the subject of the publication or directly to its publication; 5) official disclosure;

- implementation procedures - specific tool for public administration, which is used by a specific entity and relates to a specific case or situation. In particular, these are the procedures: the appointment of the head of the court apparatus and his deputies to the post, as well as dismissal; interaction between the State Judicial Administration and the court apparatus on the organizational support of the judicial institution; encouragement of employees of the court apparatus; conducting official inspections; bringing court employees to disciplinary, administrative or criminal responsibility; funding of a judicial institution; provision of office accommodation.

Was carried out the definition of international principles for the implementation of administrative and legal regulation of the activities of the court apparatus and provided the classification of international acts in the analyzed sphere is made for those that establish: 1) general rules of the independence of the judiciary - for example, the Basic principles of independence of the judiciary (approved by resolutions 40/32 and 40 / 146 of the UN General Assembly of November 29 and December 13, 1985); 2) ethical rules and rules of conduct of judges - for example, Bangalore Principles of Judicial Conduct (endorsed by UN Economic and Social Council resolution 2006/23 of July 27, 2006); 3) guarantees of career growth of judges and requirements for their professional training - for example, Conclusion No.4 (2003) of the Advisory Council of European Judges to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the proper training and

qualification of judges at the national and European levels; 4) the organizational foundations of the courts - for example, Recommendation No. R (86) 12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on measures to prevent and reduce excessive workload in the courts (adopted by the Committee of Ministers on September 16, 1986, at the 399th meeting of the Ministers' Deputies); Opinion No.7 (2005) of the Advisory Council of European Judges on the Committee of Ministers of the Council of Europe on the issue of "Justice and Societies"; 5) separate rules and procedures for the organization of judicial administration - for example, Recommendation No. R (95) 11 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on the selection, processing, presentation and archiving of judicial decisions in legal information retrieval systems (adopted by the Committee of Ministers on September 11, 1995 r at the 543rd meeting of deputy ministers).

Was revealed the positive experience of administrative and legal regulation of the court apparatus activity for borrowing by Ukraine. Was proposed specific changes and additions to the legislation of Ukraine in the field of regulating the activity of the court apparatus in Ukraine, in particular the norms of the Laws of Ukraine "On the Judiciary and Status of Judges" of 02.06.2016 No. 1402-VIII; "On Prevention of Corruption" of 14.10.2014 № 1700-VII; "On Civil Service", of 10.12.2015. No. 889-VIII; "On administrative services" of 09/06/2012 № 5203-VI; Regulations on the assistant judge, approved by the Decision of the Council of Judges of Ukraine of May 18, 2018, No. 21; The provision on the court apparatus approved by the State Judicial Administration of Ukraine, in agreement with the High Council of Justice of 17 January 2019, No. 140/0 / 15-19, et al.

The practical significance of the results obtained is that the conclusions formulated and reasoned in the dissertation research, the theoretical positions and the concrete proposals are used and can be used in the research sphere - for further scientific development of the problems of administrative and legal regulation of the court apparatus in Ukraine by Scientific research institute of public law; in law-making - to improve the current legislation in the field of administrative and legal

regulation of the activities of the court apparatus in Ukraine; in the educational process - during the development and teaching of the discipline «Actual problems of the theory of administrative law» at the Research Institute of Public Law; in law enforcement activities - to improve the efficiency of the apparatus of the Kherson city court of Kherson region.

Key words: administrative activity, administrative procedures, administrative-legal regulation, court apparatus, methods, official, principles, court, judicial institution, forms.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вишневский М. В. Деятельность аппарата суда как объект административно-правового регулирования. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 88–93 (Кыргызская Республика).

2. Вишневський М. В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 3. С. 101–106.

3. Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 136–139.

4. Вишневский М. В. Место аппарата суда в структуре судебного учреждения. *Право и закон*. 2018. № 3. С. 99–104 (Кыргызская Республика).

5. Вишневський М. В. Форми адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4(25). Т. 2. С. 53–57.

6. Вишневський М. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. С. 134–139.

7. Вишневський М. В. Методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 1. С. 155–159.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Вишневський М. В. До питання визначення форм та методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування: матеріали Міжнар. науково-практичної конф.* (м. Київ, 9–10 верес. 2016 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2016. С. 65–67.

9. Вишневський М. В. Система керівного суб'єктного впливу, що здійснює адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні: матеріали Міжнар. науково-практичної конф.* (м. Запоріжжя, 24–25 берез. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 64–66.

10. Вишневський М. В. Щодо питання визначення дефініції «апарат суду». *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали Міжнар. науково-практичної конф.* (м. Одеса, 10–11 серп. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 45–47.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ.....	27
1.1. Діяльність апарату суду як об'єкт адміністративно-правового регулювання.....	27
1.2. Зміст та сутність адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні	43
1.3. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні.....	58
Висновки до розділу 1.....	74
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ	82
2.1. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні.....	82
2.2. Форми та методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні.....	98
2.3. Окремі процедури адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні.....	117
Висновки до розділу 2.....	133
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ.....	142
3.1. Міжнародні засади та зарубіжний досвід здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду.....	142

3.2. Удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні.....	157
Висновки до розділу 3.....	171
ВИСНОВКИ.....	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
ДОДАТКИ.....	206

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Основним завданням сучасної правової демократичної держави є забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, створення умов для достойного матеріального і духовного життя громадян. Реалізація такої діяльності здійснюється законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади.

Кожна із цих гілок влади є відносно самостійною, оскільки їх представники зобов'язані не втручатися у діяльність одна одної. У цій тріаді законодавча влада повинна приймати закони на благо громадян, виконавча влада їх виконувати, а судова влада – вирішувати юридичні суперечки рівноправних осіб, а також ті, що виникають між приватними особами та різноманітними суб'єктами владних повноважень. При цьому остання функціонує за рахунок державного бюджету, який приймає законодавча влада та отримує організаційно-правове забезпечення від певних суб'єктів виконавчої влади.

Така модель реалізована в Україні: парламент приймає Державний бюджет України, а спеціально створені державні структури, які здійснюють виконавчі функції, однак функціонально відносяться до судової влади, акумулюють виділені кошти на утримання судової системи загалом. Такими складовими судової гілки влади є Державна судова адміністрація України та апарат конкретної судової установи.

Саме на апарат суду покладається організаційне, інформаційно-комунікативне та матеріальне забезпечення судів, а також судових установ в цілому, всім необхідним для якісного і вчасного здійснення судочинства у відповідності до принципу верховенства права для створення належних умов щодо отримання фізичними і юридичними особами якісних та своєчасних адміністративно-судових послуг.

За роки незалежності судова система України зазнала значних реформаційних змін в організаційному аспекті, що зумовлює чисельні наукові виклики та дослідження, в тому числі і щодо діяльності апарату суду в Україні, а тим паче особливостей його адміністративно-правового регулювання. Науковий попит обумовлюється як системними та структурними змінами судової системи України загалом, так і окремо побудовою та модернізацією моделі функціонування апарату суду в умовах реформаційного руху до цінностей і стандартів ЄС.

Однак, як показують результати соціологічного опитування Програми США USAID «Нове правосуддя» судовій владі довіряють 40 % юристів¹. Ще більш критичними є результати власного опитування громадської думки відносно рівня довіри населення до судової гілки влади, який склав лише 16 % (Додаток Б).

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Загальні засади діяльності апарату суду в Україні сформував у своїх працях А. Іванищук². В. Кузьмишин з'ясував окремі аспекти діяльності апарату адміністративних судів³, А. Маковець розкрила у своїх працях адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні⁴. Окремі питання аналізованої проблематики досліджували В. Авер'янов, Н. Армаш, К. Бабенко, В. Бевзенко, О. Безпалова, В. Бойко, А. Борко, М. Бояринцева, М. Булкат, В. Галуцько, Ю. Гаруст, Є. Гетьман, Ю. Гридасов, С. Денисюк, С. Діденко, О. Джафарова, М. Закурін, В. Заросило, А. Іванищук, Т. Коломоець, В. Колпаков, С. Кічмаренко, В. Ковальська, О. Кобзар, Н. Кузьменко, В. Лаговський, А. Малихіна, Д. Мандичев, А. Манжула, І. Марочкін, Л. Миськів, О. Михайлов, С. Обрусна,

¹ Результати опитування професійних юристів – учасників судових проваджень, що не є суддями або працівниками апарату суду. USAID. Програма USAID «Нове правосуддя», 2018. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/1_NJ_October_2018_SurveyLegalProfessionals_Results_UKR.pdf

² Іванищук А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: автореф. дис... докт. юрид. наук. Київ, 2017. 38 с.

³ Кузьмишин В. Адміністрування апеляційних судів в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 18 с.

⁴ Маковець А. Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. Суми, 2018. 22 с.

І. Орловська, І. Осика, Ю. Пайда, А. Рибас, Є. Соболь, К. Чижмарь, Р. Шаповал, К. Шкарупа, В. Шкарупа та ін. Проте, вищезазначені вчені розглядали дане питання поверхнево, без системного аналізу заявленої до розгляду проблематики.

Отже, незадоволеність громадян України діяльністю судової гілки влади, наявність як в теорії, так і у практичній діяльності апарату суду проблемних питань, які негативно впливають на рівень забезпечення судів усім необхідним для здійснення судочинства та надання адміністративно-судових послуг громадянам, необхідність виконання державною владою зобов'язань перед громадянами щодо запровадження європейських цінностей і стандартів судочинства обґрунтовують актуальність теми аналізованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію основних положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Стратегічного плану розвитку судової влади України на 2013-2015 роки, затвердженого Радою суддів України 21 січня 2012 р., Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Програми реформування сектора юстиції «Нове правосуддя» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та відповідно до плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права на тему «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретико-методологічних засад, нормативних основ і практики діяльності публічної адміністрації визначити базис та механізм адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні та розробити пропозиції щодо його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації потрібно вирішити такі завдання:

- розкрити юридичну природу діяльності апарату суду як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- з'ясувати зміст та описати сутність адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні;
- виявити і узагальнити принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні;
- з'ясувати адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні;
- розкрити форми та методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні;
- визначити особливості адміністративних процедур діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні;
- здійснити наукове узагальнення міжнародних засад та зарубіжного досвіду здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду;
- розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні.

Методи дослідження. В дисертаційному дослідженні використано систему методів наукового пізнання. За допомогою загальнофілософського *діалектичного* методу було проаналізовано та розкрито юридичну природу

діяльності апарату суду як об'єкта адміністративно-правового регулювання, а також його сутнісні характеристики (підрозділи 1.1, 1.2).

Використання методу *системного аналізу* надало змогу встановити структурні зв'язки між різними елементами досліджуваної системи та юридичними категоріями шляхом їх комплексного аналізу (розділи 1–2, підрозділ 3.1). *Логіко-семантичний* метод забезпечив аналіз думок вчених на аналізовану проблематику (розділи 1–3).

Загальнологічні методи *аналізу* і *синтезу* використовувались для формування нових та удосконалення існуючих юридичних категорій (підрозділи 1.1, 1.2, розділ 2, підрозділ 3.1).

Формально-догматичний метод забезпечив проведення аналізу чинного вітчизняного, міжнародного і зарубіжного законодавства (розділи 1–2, підрозділ 3.1).

Статистичний та *соціологічний* методи використано під час проведення власного опитування громадської думки відносно рівня довіри населення до судової гілки влади та опрацювання його результатів (Додаток Б). Методи *правового прогнозування* і *юридичної правотворчості* допомогли розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні (підрозділ 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. У результаті здійсненого аналізу сформульовано наукові положення і висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– розкрито адміністративну діяльність апарату суду як сукупність забезпечувальних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного та іншого характеру, об'єктивованих у вигляді посадової, службової та професійної реалізації державними службовцями і працівниками патронатної служби

судової установи своїх зобов'язань з метою ефективного функціонування відповідного суду, виконання основних завдань судочинства та надання адміністративно-судових послуг;

– доведено, що зміст адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні є фактичним (внутрішні та зовнішні способи впливу на професійну, службову та посадову діяльність працівників апарату суду) та нормативним (сукупність адміністративних норм, що встановлюють порядок, процедури та механізм реалізації діяльності апарату суду), а його сутність розкриває особливості системи керівного суб'єктного впливу, яка складається з двох рівнів;

удосконалено:

– розуміння терміну «організаційне забезпечення суду» як сукупність різнорідних заходів, що в кінцевому рахунку: 1) забезпечують реалізацію функцій судової установи, 2) створюють умови для відправлення правосуддя та надання судово-адміністративних послуг зацікавленим особам;

– класифікацію форм адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, до яких запропоновано віднести такі: правотворчу, погоджувальну, організаційну, здійснення матеріально-технічних операцій та інтерпретаційну, як специфічну форму, яка використовується Верховним судом;

– класифікацію методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні як дворівневу систему, побудовану за критерієм персоніфікації об'єкта (суб'єкта) впливу;

отримали подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо сутності принципу ефективної, продуктивної та скоординованої діяльності суб'єктів реалізації судової влади, який полягає у розумінні важливості реалізації їх функцій як перед суспільством, так і перед державою в контексті прагнення досягти

запланованих цілей, що мають в основі національні цінності шляхом якісного виконання своїх повноважень, в тому числі надання послуг та комунікативної співпраці між суміжними уповноваженими представниками та структурами з метою досягнення максимального результату – відправлення справедливого правосуддя та забезпечення функціонування судів на засадах громадської довіри;

– теоретичні аспекти висвітлення місця і ролі голови та керівника апарату суду, Ради суддів України, Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації України як суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні;

– наукові положення щодо сутності окремих процедур адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду як сукупність поетапних різнорідних діянь уповноважених суб'єктів щодо реалізації конкретних адміністративних дій, спрямованих на виконання зовнішніх і внутрішніх функцій апарату суду;

– наукове тлумачення міжнародних засад здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду, під якими пропонується розуміти сукупність нормативно-закріплених принципів, керівних настанов та рекомендацій, які є зводом правил, стандартів у сфері належного відправлення судочинства;

– пропозиції щодо внесення змін і доповнень до адміністративного законодавства щодо підвищення ефективності роботи судової гілки влади в цілому та регулювання діяльності апарату суду в Україні, зокрема.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані у дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового розроблення проблем адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчості* – для вдосконалення чинного законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні (додаток В);

– *навчальному процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правозастосовній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності апарату суду (акт впровадження Херсонського міського суду Херсонської області).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені дисертантом на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 9–10 вересня 2016 р.), «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 24–25 березня 2017 р.), «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 10–11 серпня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок. Робота містить список використаних джерел зі 236 найменувань на 24 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

1.1 Діяльність апарату суду як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Судова система України за роки незалежності зазнала значних реформаційних змін, зокрема і в організаційному аспекті. Однак першочерговим завданням, яке покладається на неї у правовій державі, є захист прав громадян. Створити таку судову владу в Україні є завданням судової реформи, яка вже досить довго триває та етапи якої були не завжди логічними й послідовними, а іноді й суперечливими. Безумовно, успіх реформи залежить від багатьох чинників, проте насамперед – від наукового обґрунтування кроків, що здійснюються, та результатів реформи [217, с. 6].

З 2018 року життя судової системи зазнало суттєвих змін [70, с. 1]. Реформа почалася як відповідь на суспільний запит щодо незалежного, справедливого правосуддя, яке спирається на європейські стандарти захисту прав людини. Цей запит був особливо потужним після Революції Гідності. Аби гарантувати професійне проведення реформи, наприкінці 2014 року було створено Раду з питань судової реформи. До неї увійшли 43 особи – експерти, юристи, науковці, чиновники, депутати, представники громадських організацій, судді. Рада розробила «Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки». У цьому документі прописано кроки, потрібні для повної зміни судової системи. Реформа відбувається згідно з цією стратегією [68].

Наразі реформування законодавства добігає кінця [68]. Серед нововведень слід виокремити зокрема ухвалення таких законів України, як «Про забезпечення права на справедливий суд» (№ 192-VIII), Про внесення

змін до Конституції України (щодо правосуддя)» (№ 1401-VIII) та «Про судоустрій і статус суддів» (№ 1402-VIII – нова редакція), які набрали чинності 30.09.2016 [196]. У червні 2016 року були ухвалені й закони про виконання судових рішень («Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів») [68].

Також важливе значення мають ухвалені закони України «Про Вищу раду правосуддя» (№1798-VIII), «Про Конституційний Суд України» (№2136-VIII), «Про Вищий антикорупційний суд» (№ 2447-VIII), «Про утворення Вищого антикорупційного суду» (№ 2470-VIII) та окремо Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (№ 2147-VIII).

У результаті реформи було ліквідовано зайву касаційну ланку – вищі спеціалізовані суди. Залишилися три інстанції, їх функції не дублюються. Щоб українська судова система відповідала сучасним потребам, у межах реформи створюються два нових спеціалізованих суди [68].

Що стосується працівників апарату судів, які ліквідовуватимуться, то всі без винятку працівники апарату зможуть працювати в нових окружних установах. Але за умови, що погодяться зайняти запропоновані крісла. Ймовірно, комусь усе ж таки доведеться змінити одну посаду на іншу: у разі об'єднання 3-4 судів в один керівник апарату буде також один [70, с. 6].

Отже, реформаційні зміни судової системи України зумовлюють численні наукові виклики та дослідження, зокрема і щодо діяльності апарату суду в Україні, і при тому – особливостей його адміністративно-правового регулювання. Науковий попит зумовлюється як системними та структурними змінами судової системи України загалом, так і побудовою та модернізацією моделі функціонування апарату суду в умовах реформаційного руху до цінностей і стандартів ЄС зокрема.

Більше того, належна організація роботи суду значною мірою впливає на ефективність його діяльності, оскільки забезпечує належні умови саме для якісного відправлення правосуддя [39, с. 54].

Якщо узагальнити історико-правові моменти розвитку та становлення сучасного апарату суду в Україні, то можна визначити такі ключові етапи:

1) у часи Київської Русі існували князівський, боярський, общинні та церковні суди; суд не відокремлювався від адміністрації, судових органів як особливих державних структур не існувало, а суддями були князі, посадники, волостителі; їх помічниками були тивуни, вірники; князь вирішував судові справи спільно з боярами; допоміжні функції суду почали виконувати вірники, мечники та ябедники;

2) у часи перебування України під владою Польського королівства та Литовського князівства утворено станові шляхетські суди: земські (суддя, підсудок, писар та його помічники-підписки), гродські (намісник, староста або воєвода, замковий суддя та писар) та підкоморські (підкоморій); діяли судовий орган «панами-радами» (маршалок, канцлер, підскарбій, гетьман, воєвода та інші), магістрати (міська рада та лава, де працювали відповідно бурмистри й радці та лавник із війтами);

3) у часи Запорозької Січі суддівські функції виконувала військова старшина, кошовий отаман (гетьман) був найвищим судовим органом, а з середини XVII ст. – апеляційною інстанцією, функцію технічної допомоги здійснював військовий писар, який очолював Січову канцелярію;

4) у часи перебування України в складі Російської імперії була відсутня єдина судова система (губернські, совісні, надвірні, земські суди, магістрати та ратуші, Генеральний суд, а також станові суди – церковні, військові, волосні, а в деяких губерніях – місцеві й загальні суди);

5) у період УНР, Директорії та радянські часи з'явилися посади генерального секретаря судових справ, прокураторів і старших прокураторів, організовувались дільничні народні суди, до складу кожного з яких входили

постійні та чергові судді; народні суди, ради народних суддів та революційні трибунали; працювали судді-стажисти (сучасні помічники);

6) у період проголошення незалежності України та ухвалення Конституції України відбулися розроблення й затвердження низки нормативно-правових актів, які сприяли формуванню окремої гілки судової влади, закріплення окремих посад апарату суду;

7) у період розвитку демократичних засад судочинства відбувається фактичне становлення й розвиток апарату суддів, визначення штатного розпису, організаційної структури апарату, статусу працівників суду, регламентація інших аспектів їх діяльності, подальше вдосконалення апарату судів у контексті судової реформи [110, с. 37].

В умовах сьогодення чинна редакція Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме стаття 155, установлює, що організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолюється керівником апарату.

У науковій літературі апарат суду розглядають як його самостійну складову, що утворюється відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [184, с. 24]. З таким підходом до розуміння апарату суду О. Калашник [77, с. 274] не погоджується, оскільки відповідно до ч. 4 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» місцевий загальний суд складається виключно із суддів [167]. Колектив авторів навчального посібника за загальною редакцією І. Марочкіна не пропонує визначення поняття «апарат суду», а лише зазначає, що «для вивільнення суддів від виконання завдань, які безпосередньо не пов'язані з відправленням правосуддя, спрямована діяльність спеціально уповноважених на те осіб, які виконують різноманітні функції й у сукупності складають апарату суду» [118, с. 58]. У свою чергу під апаратом місцевого загального суду О. Калашник розуміє об'єднання осіб, які працюють у місцевому загальному суді та виконують завдання, спрямовані на створення умов для здійснення правосуддя, а також функціонування місцевого загального суду як органу судової влади [77, с. 274].

Як бачимо, у наукових колах існують теоретичні труднощі щодо визначення сутності апарату суду з термінологічного боку, що зумовлено низкою чинників, зокрема й відсутністю офіційного його трактування законодавцем.

Однак, якщо звернутись до інших законодавчих визначень, то маємо для аналізу інші дотичні терміни:

1) «апарат міністерства» – трактується як організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, що забезпечують діяльність міністра, а також виконання покладених на міністерство завдань [169];

2) «апарат органів виконавчої влади» – організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, які призначені для здійснення консультативних чи обслуговуючих функцій щодо виконання відповідними органами закріплених за ними повноважень (компетенції). До особового (персонального) складу апарату органів виконавчої влади належать державні службовці та інші працівники апарату [162];

3) «апарат центрального органу виконавчої влади» – організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів, що забезпечують діяльність керівника центрального органу виконавчої влади, а також виконання покладених на центральний орган виконавчої влади завдань [169];

4) «апарат Прем'єр-міністра України» – допоміжний орган у складі Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечує здійснення Прем'єр-міністром України своїх повноважень і підпорядковується йому безпосередньо [151].

Виходячи з вищенаведеного, можна виокремити деякі попередні висновки: 1) категорія «апарат» позначає певну організаційно поєднану сукупність посад; 2) апарат призначений для реалізації консультативних чи обслуговуючих функцій; 3) він забезпечує реалізацію певної діяльності; 4) постає як допоміжна інстанція (несамостійна) в певній структурній організації.

Щодо останнього хотілося б додати, що застосувати це твердження до поняття «апарат суду», на нашу думку, є дещо недоцільним, оскільки вважаємо, що структура суду складається з двох основних частин: судового корпусу, тобто професійних суддів, які безпосередньо здійснюють правосуддя у відповідних справах, та апарату суду, який здійснює організаційні заходи для здійснення правосуддя [194], тобто в такому разі у структурній організації суду його апарат займає не допоміжне, а самостійне місце, однак не відокремлене. Відтак слід наголосити про єдність судової установи з фактичною самостійністю як апаратного, так і судового корпусів з розмежуванням основних функціональних напрямків діяльності [32, с. 100].

Таким чином, вважаємо за потрібне до Закону України від 02.06.2016 №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» додати визначення апарату суду в такому вигляді: це частина структури судової установи, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного й об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством та державою [37, с. 47].

Зазначена сукупність передбачає такі посади: начальники відділів, заступники начальників відділів, завідувачі секторів, провідні консультанти, старші секретарі суду, головні та провідні спеціалісти, секретарі судового засідання, судові розпорядники, а також посади, які віднесено до категорії посад патронатної служби, а саме: прес-секретар, помічники голови суду, помічники заступників голови суду та помічники суддів [194].

Основним завданням апарату суду є забезпечення безперебійної роботи судової установи та сприяння суддям у виконанні їх головної функції – відправленні правосуддя, здійснюючи діяльність, яка безпосередньо не стосується відправлення правосуддя. Працівники апарату суду виконують значний обсяг роботи щодо організації процедури судового розгляду, підготовки справи до слухання, перебігу судового процесу й подальшого спрямування справи. Вони безпосередньо спілкуються з відвідувачами суду,

сторонами процесу, від професійності їхніх дій залежить ефективність судового процесу й формування громадської думки про судову установу. Апарат суду також може розглядатись як посередник під час взаємодії судів з органами виконавчої та законодавчої влади. Крім того апарат має «відгородити» суд від впливу з боку інших органів державної влади [222, с. 133].

Однак слід відзначити, що законодавець апелює терміном «організаційне забезпечення діяльності суду», що позначає основне завдання його апарату. При цьому особливості юридичної природи феномену організаційного забезпечення судової діяльності, а також тісні зв'язки між рівнем організаційного забезпечення суду та функціональною спроможністю судових установ відправляти правосуддя «породили» численні дискусії щодо коректності застосування поняття «організаційне забезпечення» щодо судової діяльності, при тому що ця проблема відображена в історичному ракурсі й була пов'язана як з еволюцією установ, що здійснювали зазначене «організаційне забезпечення», так і зі змінною на законодавчому рівні понятійно-категоріального апарату стосовно процесу створення належних умов для діяльності судових установ [148, с. 60].

Наголосимо, що термін «організаційне забезпечення діяльності судів» потрібно вживати лише стосовно тих органів, які в законодавстві безпосередньо наділені правом (обов'язком) здійснювати організаційне забезпечення діяльності суддів (ДСА України, органи суддівського самоврядування, апарат суду) [148, с. 65].

Аналізуючи завдання, що стоять перед судом, можна виділити такі напрямки діяльності апарату суду та його працівників щодо здійснення належного організаційного забезпечення діяльності суду:

- 1) загальна організаційна діяльність – полягає у створенні належних умов діяльності суду для ефективного виконання суддями та працівниками апарату суду покладених на них повноважень та посадових обов'язків і пов'язана з виконанням наказів і розпоряджень голови суду та його заступників, наказів і розпоряджень керівника апарату та його заступників, плануванням роботи

суду, забезпеченням виконання планів роботи, організацією прийому громадян та розглядом їх пропозицій, заяв і скарг, розробленням проектів відповідних актів стосовно організаційної та внутрішньої діяльності суду; організацією та проведенням судових засідань, робочих нарад, міжнародних зустрічей, прес-конференцій та інших заходів [205] тощо;

2) документальне та інформаційно-технічне забезпечення: а) здійснює організаційне, інформаційно-довідкове й документальне забезпечення підготовки справ і матеріалів для розгляду суддями, забезпечує ведення журналів (протоколів) судового засідання, фіксування судового процесу (судових засідань) технічними засобами, проведення відеоконференцій, забезпечує надсилання адресатам в установленому порядку копій судових рішень, а також судових повідомлень, повісток і викликів, організовує та забезпечує ведення діловодства в суді, забезпечує підготовку й складання документів відповідно до інструкції з діловодства в суді, інших актів законодавства України [165]; б) забезпечує впровадження передових технологій оброблення документів, ознайомлення суддів і працівників суду з новелами законодавства та їх тиражування; в) реалізовує практичне впровадження в діяльність суду новітнього програмного забезпечення, нових функціоналів Автоматичної системи документообігу суду та Єдиної інформаційної телекомунікаційної системи. Забезпечує навчання серед працівників суду щодо впровадження в практичну діяльність підсистеми «Електронний суд»;

3) кадрове забезпечення: забезпечує роботу з кадрами апарату суду та ведення кадрового діловодства суду; забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної служби з питань управління персоналом суду; здійснює добір персоналу суду; забезпечує організацію заходів з підвищення рівня професійної компетентності персоналу суду; здійснює документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення; здійснює аналітично-консультативне забезпечення роботи керівника державної служби в суді з питань управління персоналом і вносить йому відповідні пропозиції щодо вдосконалення роботи з персоналом суду [205];

4) матеріально-технічне забезпечення, що полягає в забезпеченні у взаємодії з Державною судовою адміністрацією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України суддів та працівників апарату суду потрібними технічними засобами, комп'ютерною та іншою оргтехнікою [205], а також канцелярськими товарами й іншими матеріальними засобами, засобами поштового та телекомунікаційного зв'язку, здійснення господарського обслуговування адміністративної будівлі суду та прилеглої території, а також охорони приміщення суду та забезпечення засобами для здійснення пропускового режиму та охорони суду.

Досить новою в судовій гілці влади є функція щодо належного та всебічного висвітлення роботи суду в засобах масової інформації, доведення до відома громадян основних показників роботи суду, прозорого висвітлення резонансних справ і здійснення просвітницької роботи серед молоді, що покладена на прес-службу суду.

Як бачимо, організаційне забезпечення роботи суду є не єдиним завданням його апарату. Так, В. Сердюк, досліджуючи актуальні питання діяльності апаратів вищих спеціалізованих судів, визначає основним завданням апарату вищого спеціалізованого суду організаційно-методичне та інформаційне забезпечення діяльності відповідного вищого судового органу, оскільки вирішення питань, пов'язаних із забезпечувальною діяльністю правосуддя на рівні вищого спеціалізованого суду, покладено не на органи Державної судової адміністрації України, а на його апарат [183, с. 32]. Тобто завдання апарату суду є дещо ширшими, ніж організаційне забезпечення роботи суду. На це звертає увагу й С. Глущенко, зазначаючи, що повноваження апарату суду мають значно ширший і комплексний характер, що має зовнішнім виразом забезпечення роботи суду у процесуальному та позапроцесуальному аспектах [46, с. 288; 222, с. 133].

Отже, діяльність апарату суду розглядається щонайменше з трьох позицій: 1) організаційне забезпечення у вузькому трактуванні (діяльність виключно з оптимізації робочого процесу); 2) організаційне забезпечення в

широкому трактуванні (забезпечення організаційного обслуговування з реалізації функцій, що стоять перед конкретною судовою установою, зокрема надання допоміжних послуг суддівському корпусу); 3) реалізація самостійних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного та іншого характеру. Фактично законодавцем реалізація вищеперерахованих самостійних заходів покладена в основу трактування терміна організаційного забезпечення суду в широкому розумінні, тобто як сукупність різнорідних заходів, що в результаті: 1) забезпечують реалізацію функцій судової установи, 2) створюють умови для відправлення правосуддя та надання судово-адміністративних послуг зацікавленим особам [30, с. 92].

У будь-якому разі апарат суду здійснює важливу функцію організаційного забезпечення роботи суду, спрямовану як на діяльність зі здійснення правосуддя, створення потрібних умов для реалізації прав і виконання обов'язків учасників судового процесу, так і на забезпечення функціонування суду як державної установи та юридичної особи й підтримання належних умов для перебування і роботи в суді його працівників та громадян [200, с. 237].

Узагальнюючи, діяльність апарату суду можна визначити як сукупність забезпечувальних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного й іншого характеру, об'єктивованих у вигляді посадової, службової та професійної реалізації державними службовцями і працівниками патронатної служби судової установи своїх зобов'язань з метою ефективного функціонування відповідного суду, виконання основних завдань судочинства та надання адміністративно-судових послуг.

На цьому етапі дослідження вважаємо за потрібне уточнити ще один цікавий момент. За твердженнями В. Куценка, організаційне забезпечення судової влади є першоосновою для забезпечення особі права на справедливий суд, а основоположним суб'єктом організаційного забезпечення судової влади є

Державна судова адміністрація України [102, с. 71]. Виникає логічне запитання: чи не дублюються її повноваження з повноваженнями апарату суду?

Для відповіді на це запитання слід навести думку вищезгаданого науковця, який зазначає, що її основним завданням є створення належних організаційних і матеріальних (фінансових) умов для задоволення потреб судової гілки влади, а також здійснення внутрішньої діяльності, пов'язаної з організацією самої адміністрації; забезпечення діяльності судів і суддів (зокрема організаційної роботи судів, здійснення матеріально-технічного забезпечення суддів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України, органів суддівського самоврядування та обслуговування Ради суддів України); здійснення адміністративної сервісної діяльності щодо надання громадянам та іншим особам послуг у системі судової влади [102, с. 85].

Відповідно Державна судова адміністрація України займається організаційним забезпеченням судової влади України загалом, тоді як апарат суду реалізує таку діяльність локально, тобто в конкретній судовій установі та на основі ухваленого цією ж установою розпорядчого акта щодо умов його функціонування. Фактично дублювання повноважень немає, ці суб'єкти перебувають на різних щаблях простору впливу: Державна судова адміністрація України є зовнішнім чинником впливу на судову установу та умови реалізації функцій, що стоять перед нею; апарат суду є внутрішнім чинником впливу на судову установу, де головним завданням керівника апарату суду є управління судом, а саме забезпечення його самоорганізації за допомогою відповідних методів, способів, технологій, процедур ухвалення рішень. Основою ж ефективного адміністрування є наявність у керівника апарату управлінських знань і чітке уявлення про сутність усіх виробничих процесів у кожному з підрозділів на будь-якому етапі руху судової справи в суді. Тому керівник апарату має бути добре обізнаний з основними компонентами суду і вміти забезпечувати ефективну взаємодію всіх служб у відповідь на зміни, зумовлені ухваленням нових законодавчих актів або правил,

що регулюють судові процедури, запровадженням нових технологій, очікуваннями суспільства [79, с. 97], зокрема і взаємодіяти з Державною судовою адміністрацією України з метою узгодження діяльності та найповнішої реалізації ієрархічно зумовлених завдань. Діє принцип «влада-підкорення».

Закінчуючи розгляд питання про апарат суду, не можливо не відзначити, що в його складі можуть утворюватися такі структурні підрозділи [168]:

1) управління (самостійний відділ) – структурний підрозділ одногалузевого або однофункціонального спрямування. До складу управління входять не менш як два відділи з мінімальною чисельністю по 4 одиниці в кожному. Самостійний відділ утворюється з чисельністю не менш як 4 працівники. Управління (самостійний відділ) очолює начальник. Начальник управління, чисельність працівників якого не перевищує 14 одиниць, може мати одного заступника – начальника відділу. У разі коли чисельність працівників управління становить понад 14 одиниць, начальник управління може мати не більше двох заступників, зокрема одного заступника, який не очолює відділ;

2) сектор самостійний – структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за окремим напрямком діяльності органу, функції якого неможливо поєднати з функціями інших структурних підрозділів з чисельністю не менш як 2 працівники. Сектор очолює завідувач;

3) відділ у складі управління – структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за одним напрямком (функцією) діяльності органу, з чисельністю не менш як 4 працівники. Відділ очолює начальник;

4) структурний підрозділ із забезпечення діяльності керівника;

5) у разі недоцільності утворення в апараті підрозділів для виконання окремих функцій вводяться посади відповідних спеціалістів.

При цьому в апараті вищого спеціалізованого суду утворюється самостійний структурний підрозділ для організаційного забезпечення роботи апеляційної палати цього суду, діяльність якого підконтрольна і керівник якого

підпорядковується голові апеляційної палати вищого спеціалізованого суду. Цей підрозділ із питань забезпечення діяльності апеляційної палати не підпорядковується керівнику апарату вищого спеціалізованого суду [167].

Зважаючи на сказане, колектив авторів електронного видання серії книг «Управління судом», а саме книги 1 «Керівник апарату суду: Вступ до професії», типову організаційну структуру апарату суду вбачають таким чином: 1) керівник апарату суду; 2) служби управління рухом справ (загальна та спеціалізована канцелярії, секретарі судового засідання, експедиція, архів, тощо); 3) служба статистики та узагальнення; 4) служба інформаційних технологій та матеріально-технічного забезпечення; 5) служба звернень громадян; 6) служба судових розпорядників; 7) служба персоналу; 8) служба фінансування та планування; 9) помічники суддів [79, с. 96].

При цьому залежно від проходження справи в апараті суду елементи апарату суду класифікуються ще й з іншого боку: 1) на етапі підготовки справи до розгляду: а) служба первинного прийому документів/матеріалів (служба звернень, загальна канцелярія); б) служба автоматизованої реєстрації (спеціалізована канцелярія); в) служба, відповідальна за автоматичний розподіл і передачу справи визначеному судді (спеціалізована канцелярія); г) служба звернень громадян (надання інформації про рух справи, організація прийому відвідувачів); д) служба інформаційних технологій (супровід); 2) на етапі розгляду справи по суті: а) помічник судді – огляд справи і судової практики, підготовка нормативної бази, проектів процесуальних документів, запитів, повідомлень, виклики сторін, дії щодо витребування доказів, тощо; б) секретар судового засідання – фіксація судового процесу, оформлення справи, передання в спеціалізовану канцелярію; в) служба судових розпорядників – забезпечення й дотримання встановленого порядку в судовому засіданні; г) служба прийому, відправки, реєстрації документів і кореспонденції (канцелярія, експедиція); д) служба звернень громадян (надання інформації про рух справи, організація прийому відвідувачів); е) служба інформаційних технологій (супровід); 3) на етапі завершального після розгляду справи: а) спеціалізована канцелярія –

виконання негайних процесуальних дій, видання (направлення) копій рішень учасникам процесу, підготовка до зберігання/відправки в апеляційну інстанцію, передання рішення до виконавчої служби; б) служба прийому, відправки, реєстрації документів і кореспонденції (канцелярія, експедиція); в) служба звернень громадян (надання інформації про рух справи, організація прийому відвідувачів); г) служба статистики та аналітики – зберігання, накопичення та оброблення статистичних даних щодо справи; д) архівна справа – зберігання справи, видання архівних довідок; е) служба інформаційних технологій (супровід) [79, с. 100].

Наприклад, апарат Одеського окружного адміністративного суду складається з керівника апарату, заступників керівника апарату, помічника голови суду, Відділу управління персоналом, Відділу планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності, Відділу організаційного забезпечення виконання рішень суду та архівної роботи, Відділу судової статистики, Відділу з надання судово-адміністративних послуг та аналітичної роботи (канцелярії), Відділу судових розпорядників, Відділу управління матеріально-технічними ресурсами та контролю за їх використанням [76].

Отже, наводячи основні характерні особливості діяльності апарату суду як об'єкта адміністративно-правових відносин, слід виділити такі: 1) його діяльність орієнтована на організаційне, кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше забезпечення суду для безперебійної та своєчасної його роботи; 2) має правову природу, його діяльність регулюється нормами адміністративного права; 3) наділений комплексом кореспондуючих суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачених відповідними нормами адміністративного права, має власну правосуб'єктність; 4) є суб'єктом зовнішніх адміністративно-правових відносин (вступає у взаємодію з органами не лише судової, але й законодавчої та виконавчої влади, громадянами тощо); 5) є суб'єктом внутрішнього державного управління, що виявляється у відповідних адміністративно-правових відносинах між керівництвом суду та працівниками апарату судів, а також іншими суб'єктами адміністративно-

правових відносин, які виникають у сфері діяльності апарату суду з приводу визначення і формування структури суду, організації його роботи, розподілу навантаження, повноважень між працівниками апаратів судів тощо; 6) його діяльність має організаційний, управлінський та владно-розпорядчий характер; 7) вступає в адміністративно-правові відносини як на підставі ієрархічного підпорядкування, так і на умовах рівності сторін; 8) у разі порушення адміністративно-правової норми несе переважно адміністративну відповідальність; 10) характеризується специфічним статусом керівника апарату суду, різнопланові завдання та повноваження якого як стосуються організації роботи суду як установи, так і одночасно поширюються на працівників апарату [110, с. 46].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно визначення діяльності апарату суду як об'єкта адміністративно-правового регулювання:

1) за роки незалежності судова система України зазнала значних реформаційних змін в організаційному аспекті, що зумовлює численні наукові виклики та дослідження, зокрема і щодо діяльності апарату суду в Україні, а при тому – й особливостей його адміністративно-правового регулювання. Науковий попит зумовлюється як системними та структурними змінами судової системи України загалом, так і побудовою та модернізацією моделі функціонування апарату суду в умовах реформаційного руху до цінностей і стандартів ЄС зокрема;

2) судова установа є комплексним утворенням, де апарат суду займає провідне, невід'ємне, фактично самостійне місце, однак не відокремлене, а отже – структурне;

3) у наукових колах існують теоретичні труднощі щодо визначення сутності апарату суду з термінологічного боку, що зумовлено низкою чинників, зокрема й відсутністю офіційного його трактування законодавцем. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне до Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» додати визначення апарату суду в такому вигляді:

це частина структури судової установи, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного й об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством і державою;

4) існують три основні підходи щодо розуміння адміністративно-правової діяльності апарату суду: а) організаційне забезпечення у вузькому трактуванні (діяльність виключно з оптимізації робочого процесу); б) організаційне забезпечення в широкому трактуванні (забезпечення організаційного обслуговування з реалізації функцій, що стоять перед конкретною судовою установою, зокрема надання допоміжних послуг суддівському корпусу); в) реалізація самостійних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного та іншого характеру. Фактично законодавцем реалізація вищеперерахованих самостійних заходів покладена в основу трактування організаційного забезпечення суду в широкому розумінні, тобто як сукупності різнорідних заходів, що в результаті 1) забезпечують реалізацію функцій судової установи, 2) створюють умови для відправлення правосуддя та надання судово-адміністративних послуг зацікавленим особам;

5) управлінська взаємодія апарату суду та Державної судової адміністрації України базується на принципі «влада-підпорядкування». Фактичного дублювання повноважень немає, ці суб'єкти перебувають на різних рівнях організаційного забезпечення: Державна судова адміністрація України є зовнішнім суб'єктом впливу на судову установу та умови реалізації функцій, що стоять перед нею; апарат суду є внутрішнім суб'єктом впливу, який безпосередньо зобов'язаний взаємодіяти з попередньою для узгодження діяльності та реалізації завдань.

Отже, діяльність апарату суду як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це сукупність забезпечувальних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового,

технічного, допоміжного та іншого характеру, об'єктивованих у вигляді посадової, службової та професійної реалізації державними службовцями і працівниками патронатної служби судової установи своїх зобов'язань з метою ефективного функціонування відповідного суду, виконання основних завдань судочинства та надання адміністративно-судових послуг.

1.2 Зміст та сутність адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні

З'ясувавши об'єктне коло досліджуваної проблематики, є сенс продовжити наше наукове дослідження в руслі як суб'єктного, так і змістового аспекту, оскільки регулювання діяльності апарату суду в Україні в будь-якому разі опосередковане адміністративно-правовими взаємозв'язками, які породжені певною суспільною потребою, коли учасники зацікавлені в досягненні мети їх комунікації [138, с. 67]. А їх урегулювання – це процес, що охоплюється низкою процедур, засад, інструментарію та врахуванням особливостей безпосередньо об'єктно-суб'єктного складу.

Насамперед слід визначитись з таким поняттям, як «правове регулювання» [199, с. 11], що у світовій та вітчизняній юридичній науці досі залишається спірним [150, с. 146].

Важливе інтерпретаційне значення для розкриття його змісту належить терміну «регулювання» [50, с. 61] (від лат. «правило»), що означає упорядкування, налагодження, приведення чогось відповідно до чогось. На думку Д. Керімова, термін «регулювати» означає встановлювати межі, масштаб поведінки людей, вносити в суспільні відносини стабільність, систему, порядок і тим самим спрямовувати їх у певному напрямку [78]. Чимало науковців термін «регулювання» відносять лише до права як системи норм і деяких інших специфічних правових засобів (правовідносини, акти реалізації норм права). Вони не погоджуються з чинним розумінням регулювання суспільних відносин

як жорсткого і владного їх нормування державою, законом, оскільки, на їх думку, категорія «регулювання» не є тотожною примусу, жорсткому і владному припису. Норма права встановлює лише модель відносин, в якій суспільні інтереси мають співвідноситись з інтересами членів суспільства, причому право широко використовує такі засоби впливу на поведінку людей, як стимулювання, заохочення, надання прав тощо [199, с. 12; 201].

Ми підтримуємо думку науковців, які вважають, що регулювання – це процес приведення чогось до певного зразку. У нашому разі регулювання суспільних відносин – це приведення моделі поведінки учасників суспільних зв'язків до передбаченої законодавством моделі [35, с. 64].

У своїх творах В. Лазарєв та Т. Радько доречно зазначали, що правове регулювання є частиною дії права, що характеризує спеціальною юридичний (не інформативний чи ціннісно-мотиваційний) вплив права на поведінку й діяльність його адресатів, але безпосередньо з ними ще не пов'язаний [107, с. 182; 130, с. 133].

Для більш повного розуміння аналізованого явища наведемо деякі дефініції з позиції різних наукових думок.

Правове регулювання – це:

1) здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, установа певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів тощо (В.Гіжевський, В.Головченко, В.Ковальський) [107, с. 182; 144, с. 369];

2) форма соціального реагування відповідно до вимог норм права, заснована на усвідомленні суб'єктами права своїх прав та обов'язків (Ю. Римаренко) [177; 199, с. 11];

3) здійснюваний за допомогою всієї системи юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування (А. Малько) [115; 199, с. 11];

4) здійснюваний за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативний, нормативно організований вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб певного соціального устрою (С. Алексєєв) [7; 28, с. 113; 199, с. 12].

Узагальнюючи думки науковців відзначимо, що правове регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких державою реалізовується владний вплив на суб'єктів правових зв'язків шляхом установлення моделі поведінки, гарантування прав та вимоги виконання певних обов'язків з метою забезпечення їх інтересів та окремо соціуму й держави.

Додамо, що В. Галушко проблему правового регулювання характеризує такими рисами: має цілеспрямований характер, оскільки постає певним регулятором суспільних відносин, впорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства; має організаційний та упорядкований характер, тобто здійснюється за допомогою певних засобів; спрямовано на досягнення певних цілей, а тому має регулятивний характер; має певний предмет і сферу правового впливу, які усвідомлюються людьми й суспільством та мають для них певне значення; забезпечується певними методами, які координують діяльність суб'єктів права або здійснюються за допомогою їх субординаційної підлеглості у процесі виконання або використання норм права; має визначені стадії, які передбачають правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [43, с. 116-118; 133, с. 182; 202].

Сюди також слід додати думку М. Цвіка, В. Ткаченка та О. Петришина, які вважають, що аналізоване явище: 1) є системою; 2) окреслює коло суспільних відносин, які визначаються комплексом різноманітних юридичних засобів; 3) відіграє провідну роль в упорядкуванні суспільних відносин, які підпадають під дію права; 4) направляє вектор своєї діяльності на тісний зв'язок з державою; 5) характеризується наявністю стадій у функціональному аспекті та змістовому плані; 6) виділяє специфічні не характерні для інших

видів соціального регулювання ризи; 7) упорядковує лише найбільш важливі соціальні відносини, які не зможуть без правового регулювання ефективно існувати та розвиватися [69, с. 189].

Як бачимо, поняття «правове регулювання» відображає динаміку права, його силу та енергію, спрямовану на досягнення правового результату, вирішення тих життєвих ситуацій, які вимагають впливу права; воно здійснюється за допомогою системи засобів, які утворюють не просто комплекси, багатoelementні утворення, а послідовні зв'язки певної структури, що перебуває в динаміці [6].

Одним із різновидів попередньо проаналізованого явища є адміністративно-правове, яке також характеризується низкою специфічних особливостей. Так, Н. Галіцина робить висновок, що адміністративно-правове регулювання як різновид державного регулювання є механізмом імперативного-нормативного упорядкування організації та діяльності суб'єктів і об'єктів управління й формування стійкого правового порядку їх функціонування [40, с. 13]. Дещо схожу позицію транслює О. Голяшкін, для якого сутність адміністративно-правового регулювання полягає в механізмі імперативного-нормативного впорядкування організації та діяльності суб'єктів й об'єктів державного управління і формування стійкого порядку їх функціонування, яке, поєднуючись із нормами інших галузей права, «оформлює», «поглинає», «вводить» їх у дію на певному циклі, ситуації діяльності регульованих об'єктів [49, с. 14]. І. Грицай адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій розглядає як вплив держави, спрямований на забезпечення ефективності та законності діяльності НПО з метою реалізації конституційно закріплених положень щодо прав громадян на свободу об'єднання у громадські організації для захисту своїх прав [52, с. 91]. Однак найбільш поширеним є трактування адміністративно-правового регулювання як цілеспрямованого, упорядкувального, управлінського впливу держави на суспільні відносини. Такий погляд на

адміністративно-правове регулювання демонструє І. Миронець, Д. Андрєєва, К. Шустрова [9; 121; 223] та інші автори.

Проаналізовані визначення адміністративно-правового регулювання свідчать про відсутність єдиного погляду на зміст і структурні елементи цього процесу. Водночас об'єднувальним чинником наукового «прочитання» цієї проблематики є бажання переважної більшості авторів довести динамічні властивості цього процесу – активну, цілеспрямовану дію органів державної (виконавчої) влади, що мають впорядкувати суспільні відносини в певній сфері публічного адміністрування [150, с. 146].

Основні напрямки розвитку адміністративно правового регулювання на сучасному етапі добре сформульовано професором Ю. Козловим: це розроблення й реалізація політики, що виражається в державних програмах загальнодержавного та регіонального масштабів (приватизації, демонополізації, інвестиційна, житлова, енергетична); установа та ефективного проведення в життя правових і організаційних основ господарського життя (державне стимулювання підприємництва, забезпечення рівноправності всіх форм власності, захист прав власника, охорона прав споживача, припинення монополізму і недобросовісної конкуренції); управління підприємствами та установами державного сектору; регулювання функціонування різних об'єктів недержавного сектору; координація функціонування націоналізованого і зденаціоналізованого секторів господарського соціально – культурного та адміністративно-політичного будівництва; забезпечення реалізації прав і обов'язків фізичних і юридичних осіб у сфері державного управління; здійснення державного контролю та нагляду за роботою керованої та регульованої сфер [83].

Беручи за основу вищенаведене та відштовхуючись від власних думок, вважаємо, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні – це сукупність внутрішніх (саморегулювальних) та зовнішніх (з боку публічної адміністрації) процесів впливу адміністративних норм на професійну,

службову й посадову діяльність працівників апарату суду. Відповідно зміст аналізованого явища розкривається через характерні ознаки цих процесів.

Термін «саморегуляція» використовується сьогодні в різних значеннях: як функція систем різного типу, зокрема біологічних і соціальних; як життєві сили організму, що впливають на його функціонування й розвиток; як синонім термінів «самоорганізація», «управління» тощо. Така розмаїтість у тлумаченнях запозичена передусім з синергетики, причому в літературі самоорганізацію часто ототожнюють з саморегуляцією. Проте, якщо самоорганізацію можна визначити як здатність системи, її характеристику, то саморегуляція є функцією системи, що забезпечує самоорганізацію останньої. Тобто саморегуляція є функцією, що допомагає системі реагувати на зміни в ній з метою забезпечення її нормального функціонування або розвитку [182, с. 7].

Г. Мальцев зауважує: саморегулювання означає, що система упорядковується автономно відповідно до притаманних їй внутрішніх закономірностей розвитку, вона є самодостатньою в інформаційному значенні, тобто в неї є все потрібне для того, щоб підтримувати себе та успішно розвиватися [116]. Саморегулювання як прояв самоуправління відображає переважно соціальний аспект норм, ухвалених безпосередньо громадянами чи соціальними спільнотами. Це дає йому можливість підкреслити не тільки загальні, а й специфічні ознаки цієї форми регулювання, а саме тотожність суб'єкта ухвалення та суб'єкта реалізації зазначених норм, використання відповідних методів впливу на свідомість та поведінку людей [206; 199, с. 11].

Безпосередньо за «діяльність» системи саморегуляції відповідає праксіологічна функція, що забезпечує її активність при реагуванні на зміни. Ця діяльність на основі аналізу середовища характеризується пошуком та підбором варіантів відповідної реакції на зміни, підбором відповідних технологій та їх використання. Фактично ця функція відповідає за втілення в життя моделі поведінки суспільства, створеної на основі проаналізованої інформації [99, с. 64].

Отже, інтерпретуючи вищенаведене під аналізовану нами проблематику, під внутрішнім (саморегульним) впливом на діяльність апарату суду слід розуміти комплекс адміністративних дій керівника судової установи та керівника апарату суду, зокрема їх комунікативну взаємодію, що мають:

- а) забезпечити реалізацію нормативних засад, закріплених адміністративною нормою щодо основ належного функціонування судової установи;
- б) установити відповідні механізми, процедури і правила для реалізації належного функціонування судової установи.

Наприклад, голова суду контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить подання про призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду та про звільнення їх з посад, а також про застосування заохочень або накладення дисциплінарних стягнень відповідно до законодавства. У свою чергу керівник апарату суду відповідно до наданих повноважень здійснює безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечує організацію роботи структурних підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодію у виконанні завдань, покладених на апарат суду [205].

Розглядаючи зовнішнє адміністративно-правове регулювання апарату суду, слід уточнити, що за нашим баченням – це так зване «втручання» уповноважених органів та посадових осіб у всі процеси діяльності судової установи, зокрема й у функціонування апарату суду, тобто відповідної публічної адміністрації.

Уточнимо, що під цим терміном в юридичній науці традиційно розуміється сукупність державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами якої є а) органи виконавчої влади; б) виконавчі органи місцевого самоврядування [112, с. 168–169]. Причому це поняття у вітчизняній правовій літературі прийшло на заміну категорії «суб'єкти державного управління». Потреба такої заміни була пов'язана не з даниною часу, а з тими процесами, які відбувалися на початку 90-х рр. ХХ ст. у суспільному й державному житті України. Йдеться насамперед про зміну обсягу й глибини державного управління, що відповідно зумовило зміни й у

складі тих суб'єктів, які мали його здійснювати. Звуження сфери державного управління, поява управління самоврядного (муніципального), розширення можливостей приватних осіб щодо участі в державному житті – усе це зрештою почало не узгоджуватися з тим змістом, який вкладався в поняття «суб'єкти державного управління», під якими розуміються організації, що є частиною державного апарату, мають певну компетенцію, структуру, територіальний масштаб діяльності, створюються в порядку, установленому законом або іншим правовим актом, володіють певними методами роботи, наділені повноваженнями виступати від імені й за дорученням держави й мають у порядку виконавчої діяльності здійснювати керівництво економікою, соціально-культурним будівництвом і адміністративно-політичною діяльністю [15, с. 67-68; 139; 178, с. 47].

У широкому розумінні публічна адміністрація – це певним чином побудована система органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів, наділених адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства загалом. Публічній адміністрації притаманні властивості, які відрізняють її від інших державних утворень і які можна побачити у визначенні цього поняття. Діяльність усіх державних органів базується на певних принципах, не є виключенням і публічна адміністрація, вона також діє відповідно до певних принципів (верховенство права, гуманізм, законність, демократизм, професійна компетентність, відповідальність тощо) [96, с. 525].

Слід звернути увагу на те, що в навчальній літературі із судоустрою вживаною стала категорія «судовий адміністратор» на позначення посадової особи суду, яка здійснює організаційне забезпечення суду, суддів і судового процесу через безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечення трудової дисципліни, контролю за виконанням працівниками апарату суду своїх посадових обов'язків [197]. Іншими словами, компетенція керівника апарату

суду і зміст наведеного визначення «судовий адміністратор» практично співпадають [100, с. 32].

Отже, говорячи про публічну адміністрацію, що здійснює адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду, маємо на увазі насамперед Вищу раду правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державну судову адміністрацію. Їх адміністративно-правовий статус буде розглянуто більш детально в подальших підрозділах нашої праці, однак тут слід відзначити, що керівний вплив їх втручання в процеси діяльності судової установи зокрема й у функціонування апарату суду визначаються обсягами повноважень конкретного з вищеперерахованих суб'єктів.

Наприклад, керівника апарату місцевого суду, його заступника призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади начальник відповідного територіального управління Державної судової адміністрації України, а керівників апаратів апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду, їх заступників призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади Голова Державної судової адміністрації України [167].

Таким чином, саморегуляція – це передусім реакція на ухвалену норму та відповідне корегування поведінки та дій працівників апарату суду під установлену нормою модель; регуляція з боку публічної адміністрації здебільшого ухвалення адміністративної норми, яка в подальшому буде реалізована. Таке твердження також можна розглядати як суперечливе, оскільки як керівник судової установи, так і керівник апарату суду наділені правотворчою функцією як кадрового регулювання, так і організаційного, а деякі суб'єктні утворення публічної адміністрації в аналізованій сфері безпосередньо займаються реалізацією адміністративних норм.

Відповідно логічним буде висновок, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду складається із сукупності розпорядчої та виконавчої адміністративної діяльності системи керівного суб'єктного впливу, яка складається з двох рівнів: внутрішнього (керівник судової установи й

керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та обслуговуючий характер щодо реалізації основних завдань судової гілки влади в контексті діяльності конкретної судової установи.

Окремо слід вказати про нормативне здійснення керівного впливу на діяльність апарату суду як ззовні, так і зсередини, оскільки, як показує проведений аналіз, ці процеси об'єднані певною спільністю – залежністю від адміністративної норми.

Загалом адміністративно-правові норми, які регулюють діяльність судової гілки влади, містяться у джерелах права – Конституції України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Кодексі адміністративного судочинства України, інших законах України, міжнародних нормативно-правових актах, які ратифіковані Верховною Радою України, актах органів виконавчої влади та органів суддівського самоврядування. В останньому випадку до джерел адміністративного права входять не тільки самі нормативно-правові акти публічної адміністрації, а й затверджені цими актами статuti, положення, інструкції, концепції, що регулюють адміністративно-праві відносини [74, с. 355].

Однак спеціалізованими актами для аналізованої нами сфери слід уважати закони України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу», Типове положення про апарат суду, яке затверджує Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя, та окремо затверджене положення про апарат конкретної судової установи. Сюди також належать розпорядчі й організаційні акти керівника судової установи та керівника апарату суду.

Як і в будь-якому нормативному полі, що встановлює певні правила, в аналізованій сфері також є й деякі неточності. Так, за положенням ч.6 ст.155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» з

урахуванням особливостей, визначених цим Законом, проте не всі працівники апарату місцевого загального суду є державними службовцями. У цьому разі мова йде про прибиральниць, водіїв, кур'єрів, діловодів, умови працевлаштування, права й обов'язки яких регулюються законодавством про працю [77, с. 375].

У зв'язку з цим вважаємо за потрібне підтримати думку О. Калашника, який вважає, що з метою вдосконалення законодавства у сфері регулювання правового статусу працівників апарату місцевого загального суду потрібно вищенаведену норму Закону «Про судоустрій і статус суддів» викласти в такій редакції: «Державні службовці апарату суду призначаються на посади та звільняються з посад керівником апарату в порядку, передбаченому законодавством про державну службу. Інші працівники апарату суду приймаються на роботу та звільняються з неї керівником апарату в порядку, передбаченому законодавством про працю. Права, обов'язки й відповідальність державних службовців апарату суду визначаються Законом України «Про державну службу». Умови оплати праці, матеріально-побутового, медичного, санаторно-курортного й транспортного забезпечення працівників апарату суду визначаються на засадах, що встановлені для відповідної категорії працівників апаратів центральних та місцевих органів виконавчої влади» [77, с. 375].

Нещодавно Рада суддів України затвердила нове Положення про помічника (помічників) судді. Члени Ради суддів України затвердили його одногolosно з огляду на те, що кожен помічник судді – це спеціаліст, який забезпечує виконання суддею повноважень щодо здійснення правосуддя [171]. Визначається, що посади помічників судді належать до посад патронатної служби, на які не поширюється дія Закону України «Про державну службу», крім статті 92 [158], яка безпосередньо розкриває особливості патронатної служби.

Навряд чи варто однозначно говорити про те, що патронатна служба є частиною державної служби (з аналізу положень вищезазначених частин ст. 92 Закону України «Про державну службу»). Більше того, з тексту ст. 92 Закону

України «Про державну службу» чітко простежується позиція законодавця щодо «прив'язки» патронатної служби до певної особи на посаді (не органу, не держави загалом) – так звана «персоніфікована спрямованість служби», а саме: «Працівник патронатної служби призначається на посаду на строк повноважень особи, працівником патронатної служби якої він призначений» (ч.2 ст.92 Закону України «Про державну службу»), «відносини припиняються в день припинення повноважень особи, працівником патронатної служби якої він призначений», «достроково звільнений із посади за ініціативою особи, працівником патронатної служби якої він призначений, або керівника патронатної служби» (ч. 3 ст. 92 Закону України «Про державну службу») [87, с.76].

Цілком логічно в такому разі патронатну службу розглядати як службу керівника (патрона), особисту службу тієї особи, яка перебуває на певній посаді. Ця особа фактично сама формує цю службу для обслуговування своєї функціональної діяльності. З огляду на таку надмірну самостійність патрона (хоча має бути затверджений штатний розпис із категоріями посад, вимогами до претендентів на відповідні посади тощо) у вирішенні відповідних питань патронатної служби без дотримання встановлених законодавством вимог щодо вступу, просування, припинення державної служби, патронатну службу навряд чи варто розглядати як класичний різновид державної служби. Водночас вона не є «приватною службою», оскільки «патрон» є представником публічної влади, переважно політичним діячем, патронатна ж служба утворюється для забезпечення належного виконання ним своїх повноважень публічновладного характеру. У цьому аспекті її можна розглядати як різновид публічної служби, тим самим урахувавши її специфічні властивості та відмежувавши від державної служби [87, с. 77].

У Положенні зазначається, що помічник судді є працівником апарату суду. Судді самостійно здійснюють добір помічників. Помічник судді призначається на посаду та звільняється з посади керівником апарату відповідного суду за поданням судді [167]. З питань підготовки та

організаційного забезпечення судового процесу він підзвітний лише відповідному судді. Суддя є його безпосереднім керівником. З усіх інших питань, зокрема щодо дотримання трудової дисципліни, помічник судді підзвітний керівникові апарату суду в межах його повноважень [158].

Неможливо не зазначити і про новітні зміни нормативного забезпечення діяльності апарату суду в Україні. За результатами розгляду листа Державної судової адміністрації України від 14 листопада 2018 року № 8-23509/18 щодо надання позиції Ради суддів України стосовно змісту Проекту Типового положення про апарат суду для подальшого погодження та затвердження у встановленому порядку Вищою радою правосуддя, Рада суддів України затвердила консультативний висновок щодо Проекту Типового положення про апарат суду у вигляді порівняльної таблиці та направила його Державній судовій адміністрації України та Вищій раді правосуддя [224]. 2 січня 2019 року до Вищої ради правосуддя надійшов для погодження проект Типового положення про апарат суду. Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року №140/0/15-19 погоджено проект Типового положення про апарат суду [38]. Це Типове положення визначає порядок організації роботи апарату місцевого, апеляційного, вищого спеціалізованого суду [165].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки щодо здійсненого аналізу змістовних і сутнісних ознак адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні:

1) регулювання – це процес приведення чогось до певного зразку; регулювання суспільних відносин – це приведення моделі поведінки учасників суспільних зв'язків до передбаченої законодавством моделі; правове регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких державою реалізовується владний вплив на суб'єктів правових зв'язків шляхом установлення моделі поведінки, гарантування прав і дотримання вимоги виконання певних обов'язків із метою забезпечення їх інтересів та окремо соціуму й держави;

2) одним із різновидів правового регулювання є адміністративно-правове, що характеризується низкою специфічних особливостей. В аналізованій сфері – це сукупність внутрішніх (саморегулівних) і зовнішніх (з боку публічної адміністрації) процесів впливу адміністративних норм на професійну, службову та посадову діяльність працівників апарату суду:

– під внутрішнім (саморегулівним) впливом на діяльність апарату суду слід розуміти комплекс адміністративних дій керівника судової установи та керівника апарату суду, зокрема їх комунікативну взаємодію, що мають:

- а) забезпечити реалізацію нормативних засад закріплених адміністративною нормою щодо основ належного функціонування судової установи;
- б) установити відповідні механізми, процедури і правила для реалізації належного функціонування судової установи;

– зовнішнє адміністративно-правове регулювання апарату суду визначається як «втручання» уповноважених органів та посадових осіб у всі процеси діяльності судової установи, зокрема й у функціонування апарату суду відповідною публічною адміністрацією, насамперед Вищою радою правосуддя, органами суддівського самоврядування та Державною судовою адміністрацією в межах обсягу їх повноважень;

– саморегуляція – це реакція на ухвалену норму та відповідне корегування поведінки та дій працівників апарату суду під установлену нормою модель; регуляція з боку публічної адміністрації здебільшого ухвалення адміністративної норми, яка в подальшому буде реалізована. Таке твердження також можна розглядати як суперечливе, оскільки як керівник судової установи, так і керівник апарату суду наділені правотворчою функцією як щодо кадрового регулювання, так і організаційного, а деякі суб'єктні утворення публічної адміністрації в аналізованій сфері безпосередньо займаються реалізацією адміністративних норм;

3) адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду складається із сукупності розпорядчої та виконавчої адміністративної діяльності системи керівного суб'єктного впливу, яка складається з двох рівнів

– внутрішнього (керівник судової установи і керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та обслуговуючий характер щодо реалізації основних завдань судової гілки влади в контексті діяльності конкретної судової установи;

4) керівний вплив на діяльність апарату суду як ззовні, так і зсередини об'єднаний певною спільністю – залежністю від адміністративної норми. Спеціалізованими актами для аналізованої сфери слід уважати закони України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу», Типове положення про апарат суду, яке затверджує Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя, та окремо затверджене положення про апарат конкретної судової установи. Сюди також належать розпорядчі й організаційні акти керівника судової установи та керівника апарату суду.

Отже, зміст адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні є фактичним (внутрішні та зовнішні способи впливу на професійну, службову й посадову діяльність працівників апарату суду) та нормативним (сукупність адміністративних норм, що встановлюють порядок, процедури та механізм реалізації діяльності апарату суду), а його сутність полягає в сукупності розпорядчої та виконавчої адміністративної діяльності системи керівного суб'єктного впливу, яка складається з двох рівнів – внутрішнього (керівник судової установи і керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та обслуговуючий характер щодо реалізації основних завдань судової гілки влади в контексті діяльності конкретної судової установи.

1.3 Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні

Слід відзначити, що у правовій науці увага переважно приділяється принципам права, адміністративного права, адміністративного законодавства, безпосередньо ж принципи адміністративно-правового регулювання в різних сферах досліджені недостатньо [53, с. 193]. Однак, за нашим баченням, це фундаментальна категорія, оминати розгляд якої неможливо.

Відповідно до словника сучасної англійської мови термін «принцип» розуміється як: 1) моральне правило або переконання про те, що є правильним або неправильним; те, що впливає на поведінку; 2) основна ідея плану або основа системи; 3) а) якщо щось можливе, очікуване в принципі, то немає жодної підстави для того, щоб це не трапилось, але це ще не трапилося; б) якщо ви погоджуєтесь на щось у принципі, ви погоджуєтесь із загальним планом чи ідеєю, але ви ще не розглянули всі деталі; 4) правила процесу (правило, що пояснює спосіб дії якої-небудь машини або дію природної сили у Всесвіті) [103, с. 22; 227]. Однак стверджувати, що принципи – це тільки основа певного явища, основа його функціонування, не доцільно, оскільки його зміст охоплює й морально-етичні аспекти певної діяльності, є гарантом законності та втіленням якісного процесу конкретної дії. Тобто за допомогою категорії «принципи» розкривається «ядро» запланованого діяння, стає зрозумілим його направленість і сутність [100, с. 55].

У найбільш загальному вигляді вчені-правознавці під принципами права розуміють керівні засади (ідеї), які визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин. Значення принципів права полягає в тому, що вони в стислому вигляді, концентровано відбивають найсуттєвіші риси права, є його квінтесенцією, «обличчям» [208, с. 201; 225, с. 128].

За переконаннями О. Уварової, принципи права можна визначити як систему вимог до належної та можливої поведінки людей, які відбивають визнані в суспільстві цінності й утворюють спрямовану на регулювання

суспільних відносин ієрархічну єдність. Кожна з вимог, що становить зміст певного принципу права, також може набувати характеру принципу, але нижчого рівня. Уся система принципів права становить собою певне розгортання принципу справедливості через виведення з його змісту системи вимог, яким має відповідати практика суспільних відносин, і вимог, що висувуються до самого механізму правового регулювання [210, с. 10]. А ось на думку В. Сорокіна, принципи права з суто юридичного погляду не є правилами поведінки, але мають загальнообов'язковий характер. З принципів права можна вивести потрібне, але доки не закріплене, правило поведінки. Принципи права надають таким чином безпосередній регулювальний вплив на суспільні відносини, будучи тією правовою базою, на основі якої відбувається формування конкретного правила для вирішення справи [25, с. 16; 190].

Не вдаючись до наукової полеміки, відзначимо, що є всі підстави визначити принципи права як категорію, яка має цілеспрямовану суб'єктивно-об'єктивну ґрунтовність, що характерна для нормативного розуміння принципів права. Виділимо низку причин, що дозволяють визначити потребу нормативного закріплення принципів права:

а) принципи права утворюють систему координат, на яку орієнтується законодавець, що дозволяє уникнути ухвалення волюнтаристських рішень, які не вписуються в цю систему і свідомо їй суперечать. І від того, наскільки чітко буде сформульований певний принцип права, залежить ефективність правотворчої діяльності і, зрештою, якість законодавства;

б) відбиті в позитивному законодавстві принципи права стають відчутнішим явищем для правозастосовувачів. Реальність принципів права дисциплінує останніх, істотно обмежує можливості для довільного використання на власний розсуд аналогії права при виявленні в ньому прогалин;

в) принципи права є орієнтиром для органів і осіб, які здійснюють тлумачення правових норм. Таким ґрунтовним орієнтиром, своєрідним

фундаментом для всього правоінтерпретаційного процесу є чітко сформульовані в позитивному законодавстві принципи права;

г) дослідження правових норм, що містять принципи права, дозволяє зробити й обґрунтувати рекомендації з удосконалення законодавства [175; 25, с.17].

Водночас у науці адміністративного права щодо сутності та системи галузевих принципів склалася незадовільна ситуація. Такий висновок можна зробити на підставі того, що в юридичній літературі, зокрема в деяких сучасних підручниках з курсу адміністративного права, приділяється увага лише принципам державного управління, а поняття та система принципів власне галузі адміністративного права не висвітлюються і навіть не називаються. Уявляється, що це вплив застарілого підходу, який сформувався ще в радянський період. Річ у тім, що в радянській юридичній літературі розглядалися не принципи адміністративного права, а принципи радянського державного управління [109; 189; 94, с. 219].

Спрямовуючи свої погляди на розуміння принципів адміністративного права, Ю. Битяк зазначає, що це вихідні, об'єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права [5, с. 29].

Цікавою є думка А. Кравцова про поняття сучасних принципів адміністративного права України. Учений пропонує розглядати їх у природно-правовому та позитивному сенсі. У природно-правовому розумінні принципи адміністративного права України – це основоположні ідеї, які є першоосновою для формування системи галузі, існують у правосвідомості і мають стати переконаннями для всіх суб'єктів (учасників) суспільних відносин у сфері публічного управління та є за своїм змістом ідеями природного права. У позитивному розумінні – це керівні положення, закріплені в Конституції України, законах і підзаконних нормативно-правових актах, що перестали бути правовими ідеями та стали незаперечними вимогами для всіх суб'єктів (учасників) суспільних відносин у сфері публічного управління та є за своїм

змістом нормами позитивного права [95]. На його думку, зазначений підхід найкращим чином показує генезу правових ідей, їх вплив на законодавця та закріплення в нормативно-правових актах держави [212, с. 265].

В. Галуцько вважає, що загальні принципи українського адміністративного права закріплені в Конституції України, конкретизуються й розвиваються в законодавчих та інших нормативно-правових актах. До цих принципів можна віднести: принцип пріоритету прав та свобод людини і громадянина; принцип верховенства права; принцип законності; принцип рівності громадян перед законом; принцип демократизму правотворчості й реалізації права; принцип взаємної відповідальності держави і людини; принцип гуманізму і справедливості у взаємовідносинах між державою та людиною [4, с. 64-65].

Відтак принципи адміністративного права як різновид принципів права тісно пов'язані з принципами здійснення конкретної адміністративної діяльності. Перші формують потребу й породжують існування останніх. За наявності принципів права, які складають законну основу для реалізації публічно-владних повноважень суб'єктами публічного адміністрування, стає зрозумілим напрямок і сутність конкретного виду діяльності, а також відбувається її деталізація за допомогою спеціальних галузево-функціональних засад [100, с. 57].

Інтерпретуючи думку В. Теремецького щодо загальних засад визначення принципів адміністративно-правового регулювання, зазначимо, що це основоположні правила і положення, закріплені в конституційних, органічних законах і відповідних нормативних актах, вони є основою нормотворчості в певній сфері суспільних відносин, гарантують логічність, послідовність, безперервність і збалансованість; відображають найістотніші особливості й цілеспрямованість конкретної діяльності держави; відіграють роль головних орієнтирів у формуванні системи права; забезпечують взаємозв'язок права, законодавства і політики, сприяють скасуванню застарілих й ухваленню нових

юридичних норм; є основними критеріями оцінювання якості певної системи держави [203, с. 86].

Наприклад, принципи адміністративно-правового регулювання охорони прав на промислові зразки розглядаються О. Чомахашвілі як правила або основоположні, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, імперативністю, об'єктивним характером, на підставі яких виникають взаємовідносини між суб'єктами адміністративно-правового регулювання у сфері охорони прав на промислові зразки в Україні. Ним запропоновано власний перелік принципів адміністративно-правового регулювання охорони прав на промислові зразки й виділено тринадцять принципів, які взаємодоповнюють один одного [218, с. 13]. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері автомобілебудування, як зазначає Ю. Пирожкова, – це правила, основоположні ідеї, на підставі яких здійснюється ця діяльність. Такими принципами, на її думку, є законність; демократизм; цілеспрямованість; ефективність; об'єктивність; розподіл влади; публічність; соціальна спрямованість; оптимізація регулюючого впливу; конкуренція; керованість; комплексність; контрольованість; єдиноначальність і колегіальність; централізація і децентралізація; плановість [53, с.193; 140, с.13].

Відтак принципи управління спрямовані на упорядкованість відносин між елементами системи управління та визначають ступінь її організованості. Більшістю науковців визнано класифікацію цих принципів на чотири групи: загальносистемні, організаційні, специфічні та структурні [207, с. 188].

Підводячи проміжний підсумок із вищенаведеного, під принципами адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні слід розуміти сукупність задекларованих і визнаних нормативних правил, що є юридичною основою для здійснення ефективного державного управління й надання судово-адміністративних послуг в аналізованій сфері.

За нашим баченням, принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні поділяються на 3 групи: а) загальні принципи судової влади; б) принципи діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що

здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду;
в) принципи діяльності працівників апарату суду.

Вважаємо за потрібне розкрити кожен із зазначених груп більш детально.

Розпочнемо із загальних принципів судової влади. Слід відзначити, що наша держава останнім часом переживає багато потрясінь, долає виклики й небезпеки, одночасно цілеспрямовано рухаючись шляхом комплексних реформ та європейської інтеграції. Суспільство з надією дивиться в майбутнє й очікує від влади рішучих кроків, професіоналізму, відповідальності та швидких змін на краще в усіх сферах суспільного життя. Право людини на судовий захист – основоположне, конституційне право. І саме на державі лежить обов'язок забезпечити своїм громадянам ефективний засіб юридичного захисту та право на справедливий суд згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [193].

У зв'язку з цим Україна стрімко взяла курс на реформування системи судочинства України на якісно нових засадах і модернізацію наявних. Головними принципами в межах цього питання є: 1) верховенства права; 2) ефективної, продуктивної та скоординованої діяльності суб'єктів, що стосуються судоустрою та судочинства; 3) підзвітності громадянам України; 4) свободи від будь-якого політичного впливу; 5) відповідності стандартам і передовим практикам Європейського Союзу.

Так, під принципом верховенства права розуміють не забезпечення режиму законності, тобто правопорядку загалом, а неухильне дотримання верховенства закону та рівності перед ним. Спираючись на аналіз тлумачення принципу верховенства права в сучасних європейських джерелах, принцип верховенства права слід розуміти як правовий принцип, сформований під впливом глобалізаційних, міжнародних та європейських інтеграційних процесів, що за своїм змістом становить поєднання низки критеріїв (вимог), які хоча й різняться за своєю формою нормативно-правового опосередкування в національному законодавстві, але мають забезпечувати пріоритет прав і свобод, законних інтересів людини і громадянина в суспільстві, зокрема й у стосунках з

органами публічної влади всіх рівнів, а також рівність усіх суб'єктів права перед законом, верховенство закону в системі актів законодавства країни, передбачуваність законів і дій органів державної влади та низки інших принципів (вимог), що визнані істотними елементами дотримання принципу верховенства права в рішеннях Європейського суду з прав людини тощо [51; 170, с. 34].

Основна складність полягає в тому, що верховенство права поки не вкоренилося у структурі буття українського народу, а має швидше ідеологічний характер. Тому зміст цього феномену має потребу в постійному концептуальному уточненні, й особливо у філософському обґрунтуванні, що відбивало б особливості певної культурної традиції. Ця особливість полягає в тій філософсько-антропологічній концепції, що виявлена в цій культурі. Звичайно стверджується, що верховенство права ґрунтується на індивідуалістичній філософії. Суто індивідуалізму у філософських побудовах українських філософів ніколи не було, вони швидше прагнули компенсувати ті небезпеки, які ніс із собою стихійний індивідуалізм громадян (що часто межував з анархізмом), затверджуючи потребу встановлення гармонії людини зі світом (Г. Сковорода, П. Юркевич) [111, с. 130].

У нашому випадку під принципом верховенства права слід розуміти укорінення в свідомості громадян і посадових осіб розуміння засад дотримання верховенства закону та рівності перед ним з усіма його різновидами: зокрема дотримання режиму законності, рівності прав громадян, невідворотності покарання всіх суб'єктів права та визнання закону як вищого нормативу.

У свою чергу принцип ефективної, продуктивної та скоординованої діяльності суб'єктів, що стосуються судоустрою та судочинства, полягає в розумінні важливості реалізації їх функцій як перед суспільством, так і перед державою в контексті прагнення досягти запланованих цілей, що мають в основі національні цінності, шляхом якісного виконання своїх повноважень, зокрема надання послуг і комунікативної співпраці між суміжними уповноваженими представниками та структурами з метою досягнення

максимального результату – відправлення справедливого правосуддя та забезпечення функціонування судів на засадах громадської довіри.

Такий принцип, як підзвітність громадянам України, загалом характеризує зобов'язання публічних органів влади, зокрема й суб'єктів судочинства, аргументовано доповідати про результати своєї діяльності перед громадськістю, зокрема обговорювати майбутні перспективи та реальний стан ходу речей за конкретною тематикою. У межах аналізованої сфери це означає співпрацю посадових і службових осіб апарату суду з журналістами, громадянами, громадськими організаціями в межах питань, що підлягають консультуванню [34, с. 104].

Наприклад, 18 жовтня стартував спільний проект «Суд очима майбутніх журналістів» за участю Херсонського окружного адміністративного суду, Господарського суду Херсонської області, Херсонського міського суду Херсонської області [209]. У межах цього проекту майбутнім журналістам запропоновано виконати творче завдання: написати текстовий журналістський матеріал, створити відеосюжет або радіоматеріал про судові події з урахуванням усіх основних чинників висвітлення інформації, зокрема адаптованості інформації до сприйняття (лаконічність, зрозумілість, легкість для запам'ятовування та сприйняття). Студентам-журналістам розповіли про судову систему, систему адміністративних судів, юрисдикцію підсудності спорів Херсонському окружному адміністративному суду. Заступник керівника апарату Херсонського окружного адміністративного суду ознайомила присутніх зі структурою суду, а також провела екскурсію приміщенням суду. Після екскурсії студенти мали змогу побувати на справжньому судовому засіданні та поспілкуватись із суддями й працівниками суду [191].

Також на Херсонщині під час прес-сніданку із суддями була привернута увага журналістів і громадськості до важливих для суспільства найбільш проблемних сфер судової реформи: прозорість, корупція, фінансування і контроль. Мета такої зустрічі працівників суду з журналістами і активістами – підвищити обізнаність громадськості щодо судової реформи на місцевому та

національному рівнях. Захід проводився відповідно до Програми Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Нове Правосуддя» за підтримки Ради Суддів і Державної судової адміністрації [216].

Такий принцип – свобода від будь-якого політичного впливу, фактично позначає незалежність судової гілки влади, однак уточнює це з суб'єктивної точки зору. Це означає, що апарат суду, як і суддівський корпус судової установи є аполітичними й забороняється будь-який сторонній вплив на їх діяльність, зокрема на процедури призначення, обрання, переведення та звільнення суддів, притягнення їх до відповідальності.

Принцип відповідності стандартам і передовим практикам Європейського Союзу позначає імплементацію та активне дотримання європейських цінностей і стандартів захисту прав людини. Окрім того це можливість комунікативної співпраці між судовими установами та європейськими й міжнародними партнерами.

Також згідно з напрямками проведення реформаційних змін [166; 193] маємо змогу виділити такі принципи судової влади:

- 1) незалежність і прозорість судової системи;
- 2) ефективність і професійність, високі етичні вимоги до представників судової влади;
- 3) дотримання засад доброчесності у здійсненні правосуддя;
- 4) підзвітність;
- 5) використання інноваційних технологій та поліпшення судового процесу (електронне судочинство);
- 6) невідворотність відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень;
- 7) незалежність суддівського врядування та системи кар'єрного просування суддів;
- 8) підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їх відповідальності;
- 9) стає фінансування судової системи та інші.

Другу групу принципів в аналізованій сфері складають принципи діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду.

Як попередньо ми вже з'ясували, в аналізованій сфері присутня дворівнева система керівного суб'єктного впливу: внутрішній (керівник судової установи та керівник апарату суду) та зовнішній (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація).

Для кожного із суб'єктів вони є різними, однак існує низка принципів, які є спільними: 1) ієрархічність – підлеглість по вертикалі; 2) демократизм методів і стилю роботи – відтворює народовладдя в державному управлінні й передбачає встановлення глибоких і постійних взаємозалежностей між суспільством і державою як передумови формування демократичної системи управління, яка б базувалась на демократичних засадах її здійснення в інтересах усіх або переважної більшості громадян; 3) професійна компетентність – функції та завдання публічної адміністрації мають виконувати належним чином професійно підготовлені фахівці; 4) поєднання виборності і призначуваності; 5) плановість – визначення певних конкретних спільних завдань, планів діяльності, виконання яких покладено саме на ці державні органи; 6) науковість, що полягає в потребі привести систему та механізми взаємодії складових елементів публічної адміністрації відповідно до рівня розвитку суспільних відносин; 7) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням; 8) організаційно-правова зв'язаність діяльності державних органів і посадових осіб [96, с. 524].

Наприклад, діяльність керівника апарату судової установи базується на таких принципах: 1) ефективності діяльності апарату суду; 2) стимулювання, заохочення та покарання працівників апарату суду; 3) ієрархічності та підлеглості; 4) самостійності в ухваленні рішень, що стосуються діяльності апарату суду; 5) нормотворення; 6) координації діяльності та контролю

виконання покладених на апарат суду завдань; 6) забезпечення та контролю за виконанням юрисдикційних рішень та інші.

Остання група принципів, що підлягає розгляду в межах окресленої проблематики, – це принципи діяльності працівників апарату суду.

При цьому мова йде як про державних службовців, на яких розповсюджується законодавство про державну службу, так і про всіх працівників, які підпадають під регулювальний вплив трудового законодавства.

Відповідно перша група працівників апарату суду відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [153] реалізовує свої повноваження на основі дотримання таких принципів: 1) верховенства права – забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави; 2) законності – обов’язок державного службовця діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України; 3) професіоналізму – компетентне, об’єктивне й неупереджене виконання посадових обов’язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону; 4) патріотизму – відданість та вірне служіння Українському народові; 5) доброчесності – спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень; 6) ефективності – раціональне й результативне використання ресурсів для досягнення цілей державної політики; 7) забезпечення рівного доступу до державної служби – заборона всіх форм та проявів дискримінації, відсутність необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу та її проходження; 8) політичної неупередженості – недопущення впливу політичних поглядів на дії та рішення державного службовця, а також

утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків; 9) прозорості – відкритість інформації про діяльність державного службовця, крім випадків, визначених Конституцією та законами України; 10) стабільності – призначення державних службовців безстроково, крім випадків, визначених законом, незалежність персонального складу державної служби від змін політичного керівництва держави та державних органів.

Окремо слід сказати і про принцип персональної відповідальності державного службовця: він означає, що державні службовці несуть у встановленому порядку юридичну відповідальність персонально. У законі чітко визначено, який вид відповідальності може бути застосований за певне дисциплінарне порушення. Дисциплінарне стягнення накладається відповідно до характеру, тяжкості та обставин, в яких його вчинено, що сприяє ухваленню об'єктивного рішення керівником органу щодо виду дисциплінарного стягнення. Державний службовець має мислити гуманно, оскільки несе відповідальність перед пересічним громадянином, визнаючи його повноправним членом державної організації [101, с. 72].

Ведучи мову про наступну підгрупу принципів, слід уточнити, що право на працю означає: а) виняткову добровільність у застосуванні праці; б) виняткову добровільність визначення предмета праці; в) виняткову добровільність узгодження умов праці; г) добровільну можливість зміни умов праці або припинення праці; г) добровільність укладення зміни чи припинення трудового договору. При цьому варто зауважити, що норми Основного Закону України закріплюють систему допоміжних гарантій у реалізації права на працю. Такі гарантії можуть набувати форму окремого трудового права або юридичної гарантії його реалізації. Зокрема держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до соціальних потреб; використання примусової праці забороняється; кожен має

право на належні, безпечні та здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом; використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється; громадянам гарантується захист від незаконного звільнення; право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом (ст. 43) [93, с. 153].

Фактично Основний Закон уже визначив основні принципи реалізації права на працю, однак слід додати, що в наукових колах існує думка, що основними принципами діяльності найманих за трудовим договором працівників є їхні права та обов'язки, що, на нашу думку, не зовсім коректно. Суб'єктивні трудові права не можна розглядати як принципи трудового права, оскільки засадничі ідеї є підґрунтям для формування норм, у яких закріплено ці права й обов'язки. Розглядаючи принципи трудового права, С. Колобова зауважує, що в основі кожного принципу лежать конституційні трудові права та свободи, а також їхні юридичні гарантії. Тому основні принципи трудового права починаються зі слова «забезпечення». Тобто принципи трудового права мають не лише проголошувати права й обов'язки суб'єктів, але й забезпечувати їх реальне здійснення [84, с. 38; 192, с. 157].

Таким чином, в аналізованій сфері можна виділити такі принципи: забезпечення гідних умов праці, зокрема безпечних та гігієнічних; взаємних зобов'язань між працівником та роботодавцем (керівником апарату суду); своєчасної виплати та правильного розрахунку заробітної плати; підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання; судового захисту в разі виникнення конфліктних ситуацій; поваги, гідності та інших особистих надбань працівників та інші.

Об'єднувальними принципами для всіх проаналізованих груп і категорій є моральні та етичні принципи, які є ключовою ланкою ціннісних орієнтацій конкретного працівника, що відіграє важливу роль у процесі здійснення ним морального вибору. Формування мотивів відбувається під впливом соціально-психологічних чинників професійної діяльності та зміни мотивації на різних етапах професійного становлення. З суспільною природою мотивації діяльності

пов'язаний вплив оцінки, зумовленої суспільними нормами, а також самооцінки працівника [47, с. 17-18].

Професійна робота будь-якого працівника організації пов'язана з дотриманням етичних норм взаємовідносин із колегами, підлеглими, партнерами. Дотримання морально-етичних засад є потужним чинником конструктивної взаємодії, що має базуватися на моральних якостях особистості [63]. Ними потрібно володіти для належного виконання місії професії, своїх професійних обов'язків та професійно-етичних норм і стандартів поведінки [24].

Сюди можна віднести принципи моральнісної саморегуляції; культивування поваги до особистості; безособовості з винятковою персоналізацією; лояльності щодо уряду та політичної неупередженості; громадянських якостей, громадянської свідомості й відповідальності та інші.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки щодо принципів адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні:

1) під принципами адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні слід розуміти сукупність задекларованих і визнаних нормативних правил, що є юридичною основою для здійснення ефективного державного управління й надання судово-адміністративних послуг в аналізованій сфері;

2) принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні поділяються на 3 групи:

– загальні принципи судової влади. Україна стрімко взяла курс на реформування системи судочинства України на якісно нових засадах і модернізацію наявних. Головними принципами в межах цього є:

а) верховенства права – укорінення в свідомості громадян та посадових осіб розуміння засад дотримання верховенства закону та рівності перед ним (зокрема дотримання режиму законності, рівності прав громадян,

невідворотності покарання всіх суб'єктів права та визнання закону як вищого нормативу);

б) ефективної, продуктивної та скоординованої діяльності суб'єктів, що стосуються судоустрою та судочинства. Принцип полягає в розумінні важливості реалізації їх функцій як перед суспільством, так і перед державою в контексті прагнення досягти запланованих цілей, що мають в основі національні цінності, шляхом якісного виконання своїх повноважень, зокрема надання послуг і комунікативної співпраці між суміжними уповноваженими представниками та структурами з метою досягнення максимального результату – відправлення справедливого правосуддя та забезпечення функціонування судів на засадах громадської довіри;

в) підзвітності громадянам України – загальному характеризує зобов'язання публічних органів влади, зокрема й суб'єктів судочинства, аргументовано доповідати про результати своєї діяльності перед громадськістю, зокрема обговорювати майбутні перспективи та реальний стан ходу речей з конкретної тематики. У межах аналізованої сфери це означає співпрацю посадових і службових осіб апарату суду з журналістами, громадянами, громадськими організаціями в питаннях, що потребують консультування;

г) свободи від будь-якого політичного впливу – фактично позначає незалежність судової гілки влади, однак уточнює його з суб'єктивної точки зору. Це означає, що апарат суду, як і суддівський корпус судової установи є аполітичними та забороняється будь-який політичний вплив на їх діяльність, зокрема на процедури призначення, обрання, переведення та звільнення суддів, притягнення їх до відповідальності;

д) відповідності стандартам і передовим практикам Європейського Союзу. Зокрема принцип позначає імплементування та активне дотримання європейських цінностей і стандартів захисту прав людини. Окрім того це можливість комунікативної співпраці між судовими установами та європейськими й міжнародними партнерами.

Згідно з напрямками реформаційних змін (Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки та реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки) маємо змогу виділити такі принципи судової влади: 1) незалежності і прозорості судової системи; 2) ефективності і професійності (високі етичні вимоги до представників судової влади); 3) дотримання засад доброчесності у здійсненні правосуддя; 4) підзвітності; 5) використання інноваційних технологій та поліпшення судового процесу (електронне судочинство); 6) невідворотності відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень; 7) незалежності суддівського врядування та системи кар'єрного просування суддів; 8) підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їх відповідальності; 9) сталого фінансування судової системи та інші;

– принципи діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду, – кожному із суб'єктів притаманна власна система принципів діяльності. Наприклад, діяльність керівника апарату судової установи базується на таких принципах: 1) ефективності діяльності апарату суду; 2) стимулювання, заохочення та покарання працівників апарату суду; 3) ієрархічності та підлеглості; 4) самостійності в ухваленні рішень, що стосуються діяльності апарату суду; 5) нормотворення; 6) координації діяльності та контролю виконання покладених на апарат суду завдань; 6) забезпечення та контролю за виконанням юрисдикційних рішень та інші. Однак існує низка принципів, які є спільними для кожного із них (наприклад, ієрархічності, плановості, науковості та ін.);

– принципи діяльності працівників апарату суду;

а) принципи державної служби (стосуються осіб, на яких розповсюджується законодавство про державну службу) – професіоналізму, персональної відповідальності, патріотизму;

б) принципи трудового законодавства (стосуються всіх працівників апарату суду) – забезпечення гідних умов праці, зокрема безпечних і гігієнічних; взаємних зобов'язань між працівником і роботодавцем (керівником

апарату суду); своєчасної виплати та правильного розрахунку заробітної плати; підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання; судового захисту в разі виникнення конфліктних ситуацій; поваги, гідності та інших особистих надбань робітників;

3) об'єднаними принципами для всіх проаналізованих груп та категорій є моральні та етичні принципи, зокрема: принципи моральнісної саморегуляції; культивування поваги до особистості; безособовості з винятковою персоналізацією; лояльності до уряду та політичної неупередженості; громадянських якостей, громадянської свідомості й відповідальності та ін.

Отже, адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні ґрунтується на системі загальних принципів судової влади та адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації і принципах діяльності працівників апарату суду, які є юридичною основою для здійснення ефективного державного управління й надання судово-адміністративних послуг в аналізованій сфері. Для забезпечення права осіб на справедливий суд та повагу до їх прав і свобод потрібним є укорінення в свідомості громадян та посадових осіб розуміння засад дотримання верховенства закону та рівності перед ним (зокрема дотримання режиму законності, рівності прав громадян, невідворотності покарання всіх суб'єктів права та визнання закону як вищого нормативу).

Висновки до розділу 1

1. Виявлено, що за роки незалежності судова система України зазнала значних реформаційних змін в організаційному аспекті, що зумовлює численні наукові виклики та дослідження, зокрема і щодо діяльності апарату суду в Україні, при тому й особливостей його адміністративно-правового регулювання. Науковий попит зумовлюється як системними та структурними змінами судової системи України загалом, так і побудовою та модернізацією

моделі функціонування апарату суду в умовах реформаційного руху до цінностей і стандартів ЄС зокрема.

2. Доведено, що судова установа є комплексним утворенням, де апарат суду займає провідне, невід’ємне, фактично самостійне місце, однак не відокремлене, а отже – структурне. У наукових колах існують теоретичні труднощі щодо визначення сутності апарату суду з термінологічного боку, що зумовлено низкою чинників, зокрема й відсутністю офіційного його трактування законодавцем. У зв’язку з цим пропонується до Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» додати визначення апарату суду в такому вигляді: це частина структури суду, що складається із сукупності посад основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об’єктивного виконання останніми своїх прямих зобов’язань перед суспільством та державою.

3. З’ясовано, три основні підходи щодо розуміння адміністративно-правової діяльності апарату суду: а) організаційне забезпечення у вузькому трактуванні (діяльність виключно з оптимізації робочого процесу); б) організаційне забезпечення в широкому трактуванні (забезпечення організаційного обслуговування з реалізації функцій, що стоять перед конкретною судовою установою, зокрема надання допоміжних послуг суддівському корпусу); в) реалізація самостійних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного та іншого характеру. Фактично законодавцем реалізація вищеперерахованих самостійних заходів покладена в основу трактування поняття організаційного забезпечення суду в широкому розумінні, тобто як сукупність різномірних заходів, що в результаті 1) забезпечують реалізацію функцій судової установи, 2) створюють умови для відправлення правосуддя та надання судово-адміністративних послуг зацікавленим особам.

4. Описано управлінську взаємодію апарату суду та Державної судової адміністрації України, яка базується на принципі «влада-підпорядкування».

Фактичного дублювання повноважень немає, ці суб'єкти перебувають на різних рівнях організаційного забезпечення: Державна судова адміністрація України є зовнішнім суб'єктом впливу на судову установу та умови реалізації функцій, що стоять перед нею; апарат суду є внутрішнім суб'єктом впливу, який безпосередньо зобов'язаний взаємодіяти з першою для узгодження діяльності та реалізації завдань.

5. Убачається, що діяльність апарату суду як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це сукупність забезпечувальних заходів методологічно-організаційного, структурного, матеріально-фінансового, кадрового, технічного, допоміжного та іншого характеру, об'єктивованих у формі посадової, службової та професійної реалізації державними службовцями і працівниками патронатної служби судової установи своїх зобов'язань з метою ефективного функціонування відповідного суду, виконання основних завдань судочинства та надання адміністративно-судових послуг.

6. З'ясовано, що регулювання – це процес приведення чогось відповідно до певного зразку; регулювання суспільних відносин – це приведення моделі поведінки учасників суспільних зв'язків відповідно до передбаченої законодавством моделі; правове регулювання – це сукупність правових засобів за допомогою яких державою реалізовується владний вплив на суб'єктів правових зв'язків шляхом установлення моделі поведінки, гарантування прав та вимоги виконання певних обов'язків із метою забезпечення їх інтересів та окремо соціуму й держави.

7. Відзначено, що одним із різновидів правового регулювання є адміністративно-правове, що характеризується низкою специфічних особливостей. В аналізованій сфері це сукупність внутрішніх (саморегулівних) та зовнішніх (з боку публічної адміністрації) процесів впливу адміністративних норм на професійну, службову й посадову діяльність працівників апарату суду:

– під внутрішнім (саморегулівним) впливом на діяльність апарату суду слід розуміти комплекс адміністративних дій керівника судової установи та керівника апарату суду, зокрема їх комунікативну взаємодію, що мають:

- а) забезпечити реалізацію нормативних засад, закріплених адміністративною нормою, щодо основ належного функціонування судової установи;
- б) установити відповідні механізми, процедури і правила для реалізації належного функціонування судової установи;

– зовнішнє адміністративно-правове регулювання апарату суду визначається як «втручання» уповноважених органів та посадових осіб у всі процеси діяльності судової установи, зокрема й у функціонування апарату суду відповідною публічною адміністрацією, зокрема Вищою радою правосуддя, органами суддівського самоврядування та Державною судовою адміністрацією в межах обсягу їх повноважень;

– саморегуляція зокрема – це реакція на ухвалену норму та відповідне корегування поведінки й дій працівників апарату суду під установлену нормою модель; регуляція з боку публічної адміністрації здебільшого ухвалення адміністративної норми, яка в подальшому буде реалізована. Таке твердження також можна розглядати як спірне, оскільки як керівник судової установи, так і керівник апарату суду наділені правотворчою функцією як відносно кадрового регулювання, так і окремо організаційного, а деякі суб'єктні утворення публічної адміністрації в аналізованій сфері безпосередньо займаються реалізацією адміністративних норм.

8. Доведено, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду складається із сукупності розпорядчої та виконавчої адміністративної діяльності системи керівного суб'єктного впливу, яка складається з двох рівнів: внутрішнього (керівник судової установи й керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та сервісний характер щодо реалізації основних завдань судової гілки влади в контексті діяльності конкретної судової установи.

9. Указано, що керівний вплив на діяльність апарату суду як ззовні, так і зсередини об'єднаний певною спільністю – залежністю від адміністративної норми. Спеціалізованими актами для аналізованої сфери слід вважати закони

України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу», Типове положення про апарат суду, яке затверджує Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя, та окремо затверджене положення про апарат конкретної судової установи. Сюди також належать розпорядчі й організаційні акти керівника судової установи та керівника апарату суду.

10. Сформовано розуміння змісту адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, який є фактичним (внутрішні та зовнішні способи впливу на професійну, службову та посадову діяльність працівників апарату суду) та нормативним (сукупність адміністративних норм, що встановлюють порядок, процедури та механізм реалізації діяльності апарату суду), а його сутність полягає в сукупності розпорядчої та виконавчої адміністративної діяльності системи керівного суб'єктного впливу, яка складається з двох рівнів – внутрішнього (керівник судової установи і керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та сервісний характер щодо реалізації основних завдань судової гілки влади в контексті діяльності конкретної судової установи.

11. Виведено власне розуміння категорії «принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні», під якими розуміється сукупність задекларованих і визнаних нормативних правил, що є юридичною основою для здійснення ефективного державного управління й надання судово-адміністративних послуг в аналізованій сфері.

12. Здійснено класифікацію принципів адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні з розподілом їх на 3 групи:

– загальні принципи судової влади. Відповідно до курсу України на реформування судоустрою на якісно нових засадах головними принципами в межах цього питання є такі:

а) верховенства права – укорінення в свідомості громадян та посадових осіб розуміння засад дотримання верховенства закону та рівності перед ним (зокрема дотримання режиму законності, рівності прав громадян, невідворотності покарання всіх суб'єктів права та визнання закону як вищого нормативу);

б) ефективної, продуктивної та скоординованої діяльності суб'єктів, що стосуються судоустрою та судочинства. Принцип полягає в розумінні важливості реалізації їх функцій як перед суспільством, так і перед державою в контексті прагнення досягти запланованих цілей, що мають в основі національні цінності, шляхом якісного виконання своїх повноважень, зокрема надання послуг і комунікативної співпраці між суміжними уповноваженими представниками та структурами з метою досягнення максимального результату – відправлення справедливого правосуддя та забезпечення функціонування судів на засадах громадської довіри;

в) підзвітності громадянам України – загальному характеризує зобов'язання публічних органів влади, зокрема й суб'єктів судочинства, аргументовано доповідати про результати своєї діяльності перед громадськістю, зокрема обговорювати майбутні перспективи та реальний стан ходу речей з конкретної тематики. У межах аналізованої сфери це означає співпрацю посадових і службових осіб апарату суду з журналістами, громадянами, громадськими організаціями в питаннях, що потребують консультування;

г) свободи від будь-якого політичного впливу – фактично позначає незалежність судової гілки влади, однак уточнює його з суб'єктивної точки зору. Це означає, що апарат суду, як і суддівський корпус судової установи є аполітичними та забороняється будь-який політичний вплив на їх діяльність, зокрема на процедури призначення, обрання, переведення та звільнення суддів, притягнення їх до відповідальності;

д) відповідності стандартам і передовим практикам Європейського Союзу. Зокрема принцип позначає імплементацію та активне дотримання

європейських цінностей і стандартів захисту прав людини. Окрім того це можливість комунікативної співпраці між судовими установами та європейськими й міжнародними партнерами.

Згідно з напрямками реформаційних змін (Стратегії розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 роки та реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки) маємо змогу виділити такі принципи судової влади: 1) незалежності і прозорості судової системи; 2) ефективності і професійності (високі етичні вимоги до представників судової влади); 3) дотримання засад доброчесності у здійсненні правосуддя; 4) підзвітності; 5) використання інноваційних технологій та поліпшення судового процесу (електронне судочинство); 6) невідворотності відповідальності за вчинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень; 7) незалежності суддівського врядування та системи кар'єрного просування суддів; 8) підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їх відповідальності; 9) сталого фінансування судової системи та інші;

– принципи діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду, – кожному із суб'єктів притаманна власна система принципів діяльності. Наприклад, діяльність керівника апарату судової установи базується на таких принципах: 1) ефективності діяльності апарату суду; 2) стимулювання, заохочення та покарання працівників апарату суду; 3) ієрархічності та підлеглих; 4) самостійності в ухваленні рішень, що стосуються діяльності апарату суду; 5) нормотворення; 6) координації діяльності та контролю виконання покладених на апарат суду завдань; 6) забезпечення та контролю за виконанням юрисдикційних рішень та інші. Однак існує низка принципів, які є спільними для кожного із них (наприклад, ієрархічності, плановості, науковості та ін.);

– принципи діяльності працівників апарату суду: а) принципи державної служби (стосуються осіб, на яких розповсюджується законодавство про державну службу) – професіоналізму, персональної відповідальності, патріотизму; б) принципи трудового законодавства (стосуються усіх

працівників апарату суду) – забезпечення гідних умов праці, зокрема безпечних та гігієнічних; взаємних зобов'язань між працівником і роботодавцем (керівником апарату суду); своєчасної виплати та правильного розрахунку заробітної плати; підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання; судового захисту в разі виникнення конфліктних ситуацій; поваги, гідності та інших особистих надбань працівників.

13. Наведено низку об'єднавчих принципів для всіх проаналізованих груп та категорій – моральні та етичні принципи: моральнісної саморегуляції; культивування поваги до особистості; безособовості із винятковою персоналізацією; лояльності до уряду та політичної неупередженості; громадянських якостей, громадянської свідомості і відповідальності та ін.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

2.1 Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні

Розуміючи, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні здійснюється конкретними суб'єктами публічної адміністрації, є сенс продовжити наше дослідження в руслі розкриття адміністративно-правового статусу ключових із них. Це зумовлено тим, що в кожного є власні повноваження та сфера відомчого впливу щодо регулювання діяльності апарату суду, і з метою найбільш ґрунтовного розкриття піднятої проблематики вважаємо за потрібне уточнити деякі теоретичні та практичні особливості.

Насамперед нагадаємо, що попередньо нами було з'ясовано, що публічна адміністрація в аналізованій сфері складається з дворівневої системи суб'єктів: внутрішнього (керівник судової установи (голова суду), керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація).

Однак, перш ніж розглядати безпосередньо їх адміністративно-правовий статус, вважаємо за потрібне уточнити теоретичний бік піднятого питання. Це зумовлено особливостями аналізованого питання. Річ у тім, що вчені правничої та окремо адміністративної науки не дійшли одностайного визначення таких термінів, як «статус державного органу», «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус» зокрема.

Енциклопедичне визначення терміна «статус» (лат. status) надається як правове становище (сукупність прав та обов'язків) фізичної або юридичної особи [225, с. 626]. У той же час Н. Гудима справедливо зазначає, що стосовно органів державного управління в Україні це поняття в системі нормативно-

правових актів використовується достатньо широко. Наприклад, поняття «статус» використовується при окресленні обов'язків, прав і повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативно-правовими актами такі обов'язки, права і повноваження визначаються [54, с. 82]. Щодо останніх свідчать праці В. Авер'янова, Н. Армаш, М. Бояринцева [11; 22; 59] та інших учених [215, с.325]. Цілком виправданою є думка, що категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та наразі наділена соціологічним чинником інтерпретування [72, с. 48; 215, с. 326].

Додамо, що невизначеність наукових думок породжує й законодавчі розбіжності в трактуванні цього явища, однак учені вважають, що найприйнятніше використовувати категорію «правовий статус» для позначення приналежності цієї категорії до юридичної науки.

Як не дивно, однак в юридичній енциклопедії поняття «правовий статус» визначено як «сукупність прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб. В Україні він визначається Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України. Як приклад, правовий статус фізичної особи визначають насамперед конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Правовий статус юридичних осіб визначається через їх компетенцію, тобто права й обов'язки цих осіб зафіксовані в чинному законодавстві. Від повноти юридичної фіксації повноважень цих юридичних осіб залежить ефективність їхньої діяльності» [225].

А. Панчишин вважає, що правовий статус «як юридична категорія не лише визначає стандарти можливої та потрібної поведінки, що встановлює ступінь взаємодії держави, суспільства і особи, а й забезпечує нормальну життєдіяльність соціального середовища» [137, с. 95]. Загальне поняття терміна «правовий статус» як «категорії, що має сукупність певних ознак, які становлять його системну характеристику» [141, с. 155], є постійним об'єктом

вивчення й аналізу юридичною наукою. У правовій науці відрізняються поняття правового статусу індивідуального та колективного суб'єкта права. Звісно, вони пов'язані один з одним, але разом із тим різні за своєю природою. Так, правові статуси колективних суб'єктів різняться між собою залежно від того, хто є носієм конкретного статусу – держава, народ, юридичні особи (державні, недержавні органи, підприємства, установи, організації тощо). При цьому О. Скакун визначає, що правовий статус колективного суб'єкта в будь-якому разі орієнтований та залежить від правового статусу індивідуального суб'єкта [186, с. 570–571; 219, с. 108].

Відповідно, виходячи з вищенаведеного є сенс стверджувати про фактичну тотожність визначених для аналізу категорій. Суттєвих відмінностей в їх трактуванні немає. Однак слід відзначити, що існує ще одна, не менш цікава правова конструкція, що справедливо заслуговує на увагу. Мова йде про співвідношення категорій «правовий статус» і «правове положення (становище)», які інколи розглядаються як різні за значенням. Наприклад, на думку В. Білоуса, правовий статус асоціюється зі стабільним правовим станом суб'єкта, а правове становище розглядається як динамічний розвиток сукупності прав і обов'язків особи, що зумовлено її вступом до тих чи інших правовідносин [18, с.124]. Н. Вітрук зазначає, що категорія «правовий статус особи» більш вузька, оскільки є частиною (ядром) поняття «правове положення особи» [27, с.152]. У свою чергу О. Музичук не погоджується зі щойно наведеними висновками науковців, оскільки: по-перше, як правовий статус, так і правове становище можуть бути одночасно статичними й динамічними категоріями; по-друге, визначити, яка з цих категорій ширша, а яка – вужча, складно, оскільки переважна більшість науковців вважає їх синонімами. Звідси спроби використати ці терміни як такі, що відрізняються за змістом і значенням, будуть лише вносити плутанину у відповідну термінологію [125, с.317-318].

На нашу думку, такі твердження дійсно є синонімічними, однак ми поділяємо думку вчених, які застосовують категорію «правовий статус» для

визначення фактичного становища особи у відповідних правовідносинах, у той час як категорію «правове положення» доцільніше застосовувати щодо юридичних осіб, зокрема публічних органів влади, де наявні неперсоніфіковані компетенційні спроможності останніх [29, с. 135].

Проте, як зазначає А. Зубко, гра термінологією не впливає на загальну сутність розуміння. А тому правовий статус він визначає через сукупність юридично закріплених варіацій становища суб'єкта в державі та суспільстві, зумовлених комплексом прав та обов'язків [72, с. 49]. Швидше за все для уникання наукових обговорень і «термінологічної гри» законодавець переважно апелює категорією «статус» без уточнення галузевої приналежності.

На нашу думку, у подібних випадках доцільніше застосувати категорію «адміністративно-правовий статус», який є різновидом попереднього з усіма властивими йому загальними ознаками та окремо наділений власною специфікою, зумовленою галузевою приналежністю [72, с. 50].

Учені по-різному розуміють сутність цього явища. Узагальнюючи можна стверджувати, що наука адміністративного права трактує категорію адміністративно-правового статусу в широкому та вузькому розумінні. Для прикладу наведемо окремі думки науковців щодо цього:

1) поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто потрібною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються цією особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними (В. Авер'янов) [2, с. 194];

2) адміністративно-правовий статус як спеціальний правовий статус характеризує особу через її права, обов'язки та відповідальність як суб'єкта адміністративного права і забезпечує участь у суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної влади прав і свобод фізичних осіб, при взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства, а також опосередковано у відносинах, які

пов'язані зі сферою публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, а інколи – у відносинах, які мають місце у внутрішньоорганізаційній діяльності органів публічної влади (Я. Окар-Балаж) [132, с. 85; 142, с. 33];

3) адміністративно-правовий статус становить сукупність прав, обов'язків і законних інтересів (М. Вітрук) [26, с. 147];

4) до елементів цього статусу належать: правосуб'єктність, права, обов'язки та юридична відповідальність, при тому що не всі права, закріплені в законодавстві, характеризують адміністративно-правовий статус. До них належать лише ті, що передбачені нормами адміністративного права та реалізуються у взаємовідносинах з органами публічної влади, оскільки адміністративно-правові відносини існують тільки там, де один із суб'єктів є суб'єктом владних повноважень. Аналогічне відбувається і з обов'язками, які зумовлюються виникненням взаємовідносин з органами публічної влади (О.Гумін) [55, с. 37; 72, с. 51];

5) класичний елементний склад адміністративно-правового статусу характерний для фізичних осіб – суб'єктів адміністративного права. Щодо юридичних осіб доцільно до елементів адміністративно-правового статусу відносити мету, завдання, функції, повноваження та відповідальність (О. Алтуніна) [8].

Як бачимо, переважна більшість науковців у сфері адміністративного права не розкриває поняття адміністративно-правового статусу, зосереджуючись тільки на характеристиці окремих його елементів, до яких класично відносять права, обов'язки та відповідальність. Проте в юридичній літературі зустрічаються й інші позиції щодо елементного складу адміністративно-правового статусу [211, с. 218]. Відповідно переважає вузьке трактування аналізованого явища через розкриття основних його елементних складових.

Широке розуміння надають ті вчені, що розкривають адміністративно-правовий статус окремих суб'єктів при дослідженні його не поверхнево, а на

більш ґрунтовному, спеціалізованому рівні. Наприклад, адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування транскордонного співробітництва України та країн-учасниць ЄС, М. Рівіс трактує як правове становище різних за своєю природою публічних суб'єктів (органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, представників Державної митної та державної прикордонної служб на пропускних пунктах), яке розкривається через сукупність юридичних засобів (завдань, повноваження, відповідальності) з метою досягнення такого стану, коли зовнішній кордон України з ЄС стане прозорим і безбар'єрним як у фізично-технічному, так і формально-правовому розумінні [178, с. 93-94]. Досліджуючи адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України як суб'єкта забезпечення модернізації системи судової влади, С. Рудниченко визначає його як сукупність конституційних та адміністративних норм і принципів, які породжують існування юридичних засобів, за допомогою яких з'являється змога відокремити ДСА України від інших суб'єктів публічного адміністрування в цій сфері та з'ясувати його значення при забезпеченні модернізації системи судової влади шляхом надання їй усього потрібного для здійснення правосуддя суддями та надання якісних адміністративних послуг у системі судової влади [179, с. 51].

Таким чином, ураховуючи думки вищезазначених учених, адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, визначаємо як теоретичну категорію, що розкриває особливості функціонування внутрішнього та зовнішнього рівнів публічної адміністрації в цій сфері, репрезентуючи при цьому особливості їх владно-розпорядчого, регульовального впливу на діяльність апарату суду в Україні за допомогою сукупності взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, що в загальному розкриває їх значення та роль у процесі функціонування останнього.

Ми розділяємо думку Д. Бахраха, який в адміністративно-правовому статусі державних органів виділяє три головних блоки: а) цільовий;

б) структурно-організаційний; в) компетенційний (компетенцію). Першим елементом адміністративно-правового статусу державного суб'єкта є його цілі, завдання та функції, закріплені юридично. До другого входять нормативне регулювання порядку утворення, легалізації, реорганізації, ліквідації суб'єктів, їхньої підпорядкованості й передання з відання одних організацій у підпорядкування інших, установлення і зміни їх організаційних структур, права на організаційне самовизначення, процедуру діяльності і права на офіційні символи. Компетенція – частина правового статусу колективних суб'єктів, що складається із сукупності владних повноважень щодо певних предметів відання [13, с.28; 134, с. 35].

Розкрити в межах нашого дослідження наведені блоки неможливо, однак спробуємо зосередити свою увагу на основних їх складових та окремо компетенційному, який за нашим баченням найповніше розкриває сутність адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні.

При цьому слід відзначити, що спеціалізоване законодавство у сфері судочинства та судоустрою апелює категорією «статус» і розкриває в його межах цільовий блок. У полі регулювання зазначеною сферою, за нашим баченням, це цілком виправдано та логічно, однак для розкриття регульовального впливу на діяльність апарату суду – замало.

Говорячи про внутрішній блок системи суб'єктів керівного впливу на аналізовану сферу, вважаємо за потрібне розпочати з характеристики керівника судової установи – голови суду.

Згідно з нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII голови місцевого, апеляційного, вищого спеціалізованого суду обираються на посади зборами суддів відповідного суду з-поміж суддів цього суду шляхом таємного голосування більшістю від кількості суддів відповідного суду строком на три роки, але не більш як на

строк повноважень судді, у порядку, визначеному законом. Голову Верховного Суду обирає на посаду та звільняє з посади Пленум Верховного Суду [167].

Таким чином, голова суду займається управлінською діяльністю, що розповсюджується як на суддів (без права втручання у здійснення правосуддя), так і на апарат суду як спеціально створений для управління елемент судової системи України [181, с. 199].

На сьогодні існують дві протилежні позиції стосовно його адміністративних повноважень. Деякі вчені-юристи вважають, що голова суду має керувати всіма напрямками діяльності суду, тож обмежувати його реальні управлінські повноваження не варто, оскільки це може призвести до проблем, пов'язаних з організацією судочинства, його якістю, дотриманням строків розгляду справ тощо. Оскільки ж за якість роботи суду відповідає голова, то він має належний обсяг повноважень. Інші дотримуються протилежної думки та вважають, що потрібно обмежити повноваження керівників судів представницькими функціями та контролем за організацією роботи суду. Це забезпечить неможливість зовнішнього впливу на суддю через втручання у здійснення судочинства. Відповідь на питання, яка з наведених позицій є більш раціональною, може надати порівняльний аналіз чинних законодавчих норм, що регулюють діяльність суддів на адміністративних посадах, з такими, що діяли раніше, та із зарубіжним досвідом [64, с. 205-206; 92].

Аналізуючи основні повноваження голови суду, ми здійснили спробу виокремити його компетенцію у сфері регулювання діяльності апарату суду. Це реалізація контрольних, організаційних, кадрових, заохочувальних і дисциплінарних повноважень відповідно до законодавства в контексті ефективної діяльності голови та його працівників.

Центральною особою (посадою) у сфері внутрішнього регулювання діяльності апарату суду є керівник апарату суду. У наукових дослідженнях цій посаді не приділялося достатньої уваги. Керівники апарату суду розглядалися лише в контексті організаційного забезпечення суду. Так, питання ролі керівника в апараті суду розглядали у своїх працях В. Бринцев, Р. Куйбіда,

В. Сердюк та інші фахівці. Ретельний аналіз діяльності керівника апарату суду та його правового статусу було здійснено в межах роботи міжнародної конференції «Інноваційні підходи в судовому адмініструванні», організаторами якої стала Державна судова адміністрація України та Проект Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Справедливе правосуддя» та яка відбулася 10-12 вересня 2012 року в Києві [80]. На конференції було розроблено Концепцію Пілотної сертифікованої програми з судового адміністрування, метою якої стало вдосконалення правового статусу керівника апарату суду, а також організація спеціальної підготовки за програмою «Судове адміністрування» керівників апаратів судів, їх заступників, осіб, що перебувають у резерві на цю посаду, підвищення фахового рівня вищезазначених осіб [91].

Потрібно відзначити, що до 2002 року законодавство України про судоустрій не містило такого поняття, як «керівник апарату суду». Уперше ця посада (яка ще мала назву «завідувач секретаріатом») на законодавчому рівні була запроваджена Законом України «Про судоустрій України» від 07 лютого 2002 року [167]. Проте незважаючи на ключову роль, яку керівник апарату суду відігравав в організаційному забезпеченні діяльності судів, його правовому статусу на законодавчому рівні не було приділено належної уваги. У Законі від 07 лютого 2002 року зазначалося лише, що завідувач секретаріату підпорядковується голові суду й координує свою діяльність із відповідним територіальним управлінням Державної судової адміністрації. Правовий же статус керівника апарату суду фактично було врегульовано лише на рівні Наказу Державної судової адміністрації України № 86 від 20 липня 2005 року, яким серед інших посад було затверджено Типову посадову інструкцію керівника апарату місцевого загального суду [161; 114, с. 180].

Здебільшого адміністративно-правовий статус аналізованого суб'єкта закріплює Посадова інструкція, що встановлює єдині засади діяльності, обсяг функціональних обов'язків та основні вимоги щодо їх виконання, права та відповідальність особи, яка займає посаду керівника апарату суду. Він очолює

апарат і здійснює безпосереднє керівництво його діяльністю. У свою чергу правовий статус керівника апарату визначається законами України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу» [161]. Слід відзначити, що керівник апарату суду несе персональну відповідальність за належне організаційне забезпечення суду, суддів і судового процесу, функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, інформує збори суддів про свою діяльність. Збори суддів можуть висловити недовіру керівнику апарату суду, що має наслідком звільнення його з посади [167].

Наприклад, керівника апарату місцевого суду призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади начальник відповідного територіального управління Державної судової адміністрації України, а керівників апаратів апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду та звільняє з посади Голова Державної судової адміністрації України. Керівник апарату суду призначає на посаду та звільняє з посади працівників апарату суду, застосовує до них заохочення й накладає дисциплінарні стягнення. Добір працівників апарату суду здійснюється на конкурсній основі, крім випадків переведення державних службовців відповідно до законодавства про державну службу [167].

Керівник апарату свої функціональні обов'язки виконує під керівництвом голови суду та безпосередньо йому підпорядковується (а також заступнику, який виконує його обов'язки) і координує свою діяльність з відповідним територіальним управлінням Державної судової адміністрації [161].

Безсумнівно, основним повноваженням аналізованого суб'єкта є безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечення організованості та злагодженості в роботі підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодія у виконанні завдань, покладених на апарат суду щодо організаційного забезпечення діяльності суду. Однак важливе значення має його комунікативна взаємодія з територіальним управлінням Державної судової адміністрації відповідної області, правоохоронними та іншими державними органами,

органами місцевого самоврядування, органами суддівського самоврядування, іншими установами й організаціями, засобами масової інформації з питань забезпечення діяльності суду [161]. Тобто основним його зобов'язанням є здійснення повноважень щодо належної організації роботи апарату суду щодо забезпечення діяльності суду.

Зрозуміло, що цей суб'єкт наділений низкою прав, які допомагають йому реалізувати свої зобов'язання, зокрема за дорученням голови суду він може представляти суд в інших управлінських структурах з питань, що належать до його компетенції та наданих повноважень; може вести ділове листування з органами системи Державної судової адміністрації, органами й установами судової системи, іншими державними органами, установами й організаціями в межах своєї компетенції а також вносити пропозиції голові суду щодо вдосконалення діяльності суду, з питань кадрової роботи, із забезпечення діяльності працівників апарату суду [161].

Отже, керівник апарату має спеціальний адміністративно-правовий статус, що характеризує його як невід'ємну частину системи управління судовою установою та забезпечує можливість його реального впливу на процес функціонування й діяльності апарату конкретної судової установи.

Переходячи до аналізу адміністративно-правового статусу зовнішньої системи суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, вважаємо за потрібне зосередити свою увагу на ключових із них.

Розпочнемо з органів суддівського самоврядування, а точніше з Ради суддів України, яка згідно зі спеціалізованим законодавством є вищим органом суддівського самоврядування та діє як виконавчий орган з'їзду суддів України. Вона організовує виконання рішень з'їзду суддів України та здійснює контроль за їх виконанням, а також вирішує питання про скликання з'їзду суддів України [167].

В аналізованій сфері Рада суддів України розробляє та організовує виконання заходів щодо поліпшення стану організаційного забезпечення

діяльності судів, зокрема шляхом нормотворення ухвалює організаційні рішення, що мають значення для діяльності апарату суду (наприклад, Правила поведінки працівника апарату суду, консультативні висновки, зокрема щодо Проекту Типового положення про апарат суду). Її адміністративно-правовий статус має функціональний характер, оскільки в аналізованій сфері вона є органом, що створює умови для належної діяльності апарату суду, які в подальшому реалізуються іншими суб'єктами.

Неможливо оминати увагою адміністративно-правовий статус Вищої ради правосуддя, що є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Вона є юридичною особою, видатки на її утримання визначаються окремим положенням у Державному бюджеті України [167].

В аналізованій сфері цей суб'єкт погоджує Типове положення про апарат суду; затверджує за поданням Державної судової адміністрації України нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів; звертається до прокуратури та органів правопорядку за інформацією про розкриття та розслідування злочинів, учинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, учинених суддями, працівниками апарату суду [181]. Фактично її адміністративно-правовий статус має декларативний характер стосовно апарату суду, оскільки компетенція цього органу спрямована на вирішення основних проблем судоустрою та судочинства, а регулювання діяльності апарату суду безпосередньо не є об'єктом її владного впливу та зводиться до затвердження окремих питань, що вирішені на інстанційно нижчому рівні, або ініціювання їх вирішення. Як приклад, вона може звернутися до Державної судової адміністрації України щодо організації в передбаченому законом порядку

службової перевірки діяльності конкретного керівника апарату суду та виявлення всіх нерозглянутих і нерозподілених справ, що перебували в провадженні певного судді. Також вона вправі внести подання до Державної судової адміністрації України щодо виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що підривають авторитет правосуддя [163].

На особливу увагу заслуговує Державна судова адміністрація України як один із центральних суб'єктів у межах аналізованого блоку.

Згідно з нормами Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII [167] Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених законом. Вона підзвітна Вищій раді правосуддя та має територіальні управління. Правовий статус посадових осіб Державної судової адміністрації України, її територіальних управлінь визначається Законом України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII.

Державна судова адміністрація України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс і рахунки в органах Державної казначейської служби України. Положення про її діяльність та типові положення про територіальне управління затверджуються Вищою радою правосуддя після консультацій з Радою суддів України [167].

На основі чинного законодавства до адміністративних обов'язків аналізованого суб'єкта в аналізованій сфері слід віднести такі: вивчати практику організації діяльності судів, розробляти й вносити у встановленому порядку пропозиції щодо її вдосконалення; вивчати кадрові питання апарату судів, прогнозувати потребу в спеціалістах, здійснювати замовлення на підготовку відповідних спеціалістів; забезпечувати потрібні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створювати систему підвищення кваліфікації; організовувати роботу з ведення судової статистики,

діловодства та архіву; готувати матеріали для формування пропозицій щодо бюджету судів; організовувати комп'ютеризацію судової влади; забезпечувати функціонування автоматизованої системи судової влади; організовувати діяльність служби судових розпорядників; забезпечувати ведення офіційного веб-порталу судової влади; здійснювати матеріальне й соціальне забезпечення працівників судової влади; організовувати та фінансувати будівництво, ремонт будинків і приміщень судів, забезпечувати їх технічне оснащення; організовувати проведення планово-фінансової роботи і бухгалтерського обліку в судах, територіальних управліннях; забезпечувати суди та суддів символами судової влади [157; 235, с. 146].

У свою чергу С. Рудниченко вважає, що адміністративні права Державної судової адміністрації України – це гарантована нормами адміністративного права міра можливої поведінки її посадових осіб і органів. Вони належать до обов'язків, поставлених державою і суспільством щодо належного забезпечення усім потрібним для здійснення судочинства судовою владою та надання адміністративних послуг. При цьому носії суб'єктивного права мінімальною мірою можуть обирати передбачений законом варіант поведінки, оскільки мають неухильно дотримуватися спеціального принципу регулювання взаємовідносин суспільства й публічної адміністрації – «зв'язаність публічної адміністрації законом і підконтрольність їх суду» [42; 235, с. 146].

Таким чином, адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України у сфері регулювання діяльності апарату суду за характером є забезпечувальним, оскільки вона наділена сукупністю організаційних, кадрових, технічних та інших важелів впливу на діяльність апарату суду, зокрема в аспекті їх взаємодії з метою реалізації владно-розпорядчих функцій, спрямованих на забезпечення судової влади всіма потрібними ресурсами під час відправлення правосуддя.

Вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно аналізу адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації,

що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні:

1) адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні здійснюється конкретними суб'єктами публічної адміністрації, кожен із яких має власні повноваження та сферу відомчого впливу щодо регулювання діяльності апарату суду;

2) учені правничої та окремо адміністративної науки не знайшли одностайного визначення в основній термінології, що стосується категоріального наповнення окремих конструкцій, що в загальному позначають роль і значення державного органу в певній системі чи правових зв'язках. Зокрема виявлено:

– невизначеність наукових думок, що породжує законодавчі розбіжності в трактуванні цього явища, однак учені вважають, що найприйнятніше використовувати категорію «правовий статус» для позначення приналежності цієї категорії до юридичної науки;

– фактичну тотожність категорій «статус» та «правовий статус». Суттєвих відмінностей в їх трактуванні немає;

– синонімічність категорій «правовий статус» і «правове положення (становище)». Однак доцільніше категорію «правовий статус» використовувати для визначення фактичного становища особи у відповідних правовідносинах, у той час як категорію «правове положення» – застосовувати до юридичних осіб, зокрема публічних органів влади, де наявні неперсоніфіковані компетенційні спроможності останніх;

– для уникнення наукових обговорень і «термінологічної гри» переважно законодавець в аналізованій сфері апелює категорією «статус» без уточнення галузевої приналежності;

3) адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід визначити як теоретичну категорію, що розкриває особливості функціонування представників внутрішнього та зовнішнього рівнів публічної

адміністрації в цій сфері, репрезентуючи при цьому особливості їх владно-розпорядчого, регулювального впливу на діяльність апарату суду в Україні за допомогою сукупності взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, що загалом розкриває їх значення та роль у процесі функціонування останнього:

- компетенцією голови суду у сфері регулювання діяльності апарату суду є реалізація контрольних, організаційних, кадрових, заохочувальних і дисциплінарних повноважень відповідно до законодавства в контексті ефективної діяльності останнього та окремих його працівників;

- центральною особою (посадою) у сфері внутрішнього регулювання діяльності апарату суду є керівник апарату, який має спеціальний адміністративно-правовий статус, що характеризує його як невід'ємну частину системи управління судовою установою та забезпечує можливість його реального впливу на процес функціонування й діяльності апарату конкретної судової установи;

- адміністративно-правовий статус Ради суддів України має функціональний характер, оскільки в аналізованій сфері вона є органом, що створює умови для належної діяльності апарату суду, які в подальшому реалізуються іншими суб'єктами;

- адміністративно-правовий статус Вищої ради правосуддя має декларативний характер щодо апарату суду, оскільки компетенція цього органу спрямована на вирішення основних проблем судоустрою та судочинства, а регулювання діяльності апарату суду безпосередньо не є об'єктом її владного впливу та зводиться до затвердження окремих питань, що вирішені на інстанційно нижчому рівні, або ініціювання їх вирішення;

- адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України за характером є забезпечувальним, оскільки вона наділена сукупністю організаційних, кадрових, технічних та інших важелів впливу на діяльність апарату суду, зокрема в аспекті їх узаємодії з метою реалізації владно-розпорядчих функцій, спрямованих на забезпечення судової влади всіма потрібними ресурсами під час відправлення правосуддя.

Отже, здійснений аналіз свідчить про наявність термінологічних і змістових особливостей наповнення категорій «статус», «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус» у межах досліджуваної проблематики. Виправданою вважається теза про те, що статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, позначає значення конкретного суб'єкта в процесі здійснення регулювального впливу на діяльність апарату суду; правовий статус установлює умови такої діяльності; адміністративно-правовий статус є сукупністю функціональних зобов'язань окремого суб'єкта, що закріплюються за ним відповідним нормативно-правовим актом, та передбачає узагальнену чи відсильну характеристику його статусу, правового статусу та безпосереднє розкриття його компетенційних спроможностей як узагалі, так і окремо у сфері регулювання питань діяльності апарату суду в Україні.

2.2 Форми та методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні

Беззаперечно, адміністративна діяльність публічної адміністрації – це стратегічний, планомірний та динамічний процес, що базується на низці специфічних принципів. Він відзначається наявністю компетенційної спроможності окремого суб'єкта щодо вчинення певної дії. Однак розуміння, яким чином вона здійснюється, за допомогою яких засобів і знарядь, надає найповніше уявлення про весь керівний спектр владної дії щодо регулювання діяльності апарату суду в Україні [31, с. 65].

Варто наголосити, що від оптимального використання форм державного управління залежить ефективність діяльності суб'єкта публічного адміністрування щодо виконання покладених на нього завдань загалом, а також у частині його спеціальних повноважень [187, с. 356].

Однак аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про те, що загалом форми діяльності органів публічної адміністрації України не повною мірою відображені в наукових дослідженнях. Ученими вживаються такі синонімічні поняття, що визначають зовнішній вираз управлінської діяльності: «форми управління», «форми діяльності органів щодо здійснення функцій держави», «форми управлінської діяльності», «адміністративно-правові форми», а також виявлення цього поняття в окремих сферах діяльності – «форми державного управління», «форми здійснення виконавчої влади», «форми діяльності публічних органів управління» та ін. [12, с. 71; 21; 127].

За твердженням А. Коренева, форма є об'єктивним вираженням сутності діяльності органів і посадових осіб, які здійснюють управління. Вони мають забезпечити найбільш доцільне виконання функцій управління, досягнення цілей управління за найменших витрат сил, засобів і часу» [3, с. 99]. О. Андрійко вважає, що форми – це зовнішні, постійно й типізовано фіксовані вирази (прояви) практичної активності державних органів із формування та реалізації управлінських цілей і функцій та забезпечення їхньої власної життєдіяльності [10, с. 43; 126, с. 111].

За твердженнями Н. Глазунової, форми діяльності – це реальні, видимі, типізовано фіксовані вирази (прояви) практичної діяльності управлінців [45, с. 356]. У свою чергу Д. Бахрах, Б. Російський та Ю. Старілов форму управління визначають як зовнішнє вираження змісту управління, межі конкретних управлінських дій, учинених безпосередньо державними органами та органами місцевого самоврядування. Це певна частина управлінської діяльності органу, його структурних підрозділів і посадових осіб. На думку зазначених учених, кожна форма управління містить у собі вчинення конкретними суб'єктами певних дій, які специфічним чином розкривають зміст управлінської діяльності та самого управлінського впливу [13, с.362]. Також Ю. Козлов зазначав, що форма управлінської діяльності становить собою зовнішньо виражену дію виконавчого органу (посадової особи), що

здійснюється в межах його компетенції та викликає певні наслідки [82, с.138; 172, с. 813].

Говорячи про форми державного управління, В. Авер'янов зазначав, що це відмінні за характером і наслідками способи зовнішнього вираження діяльності органів виконавчої влади [2, с. 277; 187, с. 356]. Сутність цього терміна Т. Коломоєць визначає як зовнішньо виражену дію, волевиявлення виконавчо-розпорядчого органу (посадової особи), здійснене в межах режиму законності та його компетенції для досягнення управлінської мети – вираження у зовнішньому вигляді конкретних дій державних органів, їх структурних підрозділів і посадових осіб, що здійснюються у процесі виконавчої діяльності та спрямовані на реалізацію функцій управління [86, с. 119].

Як бачимо, в основі цих конструкцій перебуває «зовнішній вираз управлінської діяльності», що є основою розуміння категорії «форма» в адміністративній науці [100, с. 78] у вузькому розумінні.

Сутнісні характеристики форм адміністративної діяльності конкретної публічної адміністрації надає В. Кузьмишин, які, на його думку, полягають у такому: 1) адміністративні дії, що виражають зовнішній прояв управлінської (регулятивної) діяльності; 2) суб'єктом застосування дії є владноуповноважена особа або орган відповідної компетенції; 3) основна мета полягає у виконанні поставленого завдання; 4) здійснюється в інтересах громадськості та держави на законних підставах і в межах дозволених рамок; 5) передбачає юридичні наслідки, породжуючи при цьому відповідні адміністративно-правові відносини [100, с. 79].

Форми управлінської діяльності відзначаються незалежністю та універсальністю щодо конкретних галузей і сфер державного управління. Між ними немає жорсткої залежності і взаємозумовленості, завдяки чому одні й ті ж форми застосовуються в різних галузях і сферах. Водночас застосування суб'єктом управління певної форми багато в чому зумовлюється його завданнями, характеристиками об'єкта управління, управлінською метою, бажанням отримати певний конкретний результат. У такій ситуації принципово

важливим є уміння вільно орієнтуватися в усій різноманітності форм, здатність здійснити обґрунтований вибір найбільш ефективних серед них, а в разі потреби – поєднувати вже відомі або знаходити нові форми [23, с. 110].

Ураховуючи вищенаведені наукові думки, вважаємо, що під формами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід вбачати зовнішні вияви реалізації компетенції окремого суб'єкта, що здійснюється на основі закріплених за ним повноважень у сфері здійснення владного впливу на поведінку та діяльність працівників апарату суду, розкриваючи при цьому основні специфічні риси такої діяльності.

Як зазначає А. Кривий, найбільш розповсюдженою є диференціація форм на правові (юридичні) та неправові (організаційні, фактичні). При цьому правові форми пов'язані зі встановленням і застосуванням норм права та зумовлюють виникнення, зміну чи припинення адміністративних правовідносин (видання нормативних й індивідуальних актів управління). Неправові (їх ще називають організаційними) навпаки – не мають юридичного характеру, не зумовлюють правових наслідків і безпосередньо не пов'язані з ухваленням юридичних актів управління (виконання організаційних дій та здійснення матеріальне технічних операцій) [97, с.100]. Тобто поділ форм адміністративно-правової діяльності на правові та неправові ґрунтується на настанні або ненастанні юридичних наслідків [172, с. 814], однак вони тісно пов'язані і взаємодіють між собою.

За нашим баченням, до форм адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, доцільно віднести такі:

- 1) правотворча, що полягає у виданні адміністративних актів різної юридичної сили, що безпосередньо чи опосередковано стосуються діяльності апарату суду;

2) погоджувальна, що полягає в укладанні адміністративних договорів між уповноваженими суб'єктами на забезпечення окремих благ для судової установи та окремо апарату суду;

3) організаційна, що полягає в реалізації поточної управлінської діяльності апарату суду, зокрема проведення з'їздів, зборів, конференцій, зустрічей;

4) здійснення матеріально-технічних операцій, що полягає в реалізації сервісних дій, – це аналіз і оброблення статистичних даних, добір персоналу, ведення діловодства та ін.;

5) інтерпретаційна, що полягає в з'ясуванні та тлумаченні змісту окремих юридичних норм, що встановлюють, змінюють чи скасовують окремі функціональні можливості апарату суду. Є специфічною формою, що використовується Верховним судом.

Зрозуміло, що не всі суб'єкти публічної адміністрації наділені такими формами управлінської діяльності. Здебільшого кожен із них користується декількома різновидами. Однак провідною є саме правотворча. Це зумовлено тим, що всі суб'єкти наділені можливістю застосування такої форми, а в деяких випадках навіть зобов'язані [36, с. 120].

Для розкриття цієї форми вважаємо за потрібне навести окремі приклади її реалізації різними суб'єктами, зокрема:

1) акти Вищої ради правосуддя: Рішення №140/0/15-19 «Про погодження Типового положення про апарат суду»; Рішення №720/0/15-13 «Про звернення до Державної судової адміністрації України щодо організації в передбаченому законом порядку службової перевірки діяльності керівника апарату Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська та виявлення всіх нерозглянутих і нерозподілених справ, що перебували в провадженні судді Чулініна Д.Г. і внесення подання до Державної судової адміністрації України щодо виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що підриває авторитет правосуддя»;

2) рішення Ради суддів України: № 86 від 07 грудня 2018 року «Про заохочення суддів у відставці та працівників апарату суду»; № 83 від 07 грудня 2018 року «Щодо позиції РСУ стосовно змісту Типового положення про апарат суду»; №81 від 19 листопада 2018 року «Щодо заохочення суддів у відставці та працівників апарату»; № 67 від 26 жовтня 2018 року «Щодо заохочення працівників апарату» та ін.;

3) накази Державної судової адміністрації України: «Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посади керівника апарату апеляційного суду та його заступника» від 15 серпня 2016 року № 167; «Про упорядкування структури ДСА України, її територіальних управлінь, апаратів апеляційних та місцевих судів» від 16 лютого 2017 року №168; «Про тимчасово виконуючого обов'язки керівника апарату Івано-Франківського окружного господарського суду» від 19 червня 2018 року №211/к та ін.;

4) акти голів судових установ: Наказ Голови Христинівського районного суду від 4 травня 2012 року № 9 «Про затвердження Типового переліку документів у Христинівському районному суді, що можуть містити відомості, які становлять службову інформацію»; Наказ Голови Вінницького апеляційного адміністративного суду від 19.11.2014 №012 «Про початок проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади» та ін.

Окремо слід відзначити, що керівники апарату суду видають накази з кадрових питань щодо працівників апарату суду, зокрема помічників суддів (за поданням судді), а також адміністративно-господарських питань [146]. Він складає план роботи суду (який затверджує голова суду), графіки проведення різноманітних заходів, оформлює відповідні протоколи нарад [179, с. 104].

Аналізуючи повноваження публічної адміністрації в аналізованій сфері [167; 143], вважаємо за потрібне навести деякі норми щодо діяльності окремих суб'єктів з метою надання уявлення про інші форми, якими вони користуються:

– Вища рада правосуддя: погоджує Типове положення про апарат суду, Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників (правотворча форма);

– Рада суддів України: розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів (правотворча та організаційні форми);

– Державна судова адміністрація України: а) розробляє та затверджує за погодженням із Вищою радою правосуддя Типове положення про апарат суду (правотворча форма); б) вивчає кадрові питання апарату судів, прогнозує потребу у спеціалістах, здійснює замовлення на підготовку відповідних спеціалістів (погоджувальна та організаційна форми, здійснення матеріально-технічних операцій); в) забезпечує потрібні умови для підвищення кваліфікації працівників апарату судів, створює систему підвищення кваліфікації (організаційна форма, здійснення матеріально-технічних операцій);

– голова судової установи організовує ведення в суді судової статистики та інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства (організаційна форма);

– керівник апарату суду: а) здійснює безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечує організацію роботи структурних підрозділів суду, працівників апарату суду, їх взаємодію у виконанні завдань, покладених на апарат суду (правотворча, організаційна форми); б) взаємодіє з Державною судовою адміністрацією України, з її відповідним територіальним управлінням, органами суддівського самоврядування, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими установами й організаціями, засобами масової інформації з питань забезпечення діяльності суду (погоджувальна форма); в) організовує та контролює ведення діловодства в суді відповідно до інструкції з діловодства (організаційна форма); г) забезпечує підготовку планів роботи суду (організаційна форма); д) затверджує плани роботи структурних підрозділів суду (здійснення матеріально-технічних операцій); е) здійснює заходи щодо забезпечення належних умов діяльності суддів та працівників апарату суду, інформаційно-нормативного забезпечення їх діяльності; (організаційна, погоджувальна форми, здійснення матеріально-технічних операцій); є) ухвалює в межах своїх повноважень рішення про заохочення

державних службовців і притягнення їх до дисциплінарної відповідальності (правотворча форма).

Говорячи про конкретні приклади, зокрема Державна судова адміністрація України з метою забезпечення діяльності судів укладає численні адміністративні договори з різними суб'єктами господарювання, зокрема щодо закупівлі послуг з постачання водяної пари і гарячої води; послуг із постачання електроенергії, послуг із передавання даних і повідомлень, щодо обробляння даних, розміщування інформації на веб-вузлах, щодо програмного застосування та інші послуги щодо забезпечення інформаційно-технологічною інфраструктурою [73, с. 335].

Наступним етапом нашої наукової праці є розкриття основних методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. При тому не можливо не зазначити, що більшість сучасних адміністративістів наголошують про єдність форм і методів діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що пов'язано з особливостями механізму реалізації адміністративно-правового регулювання.

Роль методу в будь-якій діяльності, зокрема адміністративній діяльності, важко переоцінити, адже від правильно обраного методу часто залежить успіх усієї діяльності. Вибір і правильне застосування методу – справа досить складна. Метод сам по собі не визначає цілковито успіх діяльності [120, с.236]. Важливим є не лише метод, а й уміння його застосувати. Тому важливо навчитися правильно обирати й застосовувати конкретний метод для вирішення конкретної ситуації [98, с. 267].

Термін «метод» у загальноухваленому розумінні означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь, засіб досягнення поставленої мети [56, с.121; 188, с.226]. Безпосередньо в юридичній літературі під методами адміністративного права розуміють способи та прийоми цілеспрямованого впливу норм адміністративного права на поведінку учасників адміністративно-правових відносин [41, с. 156], тобто адміністративний метод – це насамперед

динамічний інструмент розвитку та врегулювання суспільних зв'язків у сфері публічного управління та процесу його організації, який характеризується наявністю дуалістичних характеристик його змістовного наповнення залежно від вольового чинника адміністративної норми, яка породжує його реалізацію [100, с. 93].

Т. Гуржій переконаний, що методи державного управління – це сукупність засобів здійснення управлінських функцій держави, впливу суб'єктів державного управління на об'єкти [56, с. 121]. У свою чергу, на думку В. Авер'янова, методами державного управління є певні способи практичного здійснення органами виконавчої влади та іншими суб'єктами державного управління владно-організаційного впливу на керовані об'єкти, що відповідають характеру й обсягу наданих цим суб'єктам функцій та повноважень (компетенції), а також особливостям керованих об'єктів [2, с.298].

У контексті практичної діяльності метод – це спосіб діяти, спосіб здійснення функції чи діяльності. Методи ґрунтуються на законах і принципах діяльності суб'єкта та об'єкта управління. Тому вони мають забезпечити такий склад і зміст прийомів, операцій і процедур у процесі здійснення управлінської діяльності, такий порядок взаємодії людей, який, з одного боку, забезпечив би професійну, організаційно-технічну обґрунтованість рішення, а з іншого – максимально враховував інтереси людей та організацій, яких воно торкається і які будуть його реалізовувати [81; 98, с. 267].

Потрібно також відзначити, що на думку В. Колпакова, під методами діяльності варто розуміти способи, засоби, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності [88, с.180]. У свою чергу О. Ярмиш і В. Серьогін під методами діяльності органів публічної влади розуміють конкретні прийоми і способи організації роботи та безпосереднього функціонування органів державної влади й місцевого самоврядування [226].

Ще однією категорією, що підлягає розгляду, є методи діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Це сукупність засобів, способів здійснення

функцій суб'єкта публічної адміністрації, впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти публічної діяльності [86; 90]. Також існує думка, що методами публічного адміністрування є певні способи практичного виконання суб'єктами публічної адміністрації своїх адміністративних зобов'язань, що відповідають характеру й обсягу наданої їм компетенції [90; 117, с.101; 179, с.106]. Тобто для позначення варіацій елементів реалізації функцій суб'єкта владного впливу використовують категорію методів адміністративної діяльності конкретного суб'єкта публічного адміністрування. Більше того, як зазначає В. Кузьмишин, для того щоб сформулювати відповідне визначення з конкретним суб'єктом, потрібно враховувати його особливості та сферу впливу [100, с. 94].

Отже, під методами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід розуміти практичний спосіб втілення регульовального впливу норм адміністративного права, що реалізується суб'єктами публічного адміністрування у спосіб, закріплений адміністративно-правовою формою. Фактично це сукупність прийомів, засобів, операцій та процедур, що застосовуються окремим суб'єктом з метою досягнення як загальної мети адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, так і окремо здійснення керівного впливу щодо окремих питань його функціонування.

Як зазначає Ю. Битяк, традиційно управлінські методи поділяються на загальні та спеціальні. До загальних методів, як правило, належать методи переконання та примусу, адміністративного та економічного впливу, нагляду та контролю, прямого та непрямого впливу, регулювання, керівництва та управління [15, с. 165-166; 188, с. 228].

При цьому універсальними методами державної діяльності, які використовуються в усіх галузях і сферах, на всіх її рівнях, а в багатьох випадках ще й визначають зміст і конкретний прояв інших методів, є переконання та примус. Ці методи найпослідовніше відбиваються через

механізм прав та обов'язків, підкреслюють особливості відносин влади і підпорядкування. Деякі науковці виокремлюють також метод заохочення [15, с.190; 89; 180, с. 120].

Долучаючись до думки сучасних науковців, вважаємо, що система методів адміністративної діяльності аналізованих нами суб'єктів складається з двох рівнів. До першого ми відносимо загальні методи, якими користуються суб'єкти публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, та їх посадові особи під час реалізації своїх функціональних спроможностей без чинника персоніфікації [33].

Загальні методи характеризуються універсальністю, пов'язані з правовою та організаційною (фактичною, неправовою) формою діяльності, поширюються як на правотворчу, так і на правозастосовну діяльність. Вони застосовуються також у внутрішньоорганізаційних і зовнішньоорганізаційних правовідносинах у цій сфері [98, с. 270; 122].

За нашим баченням, систему методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, у межах цієї групи складають такі:

а) нормування – установлення граничного обсягу фінансування, штатного розпису, забезпечувальних заходів та засобів. Наприклад, структура і штатна чисельність апаратів місцевих судів за погодженням із головою суду затверджуються відповідним територіальним управлінням Державної судової адміністрації України, апаратів апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів – Державною судовою адміністрацією України за погодженням з головою суду в межах видатків на утримання відповідного суду. Тимчасова структура та тимчасова штатна чисельність апарату новоутвореного суду затверджується тимчасово виконуючим обов'язки керівника апарату цього суду за погодженням із Головою Державної судової адміністрації України [167];

б) регламентування – установлення чіткої моделі функціонування апарату суду та окремо поведінки його працівників. Наприклад, на посаду керівника апарату суду призначається особа, яка має вищу юридичну, економічну освіту або вищу освіту в галузі державного управління з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, стаж роботи за фахом на посадах державної служби відповідної групи/ підгрупи або на відповідних посадах в органах місцевого самоврядування не менше трьох років чи стаж роботи за фахом в інших сферах не менше п'яти років [143];

в) комунікативної взаємодії (кооперації) – інформаційний обмін та ухвалення важливих рішень відносно діяльності апарату суду на основі реальних проблем та обговорення ймовірних шляхів їх вирішення як між суб'єктами публічного адміністрування, так і з громадськістю. Яскравим прикладом є діяльність Державної судової адміністрації України, погоджувальних заходів Ради суддів України, Вищої ради правосуддя та проведення спільних зустрічей та конференцій зі спеціалістами й засобами масової інформації. На одній із таких зустрічей було запропоновано створити стандарт поведінки працівників апарату суду. Наприклад, у кожному суді відвідувачів потрібно зустріти, пояснити, куди звертатися за допомогою. Мають бути стандартизовані вимоги до умов роботи суду, облаштування робочого місця для суддів чи працівників апарату тощо [195];

г) прогностичний та статистичний – система моніторингу, збору та обробки інформації щодо покращення діяльності апарату суду й окремо результативності запровадження нових технологій і стандартів його організаційної структури. Наприклад, Державна судово адміністрація України аналізує, збирає та обробляє інформацію, надану від апарату суду щодо організаційного забезпечення судової установи; займається утворенням конкурсних комісій з проведення конкурсу на зайняття вакантних посад у суді.

Щодо другого рівня, то традиційно до нього входять спеціальні методи (адміністративні), які застосовуються при здійсненні безпосередньої діяльності,

пов'язаної з реалізацією владного впливу на сферу діяльності апарату суду з конкретизацією об'єкта (суб'єкта) впливу.

Вони детерміновані специфікою діяльності, зумовлені особливостями відносин, але є похідними від загальних методів, виникають і формуються на їх підґрунті, продовжують їх дію у специфічній сфері діяльності. Вони прямо чи опосередковано зумовлені загальними методами [98, с. 270; 149].

Насамперед до цієї групи ми відносимо класичні методи переконання та примусу, що органічно поєднані між собою. Сутність методу переконання полягає у впливі на свідомість і поведінку людей з метою формування у них правильних переконань, розуміння потреби добровільно і сумлінно виконувати вимоги закону та інших правових норм, а зміст становить комплекс різноманітних конкретних заходів і засобів такого впливу [16, с. 4]. На відміну від переконання, адміністративний примус чітко регламентований правовими нормами та застосовується зазвичай після переконання, якщо відповідні заходи не спричинили зворотного зв'язку і досягнення результатів, які були поставлені суб'єктом владних повноважень [117, с. 142; 187, с. 360].

Наприклад, керівник апарату суду забезпечує дотримання державними службовцями службової дисципліни; ухвалює в межах своїх повноважень рішення про притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності [143].

Тобто методи переконання та примусу – це реагування уповноважених суб'єктів на протиправність поведінки працівників апарату суду у спосіб, визначений законодавством та тією мірою, що зумовлена обставинами.

Такий метод, що підлягає аналізу в межах піднятої проблематики, є нагляд – пасивний метод адміністрування, що полягає у збиранні потрібних знань про діяльність об'єкта адміністрування та їх оцінюванні, це юридичний аналіз стану справ додержання законності й дисципліни щодо об'єкта адміністрування, який здійснюється суб'єктом адміністрування із застосуванням відповідних, наданих йому законодавством форм, але без

безпосереднього втручання в оперативну та іншу діяльність об'єкта адміністрування [86, с. 211].

В аналізованій сфері він здійснюється у формі планових і позапланових заходів, основна мета яких – слідкувати за режимом законності в судовій установі та окремо в діяльності апарату суду (моніторинг, огляд тощо). При цьому взагалі аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок, що принципове розмежування понять «контроль» і «нагляд» у контексті державно-правової діяльності вчені-юристи зазвичай не здійснюють або не акцентують на цьому особливої уваги [58, с. 32; 100, с. 1-1-102; 119].

Спеціалісти з теорії наукового управління виходять з того, що контроль – це система спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта для визначення і виправлення його відхилення від заданих параметрів. Так, В. Авер'янов розглядає поняття «контроль» як родове поняття, а «нагляд» – як похідне від нього [60, с.346]. В. Гаращук вважає, що «контроль» та «нагляд» – наближені поняття, хоча й не тотожні. Контроль відрізняється від нагляду тим, що орган контролю має право втручатися в оперативну діяльність підконтрольного об'єкта, а також тим, що такі органи мають право самостійно притягувати винних до правової відповідальності [44, с.48]. Для контролю характерно те, що він здійснюється державними органами щодо організаційно підпорядкованих суб'єктів (в окремих випадках він проводиться і стосовно не підпорядкованих суб'єктів); за результатами контролю можуть застосовуватися дисциплінарні заходи; контроль здійснюється за діяльністю підконтрольних об'єктів загалом чи за окремими її аспектами. До основних характеристик нагляду слід віднести те, що він здійснюється державними органами щодо суб'єктів, які їм організаційно не підпорядковані; у процесі нагляду застосовуються заходи адміністративного впливу; здійснюється за дотриманням відповідними суб'єктами спеціальних норм і правил [2, с.349-350; 198, с. 691].

У досліджуваній сфері його можна визначити як специфічний різновид (прояв) управлінської діяльності компетентних органів і посадових осіб, що

здійснюється на підставі, порядку, у формах та межах, визначених законодавством, і полягає в реалізації ними конкретних заходів щодо спостереження за належним виконанням працівниками судової установи та її структурними ланками покладених на них завдань, функцій та обов'язків, додержання ними норм чинного законодавства, виявлення фактів учинених працівниками апарату суду правопорушень і застосування до них відповідних санкцій, усунення шкідливих наслідків їх протиправних дій, а також умов та чинників, що сприяли їх вчиненню, з метою недопущення скоєння подібних протизаконних вчинків у майбутньому, виявлення і подолання недоліків (прогалин, відхилень) у діяльності як судового апарату загалом, так і в його структурних ланках зокрема з метою підвищення рівня якості та ефективності виконання ними свого функціонального призначення [145, с. 207].

Наприклад, на думку В. Куценка, метод контролю в діяльності Державної судової адміністрації характеризується такими особливостями: Державна судова адміністрація має право здійснювати контроль за організацією діловодства в системі судової влади; центральний офіс Державної судової адміністрації організовує та контролює діяльність її територіальних управлінь; територіальні управління Державної судової адміністрації контролюють діловодство та використання бюджетних коштів в усіх інших органах і установах судової влади. При цьому територіальні управління мають право: за результатами контрольних заходів ініціювати питання про усунення виявлених порушень і притягнення до відповідальності осіб, які допустилися порушень [102, с. 101]. Тобто публічний контроль, який здійснює Державна судова адміністрація, – це адміністративна діяльність центрального офісу й територіальних управлінь Державної судової адміністрації щодо перевірки діловодства в судах загальної юрисдикції та її територіальних управлінь, здійснення внутрішньої перевірки законності використання бюджетних коштів, збереження державної таємниці на основі норм адміністративного права щодо виявлення та усунення виявлених недоліків і створення умов для притягнення винних осіб, які це допустили, до юридичної відповідальності [179, с. 90].

У свою чергу голова апарату суду контролює ведення діловодства в суді відповідно до інструкції з діловодства; контролює роботу з фінансового та кадрового обслуговування апарату суду; контролює роботу відділу з роботи зі зверненнями громадян та юридичних осіб [100, с. 102], організовує контроль за обліком речових доказів, не приєднаних до справи, вживає заходів щодо обладнання спеціальних приміщень і сховищ для їх зберігання [143].

Говорячи про нагляд у діяльності керівника апарату суду, слід відзначити, що він зокрема забезпечує виконання працівниками апарату Правил поведінки працівника апарату суду, затверджених рішенням Ради суддів України від 6 лютого 2009 року № 33, а також правил внутрішнього трудового розпорядку і трудової дисципліни [143].

Останній метод, який ми відносимо до аналізованої групи, є заохочення, яке у сфері адміністративної діяльності судової гілки влади представлено як нормативно закріплений засіб адміністративного впливу, який через інтерес і свідомість спрямовує волю громадян, апарату суду на здійснення корисних, з погляду специфічної публічної адміністрації, діянь [75, с. 284].

Рада суддів України заохочує працівників апарату суду за значний внесок у зміцнення авторитету судової влади, високий професіоналізм, особистий внесок у розвиток судової влади, багаторічну сумлінну працю та з нагоди Дня працівників суду. Державна судова адміністрація відзначає працівників органів судової влади, зокрема й апаратів суду з нагоди Міжнародного жіночого дня Почесною грамотою, за сумлінне виконання службових обов'язків, високий професіоналізм, активну участь у зміцненні стану організаційного забезпечення діяльності судів та з нагоди Дня державної служби також Почесною грамотою, за сумлінну й бездоганну працю, досягнення у професійній діяльності, творчий підхід до виконання службових завдань та з нагоди Дня Конституції України заохочувальною відзнакою Державної судової адміністрації України — нагрудним знаком «Знак пошани» та з приводу інших заслуг. У свою чергу керівник апарату суду присвоює ранги державним службовцям, які займають

посади державної служби, а також ухвалює в межах своїх повноважень рішення про їх заохочення.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно аналізу форми та методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні:

1) адміністративна діяльність публічної адміністрації – це стратегічний, планомірний та динамічний процес, що базується на низці специфічних принципів. Він відзначається наявністю компетенційної спроможності окремого суб'єкта щодо вчинення певної дії. Однак розуміння, яким чином вона здійснюється, за допомогою яких засобів і знарядь, надає найповніше уявлення про весь керівний спектр владної дії щодо регулювання діяльності апарату суду в Україні;

2) під формами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід убачати зовнішні прояви реалізації компетенції окремого суб'єкта, що здійснюється на основі закріплених за ним повноважень у сфері здійснення владного впливу на поведінку та діяльність працівників апарату суду, розкриваючи при цьому основні специфічні риси такої діяльності;

3) до форм адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, доцільно віднести такі:

– правотворча, що полягає у виданні адміністративних актів різної юридичної сили, що безпосередньо чи опосередковано стосуються діяльності апарату суду (Вища рада правосуддя, Рада суддів України, Державна судова адміністрація України, голова судової установи, керівник апарату суду);

– погоджувальна, що полягає в укладанні адміністративних угод між уповноваженими суб'єктами на забезпечення окремих благ для судової установи та окремо апарату суду (Державна судова адміністрація України, керівник апарату суду);

– організаційна, що полягає в реалізації поточної управлінської діяльності апаратом суду, зокрема проведення з'їздів, зборів, конференцій, зустрічей (Рада суддів України, Державна судова адміністрація України, голова судової установи, керівник апарату суду);

– здійснення матеріально-технічних операцій, що полягає в реалізації сервісних дій – аналізі й обробленні статистичних даних, доборі персоналу, веденні діловодства та ін. (Державна судова адміністрація України, керівник апарату суду);

– інтерпретаційна, що полягає у з'ясуванні та тлумаченні змісту окремих юридичних норм, що встановлюють, змінюють чи скасовують окремі функціональні можливості апарату суду. Є специфічною формою, що використовується Верховним судом;

– не всі суб'єкти публічної адміністрації наділені всіма наведеними формами управлінської діяльності. Здебільшого кожен із них користується декількома різновидами. Однак провідною є саме правотворча. Це зумовлено тим, що всі суб'єкти наділені можливістю застосовувати таку форму, а в деяких випадках навіть зобов'язані;

4) під методами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід розуміти практичний спосіб утілення регульовального впливу норм адміністративного права, що реалізується суб'єктами публічного адміністрування у спосіб, закріплений адміністративно-правовою формою. Фактично це сукупність прийомів, засобів, операцій та процедур, що застосовуються окремим суб'єктом з метою досягнення як загальної мети адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, так і здійснення керівного впливу щодо окремих питань його функціонування;

5) система методів адміністративної діяльності аналізованих суб'єктів складається з двох рівнів:

– загальні (універсальні) методи, якими користуються суб'єкти публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, та їх посадові особи під час реалізації своїх функціональних спроможностей без чинника персоніфікації:

а) нормування – установлення граничного обсягу фінансування, штатного розпису, забезпечувальних заходів та засобів;

б) регламентування – установлення чіткої моделі функціонування апарату суду та поведінки його працівників;

в) комунікативної взаємодії (кооперації) – інформаційний обмін та ухвалення важливих рішень щодо діяльності апарату суду на основі реальних проблем та обговорення ймовірних шляхів їх вирішення як між суб'єктами публічного адміністрування, так і з громадськістю;

г) прогностичний і статистичний – система моніторингу, збору та оброблення інформації щодо покращення діяльності апарату суду та результативності запровадження нових технологій і стандартів його організаційної структури;

– спеціальні (адміністративні) методи, що застосовуються при здійсненні безпосередньої діяльності, пов'язаної з реалізацією владного впливу на сферу діяльності апарату суду з конкретизацією об'єкта (суб'єкта) впливу:

а) переконання та примусу – реагування уповноважених суб'єктів на протиправність поведінки працівників апарату суду у спосіб, визначений законодавством та тією мірою, що продиктована обставинами;

б) нагляду – реалізація планових і позапланових заходів, основною метою яких є слідкування за режимом законності в судовій установі та за діяльністю апарату суду (моніторинг, огляд);

в) контролю – специфічний захід спостереження за умовами та порядком діяльності апарату суду, основна мета якого полягає у виявленні протиправних дій посадових осіб і працівників апарату суду та притягнення їх до юридичної відповідальності;

г) заохочення – стимулювання працівників апарату суду реалізовувати свою компетенцію на найвищому рівні через надання переваг і підняття авторитету в межах судової установи.

Отже, підводячи підсумок, слід констатувати пряму взаємозалежність аналізованих категорій. Форма – це теоретична конструкція, що формує правові рамки, які є непорушними під час реалізації досягнення мети адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, розкриваючи при цьому основні специфічні риси такої діяльності, у той час як методи є практичним чинником її втілення – за допомогою сукупності юридичних знарядь впливу на діяльність апарату суду в межах попередньо установленої форми та з обов'язком дотримання її правових рамок.

2.3 Окремі процедури адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні

Категорія «адміністративна процедура» й інші, пов'язані з нею, не є усталеними в адміністративно-правовій науці. Хоча останнім часом у науковій і навчальній літературі вживається цей термін [19, с. 7].

Сьогодні адміністративне право перебуває у трансформаційному процесі, метою якого є законодавче врегулювання процедурного аспекту взаємовідносин органів управлінської системи, тобто виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування з громадянами. Розвиток адміністративного права в цьому руслі буде забезпечувальним чинником прав і свобод людини та громадянина у правовій, демократичній державі, з одного боку, а з іншого – сприятиме більш ефективній управлінській діяльності державних службовців [105]. Однак урегулювання процедурного аспекту діяльності представників

судової системи України має особливе значення, що пояснюється полем їх адміністративної діяльності та окремо значенням таких дій.

У правовій науці процедура – це регламентований юридичною нормою порядок учинення дій або ухвалення рішень у сфері правозастосування. Термін «адміністративний» у науці має подвійне значення: той, що пов'язаний з управлінням, і той, що має служити. Таке розуміння базової категорії адміністративного права відповідає двом типам правовідносин, що виникають у сфері публічного адміністрування, – по-перше, відносини, що мають управлінський характер, виникають за ініціативи керівних суб'єктів, якими на приватних осіб покладається здебільшого виконання обов'язків; по-друге, у відносинах із публічною адміністрацією приватні особи реалізують значну частину своїх прав, що зумовлює існування так званих сервісних адміністративних правовідносин [19, с. 7].

За нашим баченням, обмежуватись лише «управлінським» розумінням процедури як категорії, що застосовується до діяльності виконавчих органів влади та місцевого самоврядування, є недоречним, оскільки усталене розуміння публічної адміністрації у вузькому розумінні ускладнює подальші трансформаційні зміни адміністративного права. Як відомо, вчені – представники широкого її розуміння – доводять, що органи судової системи, як і виконавчої гілки влади та органів місцевого самоврядування, наділені можливістю застосовувати різноманітні форми й методи адміністративної діяльності під час безпосереднього виконання своїх зобов'язань. Відповідно, реалізуючи свій владний вплив на певну сферу суспільних, політичних, судових чи інших різновидів правових взаємовідносин, вони діють у певній послідовності. Процедури адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, є нічим іншим, як елементом відповідного адміністративно-правового механізму реалізації впливу на діяльності аналізованого явища.

Як зазначає С. Овчарук, у адміністративно-правовій науці домінує погляд, згідно з яким адміністративні процедури – це процесуальний порядок розгляду органами виконавчої влади адміністративних справ [131, с. 184]. Так, В. Тимощук визначає адміністративну процедуру як визначений законодавством порядок розгляду й вирішення адміністративними органами індивідуальних адміністративних справ [204, с. 211]. О. Лагода визначає адміністративну процедуру як установлений законом порядок розгляду та вирішення індивідуальних справ органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, який закінчується ухваленням адміністративного акта або укладанням адміністративного договору [104, с. 4]. Здійснивши аналіз зазначених думок, В. Біла узагальнює: 1) адміністративна процедура – це встановлений порядок дій; 2) такий порядок закріплено в нормативно-правових актах; 3) ці дії здійснюються органами виконавчої влади та місцевого самоврядування; 4) ці дії здійснюються з певною метою й мають конкретний результат [17, с. 12].

Зрозуміло, що ми критично ставимось до висловлення вчених про вузьке змістове трактування суб'єктів, що застосують у своїй діяльності адміністративні процедури, однак з іншими позиціями погоджуємось у повному обсязі.

Окрім вищезазначеної проблеми, у сучасній правовій науці розуміння поняття «адміністративна процедура» безпосередньо пов'язується з відповідним тлумаченням поняття «адміністративний процес» [213, с.691]. Деякі вчені переконані, що аналіз сутності та ознак адміністративної процедури безпосередньо залежить від визначень співвідношення цього поняття з такими суміжними правовими категоріями, як «адміністративний процес» та «адміністративне провадження» [213, с. 692]. Для спростування такого твердження з позиції та цілей нашого дослідження вважаємо за потрібне уточнити деякі моменти.

Адміністративний процес у вузькому розумінні розглядається: 1) як провадження у справах про адміністративні правопорушення та застосування

до правопорушників адміністративних стягнень, а також як розгляд справ щодо застосування заходів адміністративного примусу; 2) як урегульований нормами адміністративно-процесуального права порядок застосування заходів адміністративного примусу, передусім адміністративних стягнень за вчинення адміністративних правопорушень; 3) як діяльність повноважених органів щодо реалізації санкцій адміністративно-правових норм; 4) як регламентовану законом діяльність щодо вирішення суперечок, що виникають між сторонами адміністративного правовідношення, які не перебувають між собою у відносинах службового підкорення, а також щодо застосування заходів адміністративного примусу [108, с. 238]. Іншими словами, у вузькому розумінні адміністративний процес – це провадження у справах про адміністративні правопорушення [124, с. 186-187].

Власне адміністративно-процедурна діяльність адміністративних органів віднесена деякими науковцями до адміністративного процесу, поділяючи її на адміністративно-процедурну та адміністративно-юрисдикційну [213, с. 694]. Така теза буде правильною у трактуванні саме адміністративно-процедурної діяльності, однак не у випадку визначення адміністративних процедур діяльності. Фактично перша категорія – це різновид адміністративної діяльності публічної адміністрації, тоді як друга позначає етапи її реалізації. Розмежування цих термінів не є безпосереднім предметом нашого дослідження, а тому зосереджувати увагу на цьому питанні не доцільно. Єдине, на що слід вказати, – ми прибічники думки, що адміністративна процедура – це передусім послідовність здійснення індивідуальних, конкретних управлінських, організаційних і технічних адміністративних дій. Тобто вона тісно пов'язана з формами та методами діяльності публічних органів [117, с. 115] і передбачає поетапність їх застосування.

Зрозуміло, що така «поетапність» є нормативно та законодавчо закріпленою. Вона може бути як у загальному акті, так і визначена окремим спеціалізованим.

Додамо, що деякими країнами обрано шлях кодифікації правових актів з цього питання, зокрема це Австрія, США, Нідерланди, Іспанія, Угорщина, Італія, Німеччина, Японія, Данія, Польща. Водночас у деяких державах немає єдиного систематизованого правового акта, хоча їх законодавство досить розвинуте в цьому аспекті. Наприклад, у Франції, де наявні часткові кодифікації, зокрема від кінця 1970-х років, за рекомендаціями посередника чи самої Державної ради було ухвалено закон про доступ до адміністративних документів (липень 1978 р.). Він значною мірою змінив принципи, які належали до адміністративної таємниці, про мотивацію адміністративних актів (липень 1979 р.), про захист громадських свобод при використанні інформаційних картотек (січень 1978 р.). Натомість складно розглядати декрет від 28 листопада 1983 р. «Про відносини між адміністративними органами і громадянами» як щось більше, ніж зародок систематизації загальної адміністративної процедури. Самого лише нормативного статусу цього декрету не достатньо для того, щоб надати йому ваги, потрібної для справжньої кодифікації такого порядку, адже він не міг би протистояти загальним принципам права, яким він суперечитиме, зокрема принципу вільного управління територіальних громад. Крім того він містить лише відокремлені 8 норм: юридичне значення для адміністрації опублікованих циркулярів, обов'язкова вказівка на способи оскарження адміністративних рішень та елементи процедури рішення для колегіальних органів [71, с. 245].

У Франції існують процедури заслуховування підстав для подання позову, однак у межах часткового законодавства (щодо позбавлення права власності на майно і досліджень впливу на навколишнє середовище), а не загалом. Безперечно, саме це розпорошення норм у Франції ускладнює порівняння з країнами, де адміністративна процедура кодифікована на загальному рівні, тоді як у багатьох пунктах французька регламентація варта, можливо, багатьох інших регламентацій, які вважаються повнішими [71, с.245].

Крім того є країни, які також не мають загального кодифікованого акта з адміністративних процедур, зокрема Велика Британія, Ірландія, Португалія,

Греція, Бельгія, Голландія. Пояснюється це: 1) непридатною юридичною технікою, яка значну увагу приділяє фіксації дрібниць на папері, на відміну від континентальної, що дозволяє вдовольнитися в певних ситуаціях лише принципами, які в подальшому переростають у конкретні правила застосування; 2) адміністрації цих країн залишаються недостатньо відкритими. Наприклад, у Великій Британії та Ірландії діє Закон про секрет у адміністративній сфері. Україна обрала шлях таких країн, як Польща, США, Німеччина тощо, а саме розроблення узагальненого законодавчого акта про адміністративні процедури за участю громадян. Для цього робочою групою при Міністерстві юстиції України, а також за участю наукових працівників Інституту держави та права ім. В.М. Корецького НАН України було підготовлено проект Адміністративно-процедурного кодексу [57, с. 6-7; 105].

За відсутності загального закону (кодексу) про адміністративну процедуру особливістю розвитку українського законодавства стало ухвалення законодавчих актів, які можна вважати рамковими для основних, достатньо широких сфер діяльності публічної адміністрації – надання ними адміністративних послуг та здійснення контрольно-наглядової (інспекційної) діяльності. Ухвалений 2012 року Закон України «Про адміністративні послуги», попри свою спрямованість на внутрішньо організаційні аспекти функціонування публічної адміністрації (зокрема взаємодію між адміністраторами центрів надання адміністративних послуг та суб'єктами публічної адміністрації, що приймають адміністративні акти) у статті 9 регулює також порядок надання адміністративних послуг, тобто зовнішню адміністративну процедуру [220, с. 17].

Отже, фактично наразі на законодавчому рівні адміністративна процедура – це етапи здійснення владних управлінських функцій щодо ухвалення адміністративного акта та його виконання [147]. При цьому органами виконавчої влади та місцевого самоврядування з такими її різновидами, як внутрішні (між суб'єктами публічної адміністрації) та зовнішні (між суб'єктами публічної адміністрації та громадянами). У зв'язку з цим вважаємо, що

адміністративно-процедурне законодавство країни потребує доопрацювання, уточнення й видозмінення насамперед у суб'єктному складі публічної адміністрації.

Саме тому під процедурами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, за нашим баченням, слід розуміти сукупність поетапних різнорідних дій представників публічної адміністрації в аналізованій сфері, щодо реалізації конкретного діяння (сукупності однорідних дій), спрямованого на забезпечення повноцінної діяльності апарату суду та окремо забезпечення можливості його працівникам здійснювати свої повноваження.

Зовнішні адміністративні процедури ґрунтовно проаналізовано у працях В. Кузьмишина, де автор розкриває юридичну природу системи адміністративно-судових послуг: приймання апеляційних скарг, надання консультацій; забезпечення електронної доступності, онлайн-реєстрація учасників судового процесу, видання копій рішень у паперовому та електронному вигляді на e-mail, особистий прийом громадян керівництвом суду та керівником апарату суду [100, с. 132].

Саме тому в нашому випадку заслуговують уваги саме внутрішні адміністративні процедури діяльності суб'єктів, що здійснюють регулювання діяльності апарату суду в Україні. Відповідно основними її різновидами є номотворчо-технічні та реалізаційні процедури.

Говорячи про номотворчо-технічні процедури, то за нашим баченням, це етапи нормотворення конкретного нормативно-правового акта уповноваженим суб'єктом.

У проекті Закону України «Про нормативно-правові акти», поданому народним депутатом України Ю. Мірошниченком і взятим за основу для розгляду (Постанова Верховної Ради України від 20 травня 2011 року), зазначається, що правотворчий процес здійснюється за процедурою, яка може складатися з таких самостійних, логічно завершених етапів і організаційно-технічних дій з підготовки та ухвалення (видання) нормативно-правових актів:

1) планування нормотворчої діяльності; 2) внесення нормотворчої пропозиції та підготовка проекту нормативно-правового акта; 3) проведення експертизи проекту нормативно-правового акта; 4) внесення проекту нормативно-правового акта суб'єкту нормотворення; 5) розгляд проекту нормативно-правового акта суб'єктом нормотворення; 6) ухвалення (видання) нормативно-правового акта; 7) набрання чинності нормативно-правового акта; 8) введення нормативно-правового акта в дію [164; 221, с. 105].

Дещо складніша ситуація з реалізаційними процедурами. Якщо попередня є відносно сталою та використовується всіма суб'єктами публічної адміністрації аналізованої сфери в межах власних повноважень, то останні є специфічним інструментом їх діяльності та застосовуються виключним суб'єктом і стосуються конкретної справи чи ситуації.

В аналізованій сфері існує багато таких процедур адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. Зокрема це процедури призначення керівника апарату суду та його заступників на посаду, а також звільнення з посад; взаємодія Державної судової адміністрації та апарату суду щодо організаційного забезпечення судової установи; заохочення працівників апарату суду; проведення службових перевірок; притягнення працівників суду до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності; фінансування судової установи; надання службового житла та ін.

Зрозуміло, що розглянути детально всі процедури не є можливим, а тому зосередимо свою увагу на деяких із них. Для початку слід проаналізувати процедуру призначення на посаду керівника апарату суду та його заступників.

Голова Державної судової адміністрації України або начальник відповідного територіального управління в межах наданих їм повноважень призначають на посади керівників апарату суду та їх заступників [167]. Голова відповідного суду здійснює погодження їх призначення на посаду [165]. Так, керівника апарату місцевого суду, його заступника призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду начальник відповідного територіального

управління Державної судової адміністрації України, а керівників апаратів апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду, їх заступників призначає за погодженням голови відповідного суду на посаду Голова Державної судової адміністрації України [167].

Ця процедура є такою:

1) отримання Центральним офісом Державної судової адміністрації або відповідним її територіальним управлінням інформації про наявність вакантних посад керівника апарату суду або його заступників;

2) опрацювання отриманої інформації

3) утворення конкурсної комісії, що займається добором осіб, які відповідають вимогам професійної компетентності кандидата на зайняття вакантної посади;

4) формування рішення про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади та інформування голови відповідного суду;

5) проведення конкурсу на зайняття вакантних посад керівника апарату суду або його заступників;

6) погодження та призначення на посаду кандидата, що оформлюється відповідним рішенням.

Уточнимо, що аналізована процедура складається з деяких самостійних, логічно завершених етапів. Наприклад, проведення конкурсу передбачає: 1) ухвалення рішення про оголошення конкурсу; 2) оприлюднення рішення про оголошення конкурсу; 3) ухвалення документів від осіб, які бажають узяти участь у конкурсі; 4) перевірка поданих документів на відповідність установленим законом вимогам; 5) проведення тестування та визначення його результатів; 6) розв'язання ситуаційних завдань та визначення їх результатів (крім кандидатів на посади державної служби категорії «В»); 7) проведення співбесіди та визначення її результатів; 8) проведення підрахунку результатів конкурсу й визначення переможця конкурсу та другого за результатами конкурсу кандидата; 9) оприлюднення результатів конкурсу [160].

Для кандидатів для зайняття вакантних посад існують розроблені й затверджені вимоги, яким має відповісти особа, що подає документи для участі в конкурсі. Наприклад, для кандидата на посаду керівника апарату апеляційного суду (категорія «Б») встановлено такі вимоги:

1) досвід роботи на посадах державної служби категорій «Б» чи «В» або на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності не менше 2 років;

2) освіта вища (магістр) у галузі знань «Право» за спеціальністю «Право»; у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю «Економіка»; у галузі знань «Управління та адміністрування» за спеціальностями «Фінанси, банківська справа та страхування», «Облік і оподаткування», «Менеджмент», «Публічне управління та адміністрування»;

3) наявність спеціального досвіду роботи на посадах державної служби в судовій системі;

4) знання сучасних інформаційних технологій та комплекс марально-етичних якостей і професійних навичок: організація і контроль роботи; уміння працювати в команді та керувати командою; мотивування; оцінювання й розвиток підлеглих; уміння розв'язувати конфлікти; уміння ефективної комунікації та публічних виступів; співпраця та налагодження партнерської взаємодії; відкритість тощо [155].

Особи, які претендують на зайняття посад керівника апарату вищого спеціалізованого суду та їх заступників, мають відповідати типовим вимогам (включаючи спеціальні), затвердженим Вищою радою правосуддя за поданням Комісії з питань вищого корпусу державної служби в системі правосуддя [165].

Як бачимо, сьогодні призначення керівника апарату суду відбувається органами Державної судової адміністрації за поданням голови відповідного суду, а не головою самостійно. Однак більш доцільним було б дозволити голові суду самостійно або за рекомендацією керівника територіального управління чи голови Державної судової адміністрації призначати керівника апарату суду, враховуючи, що згідно із сьогоденним законодавством здійснення

організаційного керівництва діяльністю суду не можливе без високоефективного, професійного тандему між головою суду та керівником апарату суду. Також варто враховувати, що керівник апарату суду, як і голова суду за своєю природою мають бути наділені лідерськими властивостями, а це свідчить, що в державному органі буде існувати два лідери, і побудова стосунків між ними, що ґрунтуються на взаєморозумінні й взаємопідтримці, є найважливішим кроком до вдосконалення організації роботи суду і створення в Україні сучасної системи судового управління. Водночас потрібно зважати на те, що лідерство – це взаємини домінування й підпорядкування, впливу і спрямування в системі міжособистісних відносин у групі [48, с. 200]. Тобто, якщо поруч із головою суду буде особа, яка психологічно підходить йому, якій він довіряє, а не особа, яку йому надали і з якою він зобов'язаний працювати, можна стверджувати, що голова суду не лише не буде створювати перешкоди щодо реалізації посадових обов'язків керівника апарату суду, поклавши їх на себе, а буде підтримувати його. Також потрібно звернути увагу на те, що відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» голова суду мусить контролювати ефективність діяльності апарату суду, водночас реальних важелів впливу на керівника апарату суду голові суду законодавець не надав. У них має бути взаєморозуміння із самого початку їхньої співпраці. А цього найлегше досягти, якщо особу на посаду керівника апарату суду голова суду підбиратиме сам, а не «нав'язуватимуть» її йому [65, с. 109].

Якщо вести мову про процедуру звільнення керівника апарату суду та його заступників з посад, то тут аналогічна ситуація – цими повноваженнями наділений Центральний офіс Державної судової адміністрації та відповідне її територіальне управління з погодженням голови відповідного суду, однак за результатами заяви або службової перевірки.

Законодавчо службова перевірка трактується як комплекс заходів, які здійснюються з метою перевірки інформації про вчинення дисциплінарного правопорушення, з'ясування наявності підстав для призначення службового розслідування, обставин порушення виконавської дисципліни [156].

В аналізованій сфері її проведення передбачає наявність таких етапів:

- 1) ініціювання шляхом повідомлення, подання заяви чи скарги до органів Державної судової адміністрації України;
- 2) винесення рішення про проведення службової перевірки та формування складу комісії;
- 3) залучення спеціалістів до проведення службової перевірки (у разі потреби);
- 4) відсторонення особи (керівника апарату суду) від фактичного виконання службових обов'язків;
- 5) складання акта перевірки та винесення рішення за результатами службової перевірки;
- 6) оскарження рішення за результатами службової перевірки (у разі потреби).

Якщо говорити про процедури заохочення або накладення дисциплінарного стягнення на керівників апаратів суду та їх заступників, то вона має такий вигляд: голова суду вносить подання, які реалізуються начальником територіального управління Державної судової адміністрації України – стосовно керівника апарату місцевого суду та його заступників; Головою Державної судової адміністрації України – стосовно керівника апарату апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, їх заступників, а також стосовно керівника апарату місцевого суду та його заступників для нагородження відомчими заохочувальними відзнаками Державної судової адміністрації України [165].

На окрему увагу заслуговує також процедура надання службового житла працівникам апаратів судів.

Службове житло призначається для заселення громадянами, які у зв'язку з характером їх трудових стосунків мають мешкати за місцем роботи або поблизу нього [61]. Це окрема квартира чи кімната в комунальній квартирі, що затверджена як службове житло [85].

Надання службового житла працівникам апаратів судів [159] має такий вигляд :

1) призначення працівника на посаду, що оформлюється відповідним кадровим наказом;

2) подання заяви на ім'я голови суду або особи, яка виконує його обов'язки, про потребу поліпшення житлових умов або забезпечення службовим житлом за місцем розміщення суду;

3) реєстрація заяви секретарем комісії в книзі реєстрації заяв на надання службового житла, що ведеться в комісії установи;

4) включення заявника до контрольного списку осіб, які потребують поліпшення житлових умов відповідним рішенням комісії;

5) винесення рішення зборів суддів на підставі подання комісії та затвердженого виконавчим комітетом органу місцевого самоврядування про надання заявнику службового жилого приміщення;

6) видання спеціального ордеру, який є єдиною підставою для вселення в надане службове житлове приміщення (на підставі рішення про надання службового житлового приміщення виконавчий орган місцевого самоврядування видає такий документ працівнику апарату суду);

7) здавання спеціального ордеру житлово-експлуатаційній організації, а в разі її відсутності – відповідній організації, що здійснює обслуговування цього житлового фонду. Спеціальний ордер зберігається як документ суворої звітності.

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно аналізу окремих процедур адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні:

1) урегулювання процедурного аспекту діяльності представників судової системи України має особливе значення, що пояснюється полем їх адміністративної діяльності та значенням таких дій. Обмежуватись лише «управлінським» розумінням процедури як категорії, що застосовується до

діяльності виконавчих органів влади та місцевого самоврядування, є недоречним, оскільки усталене розуміння публічної адміністрації у вузькому розумінні ускладнює подальші трансформаційні зміни адміністративного права. Суб'єкти публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, реалізуючи свій владний вплив, діють у певній послідовності;

2) адміністративно-процедурна діяльність стосується адміністративного процесу, у той час як адміністративні процедури діяльності публічної адміністрації не розглядаються. Фактично перша категорія – це різновид адміністративної діяльності публічної адміністрації, тоді як друга позначає етапи її реалізації. Ця «поетапність» є нормативно та законодавчо закріпленою. Вона може бути як у загальному акті, так і визначена окремим спеціалізованим;

3) нинішнє адміністративно-процедурне законодавство передбачає, що цей інструмент діяльності використовують органи виконавчої влади та місцевого самоврядування з такими її різновидами: 1) внутрішні (між суб'єктами публічної адміністрації); 2) зовнішні (між суб'єктами публічної адміністрації та громадянами). Ми критично ставимось до вузького змістового трактування суб'єктів, що застосують у своїй діяльності адміністративні процедури, та вважаємо, що адміністративно-процедурне законодавство країни потребує доопрацювання, уточнення та видозмінення, і насамперед у суб'єктному складі публічної адміністрації;

4) основними різновидами внутрішніх адміністративних процедур діяльності суб'єктів, що здійснюють регулювання діяльності апарату суду в Україні, є:

– номотворчо-технічні процедури – етапи нормотворення конкретного нормативно-правового акта уповноваженим суб'єктом. Здебільшого вони мають узагальнений вигляд і передбачають наявність таких етапів: 1) планування; 2) підготовка проекту; 3) погодження, проведення експертизи та внесення змін до проекту (у разі потреби); 4) подання проекту суб'єкту видання або безпосередньо його видання; 5) офіційне оприлюднення;

– реалізаційні процедури – специфічний інструмент діяльності публічної адміністрації, що застосовується визначеним суб'єктом і стосується конкретної справи чи ситуації. Зокрема це процедури: призначення керівника апарату суду та його заступників на посаду, а також звільнення з посад; взаємодія Державної судової адміністрації та апарату суду щодо організаційного забезпечення судової установи; заохочення працівників апарату суду; проведення службових перевірок; притягнення працівників суду до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності; фінансування судової установи; надання службового житла;

5) проведений аналіз стосовно окремих реалізаційних процедур адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні свідчить про таке:

– процедура призначення на посаду керівника апарату суду та його заступників має такий вигляд: 1) отримання Центральним офісом Державної судової адміністрації або відповідним її територіальним управлінням інформації про наявність вакантних посад керівника апарату суду або його заступників; 2) опрацювання отриманої інформації; 3) утворення конкурсної комісії, що займається добором осіб, які відповідають вимогам професійної компетентності кандидата на зайняття вакантної посади; 4) формування рішення про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади та інформування голови відповідного суду; 5) проведення конкурсу на зайняття вакантних посад керівника апарату суду або його заступників; 6) погодження та призначення на посаду кандидата, що оформлюється відповідним рішенням;

– процедура призначення на посаду керівника апарату суду та його заступників складається з деяких самостійних, логічно завершених етапів. Наприклад, проведення конкурсу передбачає: 1) ухвалення рішення про оголошення конкурсу; 2) оприлюднення рішення про оголошення конкурсу; 3) ухвалення документів від осіб, які бажають взяти участь у конкурсі; 4) перевірка поданих документів на відповідність установленим законом

вимогам; 5) проведення тестування та визначення його результатів; 6) розв'язання ситуаційних завдань і визначення їх результатів (крім кандидатів на посади державної служби категорії «В»); 7) проведення співбесіди та визначення її результатів; 8) проведення підрахунку результатів конкурсу та визначення переможця конкурсу та другого за результатами конкурсу кандидата; 9) оприлюднення результатів конкурсу [160];

– процедура звільнення керівника апарату суду та його заступників з посад є аналогічною до процедури призначення – цими повноваженнями наділено Центральний офіс Державної судової адміністрації та відповідне територіальне управління з погодженням голови відповідного суду, однак за результатами заяви або службової перевірки;

– процедура проведення службової перевірки передбачає наявність таких етапів: 1) ініціювання шляхом повідомлення, подання заяви чи скарги до органів Державної судової адміністрації України; 2) винесення рішення про проведення службової перевірки та формування складу комісії; 3) залучення спеціалістів до проведення службової перевірки (у разі потреби); 4) відсторонення особи (керівника апарату суду) від фактичного виконання службових обов'язків; 5) складання акта перевірки та винесення рішення за результатами службової перевірки; 6) оскарження рішення за результатами службової перевірки (у разі потреби);

– надання службового житла працівникам апаратів судів має такий вигляд: 1) призначення працівника на посаду, що оформлюється відповідним кадровим наказом; 2) подання заяви на ім'я голови суду або особи, яка виконує його обов'язки, про потребу поліпшення житлових умов або забезпечення службовим житлом за місцем розташування суду; 3) реєстрація заяви секретарем комісії в книзі реєстрації заяв на надання службового житла, яка ведеться в комісії установи; 4) включення заявника до контрольного списку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, відповідним рішенням комісії; 5) винесення рішення зборів суддів на підставі подання комісії та затвердження виконавчим комітетом органу місцевого самоврядування про

надання заявнику службового жилого приміщення; 6) видання спеціального ордеру, який є єдиною підставою для вселення в надане службове житлове приміщення (на підставі рішення про надання службового жилого приміщення виконавчий орган місцевого самоврядування видає такий документ працівнику апарату суду); 7) здавання спеціального ордеру житлово-експлуатаційній організації, а в разі її відсутності – відповідній організації, що здійснює обслуговування цього жилого фонду. Спеціальний ордер зберігається як документ суворої звітності [159].

Отже, під процедурами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід розуміти сукупність поетапних різномірних дій представників публічної адміністрації в аналізованій сфері щодо реалізації конкретного діяння (сукупності однорідних дій), спрямованого на забезпечення повноцінної діяльності апарату суду та можливості його працівникам здійснювати свої повноваження.

Висновки до розділу 2

1. Доведено, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні здійснюється конкретними суб'єктами публічної адміністрації, кожен із яких має власні повноваження та сферу відомчого впливу щодо регулювання діяльності апарату суду.

2. З'ясовано, що вчені правничої та власне адміністративної науки не знайшли одностайного визначення в основній термінології, що стосується категоріального наповнення основних конструкцій, що в загальному позначають роль і значення державного органу в певній системі чи правових зв'язках, де зокрема виявлено таке: 1) невизначеність наукових думок породжує й законодавчі розбіжності в трактуванні цього явища, однак вчені вважають, що найприйнятніше використовувати категорію «правовий статус» для позначення приналежності цієї категорії до юридичної науки; 2) фактичну

тотожність категорій «статус» та «правовий статус». Суттєвих відмінностей в їх трактуванні немає; 3) синонімічність категорій «правовий статус» і «правове положення (становище)». Однак доцільніше категорію «правовий статус» використовувати для визначення фактичного становища особи у відповідних правовідносинах, у той час як категорію «правове положення» – застосовувати щодо юридичних осіб, зокрема публічних органів влади, де наявні неперсоніфіковані компетенційні спроможності останніх; 4) для уникнення наукових обговорень і «термінологічних ігор» переважно законодавець в аналізованій сфері апелює категорією «статус» без уточнення галузевої приналежності.

3. Сформовано поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, як теоретичну категорію, що розкриває особливості функціонування представників внутрішнього та зовнішнього рівнів публічної адміністрації в цій сфері, репрезентуючи при цьому особливості їх владно-розпорядчого, регульовального впливу на діяльність апарату суду в Україні за допомогою сукупності взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, що загалом розкриває їх значення та роль у процесі функціонування останнього.

4. Розкриваючи адміністративно-правовий статус основних суб'єктів публічної адміністрації в аналізованій сфері, було виявлено таке:

- компетенцією голови суду у сфері регулювання діяльності апарату суду є реалізація контрольних, організаційних, кадрових, заохочувальних та дисциплінарних повноважень відповідно до законодавства в контексті ефективної діяльності останнього та окремо його працівників;

- центральною особою (посадою) у сфері внутрішнього регулювання діяльності апарату суду є керівник апарату, який має спеціальний адміністративно-правовий статус, що характеризує його як невід'ємну частину системи управління судовою установою та забезпечує можливість його

реального впливу на процес функціонування та діяльності апарату конкретної судової установи;

– адміністративно-правовий статус Ради суддів України має функціональний характер, оскільки в аналізованій сфері вона є органом, що створює умови належної діяльності апарату суду, які в подальшому реалізуються іншими суб'єктами;

– адміністративно-правовий статус Вищої ради правосуддя має декларативний характер щодо апарату суду, оскільки компетенція цього органу спрямована на вирішення основних проблем судоустрою та судочинства, а регулювання діяльності апарату суду безпосередньо не є об'єктом її владного впливу та зводиться до затвердження окремих питань, що вирішені на інстанційно нижчому рівні, або ініціювання їх вирішення;

– адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України за характером є забезпечувальним, оскільки вона наділена сукупністю організаційних, кадрових, технічних та інших важелів впливу на діяльність апарату суду, зокрема в аспекті їх взаємодії з метою реалізації владно-розпорядчих функцій, спрямованих на забезпечення судової влади всіма потрібними ресурсами під час відправлення правосуддя.

5. Стверджується, що адміністративна діяльність публічної адміністрації – це стратегічний, планомірний та динамічний процес, що базується на низці специфічних принципів. Він відзначається наявністю компетенційної спроможності окремого суб'єкта щодо вчинення певної дії. Однак розуміння, яким чином він здійснюється, за допомогою яких засобів і знарядь, надає найповніше уявлення про весь керівний спектр владної дії щодо регулювання діяльності апарату суду в Україні.

6. Сформовано поняття форм адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, під яким слід вбачати зовнішні прояви реалізації компетенції окремого суб'єкта, що здійснюється на основі закріплених за ним повноважень у сфері здійснення владного впливу на

поведінку та діяльність працівників апарату суду, розкриваючи при цьому основні специфічні риси такої діяльності.

7. Визначається, що до форм адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, доцільно віднести такі:

- правотворча, що полягає у виданні адміністративних актів різної юридичної сили, що безпосередньо й опосередковано стосуються діяльності апарату суду (Вища рада правосуддя, Рада суддів України, Державна судова адміністрація України, голова судової установи, керівник апарату суду);

- погоджувальна, що полягає в укладанні адміністративних договорів між уповноваженими суб'єктами на забезпечення окремих благ для судової установи та окремо апарату суду (Державна судова адміністрація України, керівник апарату суду);

- організаційна, що полягає в реалізації поточної управлінської діяльності апаратом суду, зокрема проведення з'їздів, зборів, конференцій, зустрічей (Рада суддів України, Державна судова адміністрація України, голова судової установи, керівник апарату суду);

- здійснення матеріально-технічних операцій, що полягає в реалізації сервісних дій, – аналізу й обробки статистичних даних, добору персоналу, ведення діловодства та ін. (Державна судова адміністрація України, керівник апарату суду);

- інтерпретаційна, що полягає у з'ясуванні та тлумаченні змісту окремих юридичних норм, що встановлюють, змінюють чи скасовують окремі функціональні можливості апарату суду. Є специфічною формою, що використовується Верховним судом.

8. Окремо відзначено, що не всі суб'єкти публічної адміністрації наділені наведеними формами управлінської діяльності. Здебільшого кожен із них користується декількома різновидами. Однак провідною є саме правотворча. Це зумовлено тим, що всі суб'єкти наділені можливістю застосування такої форми, а в деяких випадках навіть зобов'язані.

9. Сформовано поняття методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, – їх слід розуміти як практичний спосіб втілення регулювального впливу норм адміністративного права, що реалізується суб'єктами публічного адміністрування у спосіб, закріплений адміністративно-правовою формою. Фактично це сукупність прийомів, засобів, операцій та процедур, що застосовуються окремим суб'єктом з метою досягнення як загальної мети адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, так і здійснення керівного впливу щодо окремих питань його функціонування.

10. Вбачається, що система методів адміністративної діяльності аналізованих суб'єктів складається з двох рівнів:

– загальні (універсальні) методи, якими користуються суб'єкти публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, та їх посадові особи під час реалізації своїх функціональних спроможностей без чинника персоніфікації:

а) нормування – установлення граничного обсягу фінансування, штатного розпису, забезпечувальних заходів і засобів;

б) регламентування – установлення чіткої моделі функціонування апарату суду та поведінки його працівників;

в) комунікативної взаємодії (кооперації) – інформаційний обмін та ухвалення важливих рішень щодо діяльності апарату суду на основі реальних проблем та обговорення ймовірних шляхів їх вирішення як між суб'єктами публічного адміністрування, так і з громадськістю;

г) прогностичний та статистичний – система моніторингу, збору та оброблення інформації щодо покращення діяльності апарату суду та результативності запровадження нових технологій і стандартів його організаційної структури;

– спеціальні (адміністративні) методи, що застосовуються у здійсненні безпосередньої діяльності, пов'язаної з реалізацією владного впливу на сферу діяльності апарату суду з конкретизацією об'єкта (суб'єкта) впливу:

а) переконання та примусу – реагування уповноважених суб'єктів на протиправність поведінки працівників апарату суду у спосіб, визначений законодавством та тією мірою, що зумовлена обставинами;

б) нагляду – реалізація планових і позапланових заходів, основною метою яких є слідкування за режимом законності в судовій установі та за діяльністю апарату суду (моніторинг, огляд);

в) контролю – специфічний захід спостереження за умовами та порядком діяльності апарату суду, основна мета якого полягає у виявленні протиправних дій посадових осіб і працівників апарату суду та притягнення їх до юридичної відповідальності;

г) заохочення – стимулювання працівників апарату суду реалізовувати свою компетенцію на найвищому рівні шляхом надання переваг і підняття авторитету в межах судової установи.

11. Наголошується на тому, що врегулювання процедурного аспекту діяльності представників судової системи України має особливе значення, що пояснюється полем їх адміністративної діяльності та значенням таких дій. Обмежуватись лише «управлінським» розумінням процедури як категорії, що застосовується щодо діяльності виконавчих органів влади та місцевого самоврядування, є недоречним, оскільки усталене розуміння публічної адміністрації у вузькому розумінні ускладнює подальші трансформаційні зміни адміністративного права. Суб'єкти публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, реалізуючи свій владний вплив, діють у певній послідовності.

12. З'ясовано, що адміністративно-процедурна діяльність стосується адміністративного процесу, у той час як адміністративні процедури діяльності публічної адміністрації не розглядаються. Фактично перша категорія – це різновид адміністративної діяльності публічної адміністрації, тоді як друга

позначає етапи її реалізації. Така «поетапність» є нормативно та законодавчо закріпленою. Вона може бути як у загальному акті, так і визначена окремим спеціалізованим. Нинішнє адміністративно-процедурне законодавство передбачає, що такий інструмент діяльності використовують органи виконавчої влади та місцевого самоврядування з такими її різновидами: 1) внутрішні (між суб'єктами публічної адміністрації); 2) зовнішні (між суб'єктами публічної адміністрації та громадянами).

13. Вбачається, що під процедурами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, слід розуміти сукупність поетапних різнорідних дій представників публічної адміністрації в аналізованій сфері щодо реалізації конкретного діяння (сукупності однорідних дій), спрямованого на забезпечення повноцінної діяльності апарату суду та забезпечення можливості його працівникам здійснювати свої повноваження.

14. Доведено, що основними різновидами внутрішніх адміністративних процедур діяльності суб'єктів, що здійснюють регулювання діяльності апарату суду в Україні, є:

– номотворчо-технічні процедури – етапи нормотворення конкретного нормативно-правового акта уповноваженим суб'єктом. Здебільшого вони мають узагальнений вигляд і передбачають наявність таких етапів: 1) планування; 2) підготовка проекту; 3) погодження, проведення експертизи та внесення змін до проекту (у разі потреби); 4) подання проекту суб'єкту видання або безпосередньо його видання; 5) офіційне оприлюднення;

– реалізаційні процедури – специфічний інструмент діяльності публічної адміністрації, що застосовується визначеним суб'єктом і стосується конкретної справи чи ситуації. Зокрема це процедури призначення керівника апарату суду та його заступників на посаду, а також звільнення з посад; взаємодія Державної судової адміністрації та апарату суду щодо організаційного забезпечення судової установи; заохочення працівників апарату суду; проведення службових перевірок; притягнення працівників суду до дисциплінарної, адміністративної

чи кримінальної відповідальності; фінансування судової установи; надання службового житла.

15. Проведений аналіз стосовно окремих реалізаційних процедур адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні, свідчить про таке:

– процедура призначення на посаду керівника апарату суду та його заступників має такий вигляд: 1) отримання Центральним офісом Державної судової адміністрації або відповідним її територіальним управлінням інформації про наявність вакантних посад керівника апарату суду або його заступників; 2) опрацювання отриманої інформації; 3) утворення конкурсної комісії, що займається добором осіб, які відповідають вимогам професійної компетентності кандидата на зайняття вакантної посади; 4) формування рішення про оголошення конкурсу на зайняття вакантної посади та інформування голови відповідного суду; 5) проведення конкурсу на зайняття вакантних посад керівника апарату суду або його заступників; 6) погодження та призначення на посаду кандидата, що оформлюється відповідним рішенням;

– процедура призначення на посаду керівника апарату суду та його заступників складатися з деяких самостійних, логічно завершених етапів. Так, проведення конкурсу передбачає: 1) ухвалення рішення про оголошення конкурсу; 2) оприлюднення рішення про оголошення конкурсу; 3) ухвалення документів від осіб, які бажають взяти участь у конкурсі; 4) перевірку поданих документів на відповідність встановленим законом вимогам; 5) проведення тестування та визначення його результатів; 6) розв'язання ситуаційних завдань та визначення їх результатів (крім кандидатів на посади державної служби категорії «В»); 7) проведення співбесіди та визначення її результатів; 8) проведення підрахунку результатів конкурсу та визначення переможця конкурсу та другого за результатами конкурсу кандидата; 9) оприлюднення результатів конкурсу [160];

– процедура звільнення керівника апарату суду та його заступників з посад є аналогічною до процедури призначення – цими повноваженнями наділено Центральний офіс Державної судової адміністрації та відповідне територіальне управління з погодженням голови відповідного суду, однак за результатами заяви або службової перевірки;

– процедура проведення службової перевірки передбачає наявність таких етапів: 1) ініціювання шляхом повідомлення, подання заяви чи скарги до органів Державної судової адміністрації України; 2) винесення рішення про проведення службової перевірки та формування складу комісії; 3) залучення спеціалістів до проведення службової перевірки (у разі потреби); 4) відсторонення особи (керівника апарату суду) від фактичного виконання службових обов'язків; 5) складання акта перевірки та винесення рішення за результатами службової перевірки; 6) оскарження рішення за результатами службової перевірки (у разі потреби);

– надання службового житла працівникам апаратів судів має такий вигляд: 1) призначення працівника на посаду, що оформлюється відповідним кадровим наказом; 2) подання заяви на ім'я голови суду або особи, яка виконує його обов'язки, про потребу поліпшення житлових умов або забезпечення службовим житлом за місцем розташування суду; 3) реєстрація заяви секретарем комісії в книзі реєстрації заяв на надання службового житла, яка ведеться в комісії установи; 4) включення заявника до контрольного списку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, відповідним рішенням комісії; 5) винесення рішення зборів суддів на підставі подання комісії та затвердження виконавчим комітетом органу місцевого самоврядування про надання заявнику службового жилого приміщення; 6) видання спеціального ордера, який є єдиною підставою для вселення в надане службове житлове приміщення (на підставі рішення про надання службового жилого приміщення виконавчий орган місцевого самоврядування видає такий документ працівнику апарату суду); 7) здавання спеціального ордера житлово-експлуатаційній організації, а в разі її відсутності – відповідній організації, що здійснює обслуговування цього жилого фонду. Спеціальний ордер зберігається як документ суворої звітності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

3.1 Міжнародні засади та зарубіжний досвід здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду

Для приведення системи управління вітчизняними судами відповідно до сучасних європейських стандартів пропонується взяти на озброєння деякі методи зарубіжних країн і врахувати міжнародні засади такої діяльності.

У різних країнах суди називаються по-різному. Структура, навантаження та способи їх фінансування є також різноманітними. Суди можуть бути загальної, обмеженої або спеціалізованої юрисдикції та можуть функціонувати в різні способи. Вони можуть складатися з професійних або непрофесійних суддів, або ж із професіоналів-правників, що постають у ролі суддів для вирішення окремих справ; бути світськими або релігійними. Так, у деяких країнах певна категорія справ складає основну масу всіх суперечок, у той же час в інших країнах така сама категорія справ може й зовсім не розглядатися в судах. Юридичні потреби населення, а також його преференції щодо юридичного провадження для вирішення певних категорій справ також можуть бути відмінними залежно від країни. Механізми фінансування також відрізняються залежно від ролі, що її відіграють Міністерство юстиції, Рада суддів, Верховний суд, Міністерство фінансів, парламент та різні муніципальні, федеральні органи влади та органи влади на рівні штатів у певній країні [123].

Якщо проаналізувати базові документи щодо функціонування судової системи, судоустрою, ухвалені ООН та інституціями Ради Європи, Європейською комісією ефективності правосуддя, Консультативною радою європейських суддів, є сенс виокремити з-поміж них [67]:

— міжнародні засади, що встановлюють загальні правила незалежності судової гілки влади: 1) Основні принципи незалежності судових органів

(Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року); 2) Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів (ухвалені резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року); 3) Європейська хартія про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.); 4) Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів, від 10 липня 1998 року; 5) Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів); 6) Висновок №1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів; 7) Велика хартія суддів. Консультативна рада європейських суддів. Основоположні принципи (ухвалена у Страсбурзі, 17 листопада 2010 року КРЄС (2010); 8) Київські Рекомендації ОБСЄ щодо незалежності судової системи в країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії (Київ, 23-25 червня 2010 р.); 9) Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) «Європейські стандарти в сфері судочинства – систематичний огляд» (3 жовтня 2008, CDL-JD (2008) 002); 10) Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо незалежності судової системи, частина I: незалежність суду (ухвалена Венеціанською комісією на 82-му пленарному засіданні (Венеція, 12-13 березня 2010 р.); 11) Монреальська універсальна декларація щодо незалежності правосуддя (Перша світова конференція щодо незалежності правосуддя, Монреаль, 1983 р.); 12) Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) 17 листопада 1999 року 112 Статут суддів в Європі (Європейська асоціація суддів) (1997);

– міжнародні засади, що встановлюють етичні правила та норми поведінки суддів: 1) Бангалорські принципи поведінки суддів (схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року); 2) Висновок №3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності;

– міжнародні засади, що встановлюють гарантії кар'єрного зростання суддів та вимоги до їх професійної підготовки: 1) Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) щодо призначення суддів (ухвалена Венеціанською комісією на її 70-ому пленарному засіданні, Венеція, 16-17 березня 2007 р.); 2) Висновок №5 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо права та практики призначення суддів до Європейського суду з прав людини; 3) Висновок №15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів; 4) Висновок №17 (2014) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи про оцінювання роботи суддів, якості правосуддя та повагу до незалежності судової влади (Страсбург, 24 жовтня 2014 р.); 5) Рекомендація Rec (2004) 4 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці (ухвалена на 114-й сесії Комітету міністрів від 12 травня 2004 р.); 6) Додаток до Рекомендації Rec (2004) 4; 7) Висновок №4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях;

– міжнародні засади, що встановлюють організаційні засади діяльності судів: 1) Рекомендація № R (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах (ухвалена Комітетом Міністрів 16 вересня 1986 р.

на 399-ому засіданні заступників міністрів); 2) Додаток до Рекомендації №R (86) 12; 3) Рекомендація № R (95) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо управління системою кримінального правосуддя (ухвалена Комітетом Міністрів 11 вересня 1995 р. на 543-ому засіданні заступників міністрів); 4) Додаток до Рекомендації R (95) 12; 5) Висновок №2 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо фінансування та управління судами у контексті ефективності судової влади та статті 6 Європейської конвенції з прав людини; 6) Висновок №7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільств»;

– міжнародні засади, що встановлюють окремі правила та процедури організаційного управління судовою установою: 1) Рекомендація № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах (ухвалена Комітетом Міністрів 11 вересня 1995 р. на 543-ому засіданні заступників міністрів); 2) Додаток I до Рекомендації R (95) 11; 3) Додаток II до Рекомендації R (95) 11; 4) Рекомендація Res (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб ; 5) Додаток до Рекомендації Res (2001) 2; 6) Рекомендація Res (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій (ухвалена Комітетом Міністрів 28 лютого 2001 року на 743-му засіданні заступників міністрів); 7) Додаток до Рекомендації Res (2001) 3; 8) Рекомендація Res (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції (ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851-му засіданні заступників міністрів); 9) Рекомендація Res (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі (ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851-ому засіданні заступників

Міністрів); 10) Висновок №14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя та інформаційних технологій (ухвалений КРЄС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7-9 листопада 2011 року), та ін.

Як бачимо, організація діяльності судової установи та окремих суддів розглядаються спільно, що пояснюється наявністю в країнах Європейського Союзу двох моделей апарату суду: 1) апарат суду здійснює виключно організаційне забезпечення діяльності суду (більшість країн Європейського Союзу, зокрема Франція, Швейцарія та ін.); 2) на апарат суду в передбачених законом випадках покладається виконання функцій судді (Німеччина, Австрія та ін.) [113, с. 19]. При цьому залежно від традицій судової системи конкретної країни працівники, яким передаються для виконання непрофільні функції суддів, або підпорядковуються суддям, або приймають рішення незалежно, що наближає їхній статус до статусу суддів [110, с. 162].

Одним із сучасних стандартів у сфері організації роботи судів і суддів можна назвати Рекомендацію CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, від 17 листопада 2010 р., основні положення якої варто б і в Україні взяти за обов'язкову основу подальшого розвитку й удосконалення діяльності зокрема апарату суду. Так, відповідно до п. 33 рекомендації кожна держава має виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст. 6 Конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати. У п. 35 заявлено, що в судах мають працювати достатня кількість суддів та кваліфікований допоміжний персонал. І для попередження виникнення та зменшення надмірного робочого навантаження в судах потрібно вжити потрібних заходів для забезпечення незалежності судової влади, щоб передати вирішення несудових питань іншим особам із відповідною кваліфікацією (п. 36) [110, с. 160; 173].

У свою чергу Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10.07.1998 передбачає, що держава зобов'язана забезпечувати суддів засобами

для належного виконання ними своїх завдань, і зокрема для розгляду справ у розумні строки [66]. А Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» від 13.10.1994 установила, що для створення відповідних умов праці, які дозволять суддям ефективно працювати, потрібно зокрема:

- а) укомплектувати штати достатньою кількістю суддів і забезпечити їм перед їхнім призначенням та впродовж їхньої кар'єри потрібну професійну підготовку, прикладом чого може бути стажування в судах та, за можливості, в інших органах та інстанціях влади. Судді не мають оплачувати таку професійну підготовку; вона має бути спрямована на вивчення нового законодавства та судової практики. У разі потреби така підготовка має включати навчальні візити до органів влади та судів в європейських та інших зарубіжних країнах;
- б) забезпечити те, щоб статус і винагорода суддів відповідали гідності їхньої професії та відповідальності, яку вони беруть на себе;
- в) запровадити чітко означену структуру з тим, щоб комплектувати штати кваліфікованими суддями та закріплювати їх;
- г) надати в розпорядження суддів допоміжний персонал та відповідне обладнання, зокрема засоби для діловодства та зв'язку, з тим щоб вони могли діяти ефективно та без невинуватених затримок;
- г) ужити відповідних заходів з тим, щоб доручити виконувати несудові завдання іншим особам відповідно до Рекомендації № R (86) 12 щодо заходів, які спрямовані на зменшення перевантаження в роботі судів [174].

Отже, міжнародні засади здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду – це сукупність нормативно закріплених принципів, керівних настанов і рекомендацій, що є зводом правил, стандартів у сфері належного відправлення судочинства.

Додамо, що на сьогодні у світі розрізняють дві основних моделі судових систем – англосаксонську та романо-германську. Перша з них характеризується наявністю судів з розгляду загальних категорій справ (цивільних, адміністративних, кримінальних тощо) та спеціалізованих судів, які вирішують лише окремі категорії справ (ювенальних, митних, податкових тощо). Така система загальних судів має складну багаторівневу ієрархічну структуру. У

судах, що належать до цієї моделі, досить широко використовується судовий прецедент. Прикладом такої моделі є судова система США, Мексики, Сполученого королівства Великої Британії. Романо-германська модель судової системи характеризується наявністю поряд із системою судів загальної юрисдикції спеціалізованих судів, які очолюються відповідними вищими спеціалізованими судами. Для цього виду судів не характерно використання судового прецеденту. Вони мають інстанційну будову. Таку модель судової системи має й Україна [1, с. 122].

У зв'язку з цим розуміння управління судовою системою або судами в різних країнах є різним, що зумовлено різноманітними чинниками, насамперед ідеологічними, державно-правовими, культурними та власне національними [100, с. 134]. Так, для англо-американської правової сім'ї цей термін позначає 1) відправлення правосуддя відповідно до закону, особливо через функціонування системи судів; 2) управління внутрішніми справами систем судів [229]. Слід додати, що «управління судом» і «судове адміністрування» для таких країн, як Англія, Ірландія, США, є тотожними за змістовим наповненням і відбивають діяльність уповноваженої особи як з організаційного керівництва судами, так й організаційного забезпечення судів. Поняття більш широко охоплює всі напрямки управлінської діяльності в судовій сфері [129, с.44].

Додамо, що, незважаючи на те, що кожна країна має свою судову систему, існує низка загальних принципів, які застосовуються до всіх із них, а також до Європейського Союзу. Один із цих загальних принципів полягає в тому, що суди мають бути неупередженими і незалежними від уряду й законодавця (тобто установи, яка ухвалює закон). Цей принцип незалежності судової влади є однією з цінностей, на яких засновано Європейський Союз: верховенство закону і повага свободи, рівності і основних прав. Це прямо передбачено у статті 47 Хартії основних прав ЄС, а також у статті 6 Європейської конвенції про права людини [230].

Відповідно повноваженнями управління судовою системою або судами у країнах Європейського Союзу наділені як органи виконавчої влади в особі відповідного міністерства (наприклад, міністерства юстиції), які зобов'язані забезпечити належну й доцільну витрату бюджетних коштів, оскільки це є елементом реалізації державної політики, так і судові відомства, які займаються розподілом кадрових і фінансових ресурсів судової системи й несуть відповідальність перед парламентом або міністерством за виконання цієї функції. Проведена ними політика відносно судових інстанцій охоплює широке коло питань – від таких, що близько стосуються процесу ухвалення суддями своїх рішень (зокрема встановлення обмежень за строками винесення судового рішення), до питань, що належать до адміністративної підтримки діяльності судів й інших послуг [128, с. 700].

Наприклад, у законодавстві Франції терміна «апарат суду» немає. Натомість у цій країні існує поняття секретаріату суду, а також виділяють інших технічних працівників суду. Під секретаріатом суду у Франції розуміються працівники суду, які не виконують функції судді і є важливою сполучною ланкою між населенням та судовою установою – приймають заяви, видають завірених копії рішень, повідомляють про час судового розгляду тощо. Працівники секретаріату суду у Франції належать до Міністерства Юстиції і є державними службовцями [233]. Цього статусу вони набули 1965 року. Саме 30 листопада 1965 року було ухвалено Закон, яким працівники секретаріату цивільних і кримінальних судів дорівнювалися до державних службовців. Потрібно відзначити, що цей Закон не поширив свою дію на працівників секретаріату комерційних судів, які не набули відповідного статусу [113, с.19; 231].

Така модель загалом є звичною і для України, за винятком термінологічних розбіжностей щодо посад, наявності посади головного секретаря суду, віднесення всіх посад до державної служби, суміщення секретарями обов'язків з діловодства та помічників судді тощо. У той же час зауважимо, що у Франції діяльність апарату суду регулюється низкою

нормативно-правових документів, причому основні правила функціонування визначаються законом, а більш докладні положення – підзаконними актами [110, с. 162].

Для України доцільності в закріпленні адміністративно-правового статусу апарату суду окремим законодавчим актом немає, однак урахування специфіки діяльності апарату суду як сполучної ланки між населенням та судовою установою вкрай актуально. Фактично працівники апарату суду мають зрівняні повноваження щодо надання сервісних послуг громадянам та стосовно забезпечувальної діяльності судового процесу з раціональним розподілом обов'язків. При цьому варто запозичити запровадження державної служби не тільки для адміністративного персоналу.

У свою чергу в Італії органи виконавчої влади беруть участь в управлінні лише апаратів судів. У цій країні здійснюється оцінювання результатів, досягнутих адміністративними менеджерами (керівник апарату суду) кожного судового органу, від результатів чого залежать їхня заробітна плата і службова кар'єра. При цьому наслідки оцінювання не зачіпають голови суду або суддів [234]. У Фінляндії Міністерство юстиції веде спільну з судами роботу з запровадження в практику системи управління «за результатами», яка застосовується як щодо кожного судді (поки як експеримент), так і щодо судової системи загалом. Ця система оцінює роботу судів на основі таких показників, як їхня продуктивність, економічність й ефективність. В Іспанії питаннями управління займається Рада у справах правосуддя (аналог Вищої ради юстиції України). Розроблені нею міри є засобом визначення оплати праці й іншої винагороди суддів залежно від продуктивності їхньої роботи. Вони включають як бонуси, так і штрафи в розмірі до 10% заробітної плати [100, с.135; 128, с. 701; 232, с.157]. Як пілотний проект, ці напрацювання можуть бути використані в Україні з метою перевірки, чи вплине це на показник якості діяльності судової установи, чи навпаки – зробить її діяльність «халатною».

Якщо аналізувати досвід Латвійської Республіки, то тут діє спеціалізований суб'єкт – судова адміністрація, що є сучасним інститутом державного управління.

Судова адміністрація була створена 2004 року й підпорядковується міністру юстиції Латвійської Республіки. Вона займається питаннями організації людських ресурсів у судах, фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним, інфраструктурним та комунікативним забезпеченням. Основною її метою є забезпечення адміністративної підтримки для ефективної роботи й розвитку судів. Адміністрація суду відповідає за управління 34 районними (міськими) судами, 6 обласними судами, районним адміністративним судом. На сьогодні ключовий виклик, що стоїть перед судом, – забезпечення сталого робочого середовища в судах та запровадження нових технологічних розробок [236].

Адміністрацію суду очолює директор, який затверджується міністром юстиції. Три департаменти працюють під безпосереднім керівництвом директора – відділ кадрів, суду і землі; відділ РАЦСу і фінансів; адміністративний відділ. Функціонування адміністрації забезпечено 83 працівниками [236].

Особливістю цього суб'єкта є те, що з-поміж іншого він постійно працює над пришвидшенням розгляду справ і вирівнюванням навантаження між суддями різних судів та округів. Судді Ризького окружного суду, наприклад, можуть розподіляти справи між собою (Юрмала-Рига-Сигулда). Більше того, всі суди ризького округу можуть передавати справи на розгляд до інших судів. У таких випадках учасники справ зазвичай беруть участь у судових засіданнях у режимі відеоконференцій. З кінця 2017 року понад 10 тис. справ було передано судами Риги в округи, де було найнижче навантаження в суддів [185].

Розглядаючи цей різновид адміністративної діяльності як позитивний досвід для запозичення, вважаємо, що механізм пришвидшення розгляду справ і вирівнювання навантаження між суддями найближчим часом має бути запроваджений і в Україні. Так, керівник апарату суду в разі наявності

перевантаження за окремою спеціалізацією мусить повідомити про це у відповідне територіальне управління Державної судової адміністрації України, яка в свою чергу, уповноваживши спеціального працівника, буде перенаправляти справи за інстанційним принципом і з урахуванням територіальної наближеності до судової установи, яка буде у змозі розглянути справу.

Ведучи мову про досвід країн – представників англосаксонської моделі судової системи, вважаємо за доцільне висвітлити досвід США, де судова адміністрація традиційно займається наглядом за бюджетом, підбором присяжних засідателів, призначенням суддів для розгляду справ, складанням судових календарів діяльності й наглядом за роботою «несудового» персоналу. Судові адміністратори або секретарі суду приймають документи, ведуть файлову систему справ і реєструють усі остаточні рішення, а також обробляють документи, створені суддями. Адміністратори судів також несуть відповідальність за усунення расової та гендерної упередженості в судах, забезпечення різноманітності в судовій системі і забезпечення більш легкого доступу до судів для осіб, які представляють себе без адвоката. На сьогодні провідною проблемою в судовій адміністрації є сертифікація судових перекладачів для надання свідчень іншими мовами, крім англійської. Органи професійної відповідальності, які займаються розглядом і розслідуванням етичних скарг на адвокатів, також є частиною системи судового управління. Багато штатів вимагають, щоб юристи проходили курси підтримки професійної компетентності [228]. Фактично управління судами розглядається як спільна діяльність суб'єктів судового адміністрування щодо досягнення максимально результату у сфері відправлення правосуддя та налагодження організаційного процесу його реалізації, основним з яких і деякою мірою автономним є адміністратор [100, с. 135].

Додамо, що створений 1971 року Національний центр державних судів (National Center of State Courts – NCSC) є незалежною некомерційною організацією, що займається вдосконаленням правосуддя, надає технічну

допомогу місцевим і державним судам. Інститут управління судами (The Institute for Court Management – ICM), підрозділ NCSC, розробив освітні, навчальні та судові програми розвитку виконавчої влади для підготовки судових керівників. ICM допомагає судовим адміністраторам, поширюючи інформацію про нові методи й методи судового адміністрування [228].

Для завершення навчання, потрібного для сертифікації, кандидат має пройти одну з трьох програм:

1) програма початкового рівня – сертифікований судовий менеджер (Certified Court Manager – CCM) – курси зі стандартів роботи суду, управління потоком справ, цілей і обов’язків суду, а також управління фінансовими, людськими та технологічними ресурсами. Очікується, що кандидати завершать курсову роботу впродовж семи років, щоб відповідати стандартам ICM;

2) другий рівень – сертифікований судовий виконавець (Certified Court Executive – CCE) – доступний для кандидатів, які успішно завершили й отримали сертифікацію в програмі CCM – спілкування між судом і громадою, основи розвитку високопродуктивних судів, підвищення навиків керівництва і стратегічного планування. Стандарти ICM також вимагають, щоб кандидати в цій програмі пройшли навчання впродовж семи років;

3) третій рівень – сертифікація стипендіатів ICM – надається особам, які отримали сертифікат CCE або пройшли тритижневу програму в установах NCSC в Вільямсбурзі, штат Вірджинія – вищий рівень сертифікації ICM, що передбачає окрім поліпшення наявних навичок і знань кандидатів, програма направлена на оволодіння навичками лідерства в судовій адміністрації [185].

На наш погляд, цей спосіб регулювання діяльності організаційного забезпечення роботи судової установи є надзвичайно цінним для запозичення Україною. На сьогодні спеціалізований суб’єкт публічного адміністрування, який опікується питаннями професійної підготовки керівників апарату суду, їх заступників та деякою мірою відповідного персоналу, – це Національна школа суддів України. За аналогією із США, вважаємо за доцільне створення спеціалізованого органу або розширення відповідних повноважень

Національної школи суддів України щодо оновлення програм підготовки, оскільки лекційна програма не вбачає належного рівня сертифікації. Більше того, має бути запроваджена обов'язкова сертифікація з можливістю дистанційного навчання.

Наостанок зазначимо, що у Великій Британії управління справами судів здійснює відповідна Рада та спеціально підготовлені менеджери, до відання яких віднесено забезпечення ефективного функціонування судів. Відповідальним за організаційне курівництво судовою установою є конкретний суддя, який відповідає чітким якостям і здібностям цієї посади, якого призначає спеціальна комісія, а його повноваження зводяться до продуктивного управління справами суду. Вимоги щодо особи претендента в аспекті його особистісних характеристик, на наш погляд, сформовані досить логічно та влучно й можуть бути запозичені Україною під час добору кандидатів на посаду керівника апарату суду [100, с. 137].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно з'ясування міжнародних засад і характеристики зарубіжного досвіду здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду:

1) міжнародні засади здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду – це сукупність нормативно закріплених принципів, керівних настанов та рекомендацій, що є зводом правил, стандартів у сфері належного відправлення судочинства:

– міжнародні засади, що встановлюють загальні правила незалежності судової гілки влади, – наприклад: Основні принципи незалежності судових органів (схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року); Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів (ухвалені резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року);

– міжнародні засади, що встановлюють етичні правила та норми поведінки суддів, – наприклад, Бангалорські принципи поведінки суддів

(схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року);

– міжнародні засади, що встановлюють гарантії кар’єрного зростання суддів і вимоги до їх професійної підготовки, – наприклад, Висновок №15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів; Висновок №4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях;

– міжнародні засади, що встановлюють організаційні засади діяльності судів, – наприклад, Рекомендація № R (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах (ухвалена Комітетом Міністрів 16 вересня 1986 р. на 399-му засіданні заступників міністрів); Висновок №7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільств»;

– міжнародні засади, що встановлюють окремі правила та процедури організаційного управління судовою установою, – наприклад, Рекомендація № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах (ухвалена Комітетом Міністрів 11 вересня 1995 р. на 543-му засіданні заступників міністрів); Висновок №14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя та інформаційних технологій (ухвалений КРЄС на 12-му пленарному засіданні (Страсбург, 7-9 листопада 2011 року), та ін.;

2) виявлено й узагальнено позитивний досвід адміністративно-правового регулювання забезпечувальної діяльності судової установи для запозичення Україною, зокрема:

– усі працівники апарату суду мають бути державними службовцями та мати повноваження щодо надання сервісних послуг громадянам, а також

стосовно забезпечувальної діяльності судового процесу з раціональним розподілом обов'язків – за аналогією із Французькою Республікою;

– запровадження оцінювання результатів діяльності працівників апарату суду на основі продуктивності, економічності й ефективності, на основі яких буде формуватись їх заробітна плата, – за аналогією з Італійською та Фінляндською республіками та Королівством Іспанія;

– реалізація механізму пришвидшення розгляду справ і вирівнювання навантаження між суддями: керівник апарату суду в разі наявності перевантаження за окремою спеціалізацією має повідомити про це відповідне територіальне управління Державної судової адміністрації України, яка в свою чергу, уповноваживши спеціального працівника, буде перенаправляти справи за інстанційним принципом і з урахуванням територіальної наближеності до судової установи, що у змозі буде розглянути справу, – за аналогією з Латвійською Республікою;

– створення спеціалізованого органу або розширення відповідних повноважень Національної школи суддів України в частині оновлення програм підготовки керівників апаратів суду, оскільки лекційна програма не вбачає належного рівня сертифікації, та загалом запровадження обов'язкової трирівневої системи сертифікації з можливістю дистанційного навчання – за аналогією зі Сполученими Штатами Америки.

Отже, європейське законодавство передбачає можливість як самоорганізаційного забезпечення діяльності судової установи, так і «вертикальну» залежність від уряду. При цьому існує нормативна вказівка на наявність окремого спеціалізованого органу, який в обов'язковому порядку має бути незалежним, неупередженим у своїй діяльності та має займатись виключно організаційними аспектами відправлення правосуддя. Відмінність моделей судових систем унеможливорює ухвалення єдиного систематизованого міжнародного акта, який би повною мірою відбивав засади діяльності апарату суду. Кожна країна уповноважує здійснювати фінансове, кадрове, організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності судової установи або

працівнику такої установи (керівнику апарату суду, клерку, судовому адміністратору), або ж спеціалізованому органу (представнику судової або виконавчої гілок влади). У деяких країнах такі функції виконують органи виконавчої влади. Існують також гібридні моделі (за взаємодії гілок влади), при яких спеціально уповноваженою особою може бути як працівник установи, так і суддя, який поєднує адміністративні повноваження із суддівськими. Більшість сучасних міжнародних норм мають «розвантажити» таких суддів і доручити виконання цих обов'язків адміністративному спеціалісту.

3.2 Удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні

Зарубіжний досвід здійснення організаційного забезпечення діяльності суду переконливо свідчить про наявність деяких законодавчих прогалин у законодавстві України щодо аналогічної діяльності вітчизняних публічних органів. Звісно, проведені реформи підлаштовують судову систему України під європейські стандарти, де спостерігається дуалістичний підхід до врегулювання організаційних питань, однак діяльність Державної судової адміністрації як основного забезпечувального органу всіма потрібними ресурсами судів не є досконалою. Слід погодитись, що проблеми існують не тільки з Державною судовою адміністрацією як представником адміністрування, а й з Вищою радою правосуддя та Вищою кваліфікаційною комісією суддів у контексті дублювання їх повноважень і процедури добору кандидатів на посади суддів та їх відповідальності. Відтак судова система загалом потребує деяких модернізаційних змін, що у свою чергу покращить рівень організаційного забезпечення діяльності суду [100, с.151].

У свою чергу належна організація роботи суду викликана потребою забезпечення високого рівня здійснення судочинства судами України, а недоліки в організації роботи апарату суду, адміністрування та контролю за

діяльністю працівників апарату можуть негативно впливати на процес відправлення судочинства суддівським корпусом, формування корупційних ризиків, виникнення конфліктних ситуацій, що в свою чергу може бути наслідком перешкоджання доступу до правосуддя громадянам і формувати негативну думку суспільства про роботу судової гілки влади загалом.

Відтак модернізаційні зміни в діяльності апарату суду, його адміністративно-правовому регулюванні та роботі судової гілки влади загалом є взаємодоповнюваними процесами, що перебувають у тісній взаємодії, породжуючи загальні та сферичні наслідки.

Разом із тим хотілося б підкреслити, що постійні зміни законодавства теж не дуже корисні, і це стосується не лише судової гілки влади. Запроваджуючи щось нове, потрібно завжди робити певний аналіз цих новацій, а також так звану «роботу над помилками» й уже потім рухатися далі. А оскільки напрямок нашої держави – «людиноцентризм», і реформи проводяться саме для людей, то насамперед потрібно аналізувати, який позитив зміни принесли громадянину чи іншій особі, яка є користувачем судових послуг? Чи змінилось у них ставлення до суду? Чи почали вони поважати судову систему та довіряти їй? [100, с. 151].

Тож у межах цього етапу нашого дослідження ми здійснимо спробу схарактеризувати наявні проблеми в окресленій сфері та навести оптимальні шляхи їх вирішення.

Розпочнемо з того, що частиною 11 статті 155 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 07 липня 2010 року № 2453-VI [167] визначено, що до штату апарату судів входять також секретарі судового засідання, наукові консультанти та судові розпорядники.

Структура суду в цій частині на практиці має проблемні питання, що потребують вирішення. Так, якщо стосовно судових розпорядників існують законодавчі механізми їх діяльності, а саме статтею 159 вищезгаданого Закону передбачено створення в суді служби судових розпорядників, які у своїй діяльності поряд із Конституцією та нормативно-правовими актами також керуються Положенням про службу судових розпорядників, у якому визначено

функції, права та обов'язки, а також відповідальність цієї категорії працівників, то щодо секретарів судового засідання ці позиції залишаються досить не визначеними.

Окрім декларативного посилання в частині 11 статті 155 аналізованого Закону про те, що до апарату суду входять секретарі судового засідання, принципи їх діяльності залишається не визначеними. Не визначено положення секретарів судового засідання і в новому, затвердженому Державною судовою адміністрацією України за погодженням із Вищою радою правосуддя «Положенні про апарат суду» від 17 січня 2019 року № 140/0/15-19.

Деякі основні функції секретаря судового засідання наведено у процесуальних законах, проте немає жодного підзаконного або нормативно-правового акта, який би узагальнював та вбирав у себе принципи діяльності, функції, підпорядкованість, права та обов'язки секретарів судового засідання, що дало змогу здійснювати ефективне керівництво та адміністрування цією категорією посад.

Отже, на практиці залишається ситуація, коли безпосереднім керівником секретаря суду є керівник апарату. Зазначене у свою чергу створює низку незручностей в управлінні службовою діяльністю секретарів судового засідання, їх навчанні, контролі за трудовою дисципліною, дотриманням правил етичної поведінки, оцінюванням службової діяльності тощо і впливає на якість надання судових послуг громадянам.

З метою вирішення цього проблемного питання та ефективної організації роботи суду із забезпечення судових розглядів доцільно створити в апараті суду службу (відділ, сектор) із забезпечення судових розглядів, до складу якої включити судових розпорядників та секретарів судового засідання. Для забезпечення функціонування служби (відділу, сектору) на основі положення про службу судових розпорядників розробити нове положення, в якому додатково закріпити принципи діяльності, функції, підпорядкованість, права та обов'язки секретарів судового засідання.

Також у зв'язку зі змінами в національному законодавстві у сфері публічної (державної) служби в апараті суду з'являється категорія посад патронатної служби. До зазначеної категорії посад віднесено помічників судів, яких відповідно до нової редакції Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015. № 889-VIII [153] позбавлено статусу державних службовців та віднесено саме до патронатної служби, правовий статус якої закріплено статтею 92 цього Закону.

Означені зміни в національному законодавстві, що відбулися 2016 року, кореспондуються із Законом України «Про судоустрій та статус суддів» та відображені в статті 157, якою й закріплено правовий статус помічника судді.

Проте, аналізуючи положення Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та Закону України «Про державну службу», можна дійти висновку, що правовий статус патронатної служби та принципи й засади діяльності її працівників, зокрема і помічників суддів, на рівні нормативно-правових актів також є доволі невизначеними та суперечать іншим законодавчим актам.

Так, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» у статті 157 наводить лише порядок призначення на посаду помічника судді та кваліфікаційні вимоги до особи, що претендує на зайняття такої посади. В іншій частині щодо прав та обов'язків, основних функцій, відповідальності помічників суддів як працівників патронатної служби положення цієї статті є відсильними та спрямовують читача до інших нормативно-правових і підзаконних актів, зокрема й до положення про помічника судді.

Лише 18.05.2018 року своїм рішенням № 21 Рада Суддів України затвердила положення про помічника судді, в якому певною мірою було визначено коло функцій, прав, обов'язків і відповідальності помічників суддів.

Якщо детально дослідити норми цього положення, можна помітити деякі неузгодженості з чинними нормативно правовими актами, що створює незручності в організації роботи помічників суддів і суду загалом.

Так, щодо відповідальності визначено, що помічник судді має запобігати конфлікту інтересів та утримуватись від здійснення дій в умовах реального

конфлікту інтересів. Помічник судді несе відповідальність за недотримання вимог антикорупційного законодавства. Але поняття конфлікту інтересів та відповідальність за невжиття заходів щодо його усунення закріплені нещодавно Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, щодо якого відповідно до ст.3 помічники суддів, як й інші представники патронатних служб, не є суб'єктами.

Проте на практиці можуть траплятися випадки, коли дійсно в діяльності помічника може виникнути реальний конфлікт інтересів, а саме суперечність між приватним інтересом і наданими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість ухвалення рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання поставлених завдань [154]. Як приклад можна навести ситуацію, коли помічник судді відповідно до функціональних обов'язків здійснює заходи з підготовки судової справи до розгляду, де одним з учасників є родич або особа, з якою помічник перебуває в близьких стосунках.

Отже, можна зробити висновок, що Рада суддів України, закріплюючи в положенні про помічника таку норму, визнала, що в діяльності помічника судді можуть виникати корупційні ризики, проте відсутність помічників серед осіб, що є суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», у свою чергу навіть позбавляє обов'язку щорічного е-декларування доходів, ускладнює можливості притягнення особи до відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією діянь.

Таким чином, для запобігання корупційних ризиків, що можуть виникати, доцільно було б законодавчо закріпити окремих працівників патронатних служб, зокрема й помічників суддів, як суб'єктів, на яких поширюється положення Закону України «Про запобігання корупції».

У зв'язку з цим стаття 3 вищезгаданого Закону під назвою «Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону» має бути доповнена відповідними положеннями. Так, Підпункт "г" пункту 1 частини першої статті 3 повинен мати такий вигляд:

«Г) радники, помічники, уповноважені та прес-секретар Президента України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівники патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах».

Серед інших проблемних питань, що також потребують вирішення, є таке: Законом України «Про судоустрій та статус суддів» визначено, що помічник судді призначається керівником апарату суду за поданням судді, та з питань підготовки справ до розгляду підзвітний лише відповідному судді, така норма кореспондується з положенням про помічника, яке крім того доповнює підпорядкованість помічника судді керівнику апарату суду. Так, згідно з положенням про помічника судді він є працівником апарату суду та підпорядковуються керівнику апарату суду щодо дотримання правил трудового розпорядку та правил етичної поведінки.

Проте на практиці, зважаючи на порядок призначення й порядок заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності, закріплено в Законі та пункті 16 Положення про помічника судді, що стосовно цієї категорії працівників досить складно здійснювати організаційно-контролюючі функції, оскільки спроби керівника апарату застосувати будь-яке стягнення за порушення трудової дисципліни здебільшого зводяться нанівець потребою отримати погодження в судді на його застосування. При цьому в разі відмови суддею від погодження накладення дисциплінарного стягнення законодавство не вимагає від судді будь-якого мотивування такої відмови.

Отже, для покращення можливостей контрольної функції керівника апарату щодо дотримання трудової дисципліни та правил етичної поведінки помічниками суддів доцільно було б закріпити норму на погодження з суддею про притягнення до відповідальності лише в тій частині, в якій помічник судді

підзвітний відповідному судді, а саме за порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду.

Щодо дотримання помічником правил внутрішнього трудового розпорядку, правил етичної поведінки, трудової дисципліни, етичних норм тощо потрібно застосовувати стягнення на загальних підставах.

У разі залишення в нормативно-правових актах посилок на потребу погодження із суддею дисциплінарних стягнень щодо помічника потрібно було б зобов'язати суддю мотивувати відмову в погодженні з можливістю оскарження такої відмови керівником апарату голові суду.

Відтак пункт 16 Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21, має бути таким:

«Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення до помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду. За порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, застосування заходів дисциплінарного стягнення здійснюється за погодженням із суддею.

Відмова судді в погодженні на застосування заходів дисциплінарного стягнення до помічника судді має бути мотивованою та може бути оскаржена керівником апарату голові відповідного суду».

Аналогічно залишається проблемним питанням доцільності позбавлення помічників суддів статусу державного службовця. Таке питання загострилось із набуттям чинності наприкінці 2017 року нових процесуальних законів (Цивільний процесуальний кодекс, Кодекс адміністративного судочинства, Господарський процесуальний кодекс), які було доповнено нормами про помічника судді.

Зазначеними змінами до законодавства помічники судді визнаються учасниками судового процесу, їм надано певні процесуальні права та визначено сферу їх дій під час процесуальної діяльності. Між іншим, до повноважень помічника віднесено деякі функції секретаря судового засідання на кшталт оформлення судових справ, копій судових рішень, підготовки виконавчих документів тощо, а також передбачено можливість для помічника судді за

відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження з певними процесуальними наслідками.

Беручи до уваги, що посада секретаря судового засідання Законом України «Про державну службу» віднесена до категорії державних службовців і пов'язана з практичним виконання завдань і функцій держави, зокрема і щодо реалізації повноважень суду як державного органу, визначених законодавством, постає питання, як особа, не будучи державним службовцем, може переймати на себе повноваження державного службовця.

У цьому разі доцільніше було б з огляду на особливості виконуваних функцій повернути помічникам суддів статус державного службовця з деякими особливостями призначення відповідно до вимог законів України «Про державну службу», «Про судоустрій та статус суддів» і Положення про помічника судді.

Надалі слід відзначити, що стрімкий розвиток суспільства, зміни в законодавстві, пов'язані з переходом на електронні форми судочинства та направлені на всебічний доступ учасників процесу до правосуддя, зумовлюють щорічне збільшення потреб суддів у матеріальному забезпеченні. Недостатній рівень або невчасне забезпечення комп'ютерною та оргтехнікою, засобами відеоконференцзв'язку, потрібними матеріалами та засобами, потрібними для безперебійного відправлення судочинства, є значним недоліком, що негативно впливає на роботу суду.

Керівник апарату суду, його заступники, а також відповідні підрозділи суду, на яких покладено функціональні обов'язки та які несуть відповідальність за належне забезпечення суду, вимушені взаємодіяти з цих питань із Державною судовою адміністрацією України та її територіальними управліннями. При цьому слід зважати, що кожне територіальне управління перебуває в обласному центрі, а це ускладнює здійснення такої взаємодії, до того ж працівники територіального управління не можуть об'єктивно оцінити потреби кожного суду, що перебуває на їх забезпеченні на цей час.

Навіть після закінчення проведення процедури оптимізації судів на забезпеченні територіальних управлінь залишиться багато судів із розташованими адміністративними будівлями в різних районних центрах, що зумовить нові труднощі в матеріальному забезпеченні та обслуговуванні цих будівель.

Отже, територіальні управління не можуть оперативно реагувати на потреби кожного суду окремо. Проте робота суду в умовах сьогодення потребує від керівника апарату швидкого реагування та вирішення потреб забезпечення працівників апарату суду потрібними засобами й матеріалами для належного безперебійного відправлення судочинства.

На практиці керівник апарату суду, намагаючись вирішити проблемні питання забезпечення суду, має звертатись до територіального управління Державної судової адміністрації України та очікувати позитивної чи негативної відповіді. У разі позитивного вирішення питання процес його погодження та оброблення є досить тривалим, що призводить до затримок у здійсненні правосуддя.

Отже, керівник апарату місцевого суду, не маючи реальних важелів вирішення питань щодо належного матеріального забезпечення суду, опиняється в ситуації, коли він несе персональну відповідальність за належну організацію роботи суду, але позбавлений можливості оперативно вирішувати виниклі проблеми.

Таким чином, доцільно було б законодавчо переглянути функції територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та адміністрації суду щодо матеріального забезпечення. Наділити повноваженнями голову відповідного суду (керівника апарату) як розпорядника бюджетних коштів щодо утримання в належному стані адміністративної будівлі суду, забезпечення поточних потреб суду. Увести до штатів місцевих судів штатні одиниці бухгалтерів і наділити суд повноваженнями здійснювати власне матеріальне забезпечення, ураховуючи поточні проблеми, що виникають в ході діяльності суду, у межах бюджетного фінансування.

Окремо слід вказати про термінологічні проблеми, які були виявлені на попередніх етапах нашого дослідження. Зокрема мова йде про законодавче вирішення проблеми визначення сутності апарату суду з термінологічного боку. У зв'язку з цим вважаємо за потрібне до Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» додати визначення апарату суду в такому вигляді:

«Стаття 155. Апарат суду

1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат – частина структури суду, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством і державою. Апарат очолює керівник».

Слід згадати і про здійснений нами аналіз досвіду зарубіжних країн щодо деяких методів здійснення адміністративно-правового регулювання забезпечувальної діяльності судової установи, який показав, що окремі їх позитивні напрацювання в цій сфері можуть бути використані Україною.

Нагадаємо, що забезпечити сталість, надійність та ефективну судову систему України загалом може: 1) запровадження для всіх працівників апарату суду статусу державних службовців та зрівняння повноважень щодо надання сервісних послуг громадянам, а також стосовно забезпечувальної діяльності судового процесу з раціональним розподілом обов'язків – за аналогією з Французькою Республікою; 2) оцінювання результатів діяльності працівників апарату суду на основі продуктивності, економічності та ефективності, на основі яких буде формуватися їх заробітна плата – за аналогією з Італійською та Фінляндською республіками, а також Королівством Іспанія; 3) реалізація механізму прискорення розгляду справ і вирівнювання навантаження між суддями: керівник апарату суду в разі наявності перевантаження за окремою спеціалізацією мусить повідомити про це відповідне територіальне управління Державної судової адміністрації України, яка у свою чергу, уповноваживши

спеціального працівника, буде перенаправляти справи за інстанційним принципом і з урахуванням територіальної наближеності до судової установи, яка в змозі буде розглянути справу – за аналогією з Латвійською Республікою; 4) створення спеціалізованого органу або розширення відповідних повноважень Національної школи суддів України щодо оновлення програм підготовки керівників апаратів суду, оскільки наявна лекційна програма не передбачає належного рівня сертифікації та загалом запровадження обов'язкової трирівневої системи сертифікації з можливістю дистанційного навчання – за аналогією зі Сполученими Штатами Америки.

На завершення розглянемо й проблему надання судово-адміністративних послуг судами. Вони лише частково входять до системи класичних адміністративних послуг, які надаються публічною адміністрацією, ураховуючи їх суб'єктний склад і статус постачальника послуг. Ми підтримуємо думку В. Кузьмишина, який вважає, що це їх різновид. Це зумовлено спільністю способів, засобів та дій уповноважених органів, а тому доцільно до аналізованого Закону додати норму про адміністративні послуги зі спеціальним статусом, доповнивши при цьому норми Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, запровадити реєстр адміністративних послуг у судах, а також розробити стандарти надання адміністративних послуг [100, с. 163].

Усе вищенаведене дає можливість сформулювати такі висновки стосовно окреслення проблемних питань, що виникають під час здійснення організаційного забезпечення діяльності суду та формування можливих шляхів їх вирішення:

1) належна організація роботи суду викликана потребою забезпечення високого рівня здійснення судочинства судами України, а недоліки в організації роботи апарату суду, адміністрування та контролю за діяльністю працівників апарату можуть негативно впливати на процес відправлення судочинства суддівським корпусом, формування корупційних ризиків, виникнення конфліктних ситуацій, що у свою чергу може бути наслідком

перешкоджання доступу до правосуддя громадянам і формувати негативну думку суспільства про роботу судової гілки влади загалом;

2) модернізаційні зміни діяльності апарату суду, його адміністративно-правового регулювання та роботи судової гілки влади загалом є взаємодоповнювальними процесами, що перебувають у тісній взаємодії;

3) проведений аналіз свідчить про наявність низки проблемних питань в аналізованій сфері, зокрема:

– не визначено адміністративно-правовий статус секретарів судового засідання; відсутній спеціалізований підзаконний або нормативно-правовий акт, який би узагальнював і вбирав у себе принципи діяльності, функції, підпорядкованість, права та обов'язки секретарів судового засідання, що дало б змогу здійснювати ефективне керівництво та адміністрування цією категорією посад; із метою вирішення цього проблемного питання та ефективної організації роботи суду із забезпечення судових розглядів доцільно створити в апараті суду службу (відділ, сектор) із забезпечення судових розглядів, до складу якої включити судових розпорядників та секретарів судового засідання. Для забезпечення функціонування служби (відділу, сектору) на основі положення про службу судових розпорядників потрібно здійснити розроблення нового положення, в якому додатково закріпити принципи діяльності, функції, підпорядкованість, права та обов'язки секретарів судового засідання;

– правовий статус патронатної служби та принципи й засади діяльності її працівників, зокрема й помічників суддів, на рівні нормативно-правових актів також є доволі невизначеними та суперечать іншим законодавчим актам:

а) визнається діяльність помічника судді як така, де можуть виникати корупційні ризики, проте не відносять їх до них осіб, що є суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», а це у свою чергу навіть позбавляє обов'язку щорічного е-декларування доходів, ускладнює можливості притягнення особи до відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією діянь, тому слід законодавчо закріпити окремих працівників патронатних служб, зокрема й помічників суддів як суб'єктів, на яких

поширюється положення Закону України «Про запобігання корупції». Підпункт "Г" пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII повинен мати такий вигляд:

«Г) радники, помічники, уповноважені та прес-секретар Президента України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівники патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах»;

б) наявні практичні складнощі у здійсненні організаційно-контрольних функцій щодо діяльності помічника судді у зв'язку з наявністю двосуб'єктного керівного впливу: з боку керівника апарату суду та відповідного судді, які на практиці не узгоджуються, – слід закріпити норму на погодження з суддею про притягнення до відповідальності лише в тій частині, в якій помічник судді підзвітний відповідному судді, а саме за порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, та зобов'язати суддю мотивувати відмову в погодженні з можливістю оскарження такої відмови керівником апарату голові суду. Пункт 16 Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21, повинен мати такий вигляд:

«Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення до помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду. За порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, застосування заходів дисциплінарного стягнення здійснюється за погодженням із суддею.

Відмова судді в погодженні на застосування заходів дисциплінарного стягнення до помічника судді має бути мотивованою та може бути оскаржена керівником апарату голові відповідного суду»;

в) наявна недоцільність позбавлення помічників суддів статусу державного службовця – у зв'язку з визнанням помічників судді учасниками судового процесу і наданням їм повноважень за відсутності секретаря судового

засідання здійснювати його повноваження з певними процесуальними наслідками, а тому існує потреба повернути помічникам суддів статус державного службовця з деякими особливостями призначення відповідно до вимог законів України «Про державну службу», «Про судоустрій та статус суддів» та Положення про помічника судді;

– недостатній рівень або невчасне забезпечення комп'ютерною та оргтехнікою, засобами відеоконференцз'язку, потрібними матеріалами та засобами, потрібними для безперебійного відправлення судочинства, що пояснюється вимушеною взаємодією з цих питань керівника апарату суду з Державною судовою адміністрацією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України, які не можуть об'єктивно оцінити потреби кожного суду, що перебуває на їх забезпеченні сьогодні, – законодавчо переглянути функції територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та адміністрації суду в частині матеріального забезпечення з переданням цих повноважень голові відповідного суду або керівнику його апарату з наданням йому статусу розпорядника бюджетних коштів щодо утримання в належному стані адміністративної будівлі суду, забезпечення поточних потреб суду;

– законодавче вирішення проблеми визначення сутності апарату суду з термінологічного боку – до Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» додати визначення апарату суду у такому вигляді:

«Стаття 155. Апарат суду

1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат – частина структури суду, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством і державою. Апарат очолює керівник»;

Отже, проведене дослідження свідчить про потребу доповнення адміністративного законодавства у сфері регулювання діяльності апарату суду

в Україні, зокрема щодо використання передового позитивного досвіду реалізації такої діяльності (за аналогією з Французькою, Італійською, Фінляндською та Латвійською республіками, Королівством Іспанія та Сполученими Штатами Америки); законодавчого вирішення проблеми визначення сутності апарату суду з термінологічного боку; створення окремої служби (відділу, сектору) в судовій установі із забезпечення судових розглядів.

Пропонується законодавчо закріпити за окремими працівниками патронатних служб, зокрема й помічниками суддів, статус суб'єктів, на яких поширюється положення Закону України «Про запобігання корупції»; закріпити норму, яка б стосувалась погодження із суддею питання про притягнення до відповідальності помічника судді лише в тій частині, в якій він підзвітний відповідному судді, а саме що стосується порушень, пов'язаних із підготовкою справи до розгляду; зобов'язати суддю мотивувати відмову в погодженні з можливістю оскарження такої відмови керівником апарату голові суду; повернути помічникам суддів статус державного службовця з деякими особливостями призначення відповідно до вимог законів України «Про державну службу», «Про судоустрій та статус суддів» та Положення про помічника судді.

Потрібно законодавчо переглянути функції територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та адміністрації суду щодо матеріального забезпечення судової установи, надавши голові відповідного суду (керівнику апарату) статус розпорядника бюджетних коштів для утримання в належному стані адміністративних будівель суду, забезпечення поточних потреб суду.

Висновки до розділу 3

1. Сформовано розуміння категорії «міжнародні засади здійснення адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду» у вигляді сукупності нормативно закріплених принципів, керівних настанов і

рекомендацій, що є зводом правил, стандартів у сфері належного відправлення судочинства. Здійснено їх класифікацію на такі, що встановлюють: 1) загальні правила незалежності судової гілки влади; 2) гарантії кар'єрного зростання суддів і вимоги до їх професійної підготовки; 3) організаційні засади діяльності судів; 4) окремі правила та процедури організаційного управління судовою установою.

2. Виявлено, що європейське законодавство передбачає можливість як самоорганізаційного забезпечення діяльності судової установи, так і «вертикальну» залежність від уряду. При цьому існує нормативна вказівка на наявність окремого спеціалізованого органу, який в обов'язковому порядку має бути незалежним, неупередженим у своїй діяльності та має займатися виключно організаційними аспектами відправлення правосуддя. Відмінність моделей судових систем унеможливорює ухвалення єдиного систематизованого міжнародного акта, який би повною мірою відбивав засади діяльності апарату суду. Кожна країна уповноважує здійснювати фінансове, кадрове, організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності судової установи або працівника такої установи (керівника апарату суду, клерка, судового адміністратора), або ж спеціалізованого органу (представника судової або виконавчої гілок влади). У деяких країнах такі функції виконують органи виконавчої влади. Існують також гібридні моделі (за взаємодії гілок влади), при яких спеціально уповноваженою особою може бути як працівник установи, так і суддя, який поєднує адміністративні повноваження із суддівськими. Більшість сучасних міжнародних норм мають «розвантажити» таких суддів та доручити виконання цих обов'язків адміністративному спеціалісту.

3. Аналіз досвіду здійснення адміністративно-правового регулювання забезпечувальної діяльності судової установи країнами з різними моделями судових систем свідчить про можливість їх запозичення Україною, зокрема:

– працівники апарату суду мають зрівняні повноваження щодо надання сервісних послуг громадянам і стосовно забезпечувальної діяльності судового процесу з раціональним розподілом обов'язків; запровадження державної

служби не тільки для адміністративного персоналу, а й для технічного за нижчою категорією – за аналогією із Французькою Республікою;

– запровадження оцінювання результатів діяльності працівників апарату суду на основі продуктивності, економічності й ефективності, унаслідок чого буде формуватись їх заробітна плата – за аналогією з Італійською та Фінляндською республіками а також Королівством Іспанія;

– реалізація механізму пришвидшення розгляду справ і вирівнювання навантаження між суддями: керівник апарату суду в разі наявності перевантаження за окремою спеціалізацією мусить повідомити про це відповідне територіальне управління Державної судової адміністрації України, яка в свою чергу, уповноваживши спеціального працівника, буде перенаправляти справи за інстанційним принципом і з урахуванням територіальної наближеності до судової установи, яка в змозі буде розглянути справу – за аналогією з Латвійською Республікою;

– створення спеціалізованого органу або розширення відповідних повноважень Національної школи суддів України щодо оновлення програм підготовки керівників апаратів суду, оскільки лекційна програма не вбачає належного рівня сертифікації, та загалом запровадження обов'язкової трирівневої системи сертифікації з можливістю дистанційного навчання – за аналогією зі Сполученими Штатами Америки.

4. Убачається, що належна організація роботи суду викликана потребою забезпечення високого рівня здійснення судочинства судами України, а недоліки в організації роботи апарату суду, адміністрування та контролю за діяльністю працівників апарату можуть негативно впливати на процес відправлення судочинства суддівським корпусом, формування корупційних ризиків, виникнення конфліктних ситуацій, що в свою чергу може бути наслідком перешкоджання доступу до правосуддя громадянам і формувати негативну думку суспільства про роботу судової гілки влади загалом.

5. Виявлено, що модернізаційні зміни діяльності апарату суду, його адміністративно-правового регулювання та окремо роботи судової гілки влади

загалом є взаємодоповнювальними процесами, що перебувають у тісній взаємодії.

6. Проведений аналіз свідчить про наявність низки проблемних питань в аналізованій сфері, зокрема:

– невизначеність адміністративно-правового статусу секретарів судового засідання; відсутність спеціалізованого підзаконного або нормативно-правового акта, який би узагальнював і вбирав у себе принципи діяльності, функції, підпорядкованість, права та обов'язки секретарів судового засідання, що дало змогу здійснювати ефективне керівництво та адміністрування цією категорії посад. З метою вирішення цього проблемного питання та ефективної організації роботи суду із забезпечення судових розглядів доцільно створити в апараті суду службу (відділ, сектор) із забезпечення судових розглядів, до складу якої включити судових розпорядників і секретарів судового засідання. Для забезпечення функціонування служби (відділу, сектору) на основі положення про службу судових розпорядників розробити нове положення, в якому додатково закріпити принципи діяльності, функції, підпорядкованість, права та обов'язки секретарів судового засідання;

– невизначеність правового статусу патронатної служби та принципів і засад діяльності її працівників, зокрема й помічників суддів, на рівні нормативно-правових актів, що суперечить іншим законодавчим актам:

а) визнання діяльності помічника судді як такої, де можуть виникати корупційні ризики, проте невіднесення до них осіб, що є суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», що в свою чергу навіть позбавляє обов'язку щорічного е-декларування доходів, ускладнює можливості притягнення особи до відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією діянь. Для вирішення цієї проблеми потрібно законодавчо закріпити окремих працівників патронатних служб, зокрема і помічників суддів – як суб'єктів, на яких поширюється положення Закону України «Про запобігання корупції». Підпункт "г" пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону від 14.10.2014 № 1700-VII матиме такий вигляд:

«г) радники, помічники, уповноважені та прес-секретар Президента України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівники патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах»;

б) практичні складнощі здійснення організаційно-контрольних функцій щодо діяльності помічника судді у зв'язку з наявністю двосуб'єктного керівного впливу: з боку керівника апарату суду та відповідного судді, які на практиці не узгоджуються, – закріпити норму на погодження із суддею про притягнення до відповідальності лише в тій частині, в якій помічник судді підзвітний відповідному судді, а саме за порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, та зобов'язати суддю мотивувати відмову в погодженні з можливістю оскарження такої відмови керівником апарату голові суду. Пункт 16 Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21, повинен мати такий вигляд:

«Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення до помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду. За порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, застосування заходів дисциплінарного стягнення здійснюється за погодженням із суддею.

Відмова суддею в погодженні на застосування заходів дисциплінарного стягнення до помічника судді має бути мотивованою та може бути оскаржена керівником апарату голові відповідного суду»;

в) недоцільність позбавлення помічників суддів статусу державного службовця. У зв'язку з визнанням помічників судді учасниками судового процесу і надання їм повноважень за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження з певними процесуальними наслідками існує потреба повернути поміщикам суддів статус державного службовця з деякими особливостями призначення відповідно до вимог законів України «Про

державну службу», «Про судоустрій та статус суддів» і Положення про помічника судді;

– недостатній рівень або невчасне забезпечення комп'ютерною та оргтехнікою, засобами відеоконференцзв'язку, потрібними матеріалами та засобами, потрібними для безперебійного відправлення судочинства, що пояснюється вимушеною взаємодією з цих питань керівника апарату суду з Державною судовою адміністрацією України та її територіальними управліннями, які не можуть об'єктивно оцінити потреби кожного суду, що перебуває на їх забезпеченні на сьогодні. Для цього слід законодавчо переглянути функції територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та адміністрації суду щодо матеріального забезпечення з переданням цих повноважень голові відповідного суду або керівнику його апарату з наданням йому статусу розпорядника бюджетних коштів у частині утримання в належному стані адміністративної будівлі суду, забезпечення поточних потреб суду;

– для законодавчого вирішення проблеми визначення сутності апарату суду з термінологічного боку потрібно до Закону України від 02.06.2016 №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» додати визначення апарату суду в такому вигляді:

«Стаття 155. Апарат суду

1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат – частина структури суду, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування й надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством і державою. Апарат очолює керівник».

7. Робиться висновок про потребу доповнення адміністративного законодавства у сфері регулювання діяльності апарату суду в Україні, зокрема змін потребують норми законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII; «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII;

«Про державну службу», від 10.12.2015. № 889-VIII; «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI; Положення про помічника судді, затвердженого рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21; Положення про апарат суду, затвердженого Державною судовою адміністрацією України за погодженням із Вищою радою правосуддя від 17.01. 2019 року № 140/0/15-19, та ін.

ВИСНОВКИ

У **висновках** на основі теорії адміністративного права, чинного законодавства, досягнень публічної адміністрації наведено нове розв'язання наукового завдання у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, викладено найбільш важливі наукові результати. Основні з них такі:

1. З'ясовано місце апарату суду в структурі судової установи у вигляді її фактично самостійної частини, що складається із державних службовців та працівників патронатної служби, основним професійним завданням яких є забезпечення реалізації її функцій, створення умов для відправлення правосуддя та надання якісних адміністративно-судових послуг фізичним і юридичним особам.

2. Розкрито сутність адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, яка полягає у сукупності розпорядчої та виконавчої адміністративної діяльності системи керівного суб'єктного впливу, що складається з двох блоків: внутрішнього (керівник судової установи і керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та обслуговуючий характер по відношенню до реалізації основних завдань судової гілки влади в контексті діяльності конкретної судової установи.

3. Виявлено і узагальнено, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні ґрунтується на системі загальних принципів судової влади та адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації і принципах діяльності працівників апарату суду, які є юридичною основою для здійснення ефективного державного управління і надання судово-адміністративних послуг в аналізованій сфері. Для забезпечення права осіб на справедливий суд та повагу до їх прав і свобод необхідним є укорінення в

свідомості посадових осіб та громадян розуміння засад дотримання верховенства закону та рівності перед ним.

4. Доведено, що адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні розкриває особливості функціонування представників внутрішнього та зовнішнього блоків публічної адміністрації в цій сфері, репрезентуючи при цьому особливості їх владно-розпорядчого, регулюючого впливу на діяльність апарату суду в Україні за допомогою сукупності взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, що в загальному розкриває їх значення та роль в процесі функціонування останнього. Розкрито адміністративно-правовий статус основних суб'єктів публічної адміністрації в аналізованій сфері, зокрема: голови та керівника апарату суду, Ради суддів України, Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації України.

5. Доведено, що під методами адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні слід розуміти практичний спосіб втілення регулюючого впливу норм адміністративного права, що реалізується суб'єктами публічного адміністрування у спосіб, закріплений адміністративно-правовою формою. Фактично, це сукупність прийомів, засобів, операцій та процедур, що застосовуються окремим суб'єктом з метою досягнення як загальної мети адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні, так і окремо здійснення керівного впливу щодо окремих питань його функціонування.

6. Охарактеризовано окремі процедури адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації зовнішнього і внутрішнього спрямування щодо надання фізичним і юридичним особам адміністративно-судових послуг та системи внутрішніх адміністративних процедур діяльності суб'єктів, що здійснюють регулювання діяльності апарату суду в Україні, а саме: номотворчо-технічні процедури щодо планування, підготовки проектів нормативних актів, введення нормативно-правових актів в дію; реалізаційні

процедури (призначення та звільнення керівника апарату суду та його заступників, взаємодія апарату суду з іншими органами судової влади, заохочення працівників апарату суду, проведення службових перевірок, надання службового житла).

7. Виявлено і узагальнено, що європейське законодавство передбачає можливість як самоорганізаційного забезпечення діяльності судової установи, так і «вертикальну» залежність від уряду. При чому існує нормативна вказівка на наявність окремого спеціалізованого органу, який в обов'язковому порядку має бути незалежним, неупередженим в своїй діяльності та повинен займатись виключно організаційними аспектами відправлення правосуддя. Відмінність моделей судових систем унеможливорює прийняття єдиного систематизованого міжнародного акту, який би в повній мірі відображав засади діяльності апарату суду. Кожна країна уповноважує здійснювати фінансове, кадрове, організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності судової установи або працівнику такої установи (керівнику апарату суду, клерку, судовому адміністратору), або ж спеціалізованому органу (представнику судової або виконавчої гілок влади). В деяких країнах такі функції виконують органи виконавчої влади. Існують також гібридні моделі (при взаємодії гілок влади), при яких спеціально уповноваженою особою може бути як працівник установи, так і суддя, який поєднує адміністративні повноваження із суддівськими. Більшість сучасних міжнародних норм покликані «розвантажити» таких суддів та доручити виконання цих обов'язків адміністративному спеціалісту.

8. Доведена необхідність внесення змін та доповнень до адміністративного законодавства у сфері регулювання діяльності апарату суду в Україні, зокрема в частині: використання передового позитивного досвіду реалізації такої діяльності (за аналогією з Французькою, Італійською, Фінляндською та Латвійською Республіками, Королівством Іспанія та Сполученими Штатами Америки); законодавчого вирішення проблеми визначення сутності апарату суду з термінологічного боку; створення окремої служби (відділу, сектору) в судовій установі із забезпечення судових розглядів.

Пропонується: 1) законодавчо закріпити за окремими працівниками патронатних служб, зокрема і помічниками суддів, статус суб'єктів, на яких поширюється положення Закону України «Про запобігання корупції»; 2) закріпити норму, яка б стосувалась погодження із суддею питання про притягнення до відповідальності помічника судді лише в тій частині, в якій він підзвітний відповідному судді, а саме, що стосується порушень, пов'язаних з підготовкою справи до розгляду; 3) зобов'язати суддю мотивувати відмову у погодженні з можливістю оскарження такої відмови керівником апарату голові суду; 4) повернути помічникам суддів статус державного службовця з деякими особливостями призначення відповідно до вимог законів України «Про державну службу», «Про судоустрій та статус суддів» та Положення про помічника судді; 5) законодавчо переглянути функції територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та адміністрації суду в частині матеріального забезпечення судової установи, надавши голові відповідного суду (керівнику апарату) статус розпорядника бюджетних коштів в частині утримання в належному стані адміністративних будівель суду, забезпечення поточних потреб суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєнко Є. В. Можливості використання зарубіжного досвіду правового забезпечення та організації діяльності судів в Україні. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 121-127.
2. Авер'янов В.Б. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. К. : Юридична думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.
3. Административное право: общая и особенная части; под ред. А.П. Коренева. М. : МВШМ МВД СССР, 1986. 487 с.
4. Адміністративне право України: навчальний посібник; за заг. ред. В.В. Галунька. Херсон : ХМТ, 2011. 320 с.
5. Адміністративне право України: підручник; за ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
6. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения. М.: Издательство НОРМА, 2001. С. 317.
7. Алексеев С. С. Общая теорія права: учеб. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. С. 211.
8. Алтуніна О. М. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36).
9. Андрєєва Д. Є. Адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в Україні : організаційно-правові аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 18 с.
10. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. К. : Наук. думка, 2004. 304 с.
11. Армаш Н. Особливості адміністративно-правового статусу керівників органів виконавчої влади, що обіймають посади державних політичних діячів. *Право України*. 2006. № 10. С. 71-74.
12. Басова Ю.Ю. Адміністративні процесуальні форми діяльності органів публічної адміністрації. *Форум права*. 2012. № 1. С. 71-76.

13. Бахрах Д. Н. Административное право: учеб. для вузов: 3-е изд. пересмотр. и доп. М. : Норма, 2007. 816 с.
14. Бахрах Д. Н. Административное право: учеб. для вузов; М.: Издательство ВЕК, 1999. 368 с.
15. Битяк Ю.П., Богуцкий В.В., Гаращук В.Н. Административное право Украины: учебник для студентов ; 2-е изд., перераб. и доп. Харків: Право, 2003. 576 с.
16. Битяк Ю.П., Зуй В.В., Комзюк А.Т. Переконання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність: Конспекти лекцій. Харків: Укр. юрид. академія, 1994. 44 с.
17. Біла В. Р. Адміністративна процедура як нормативна модель процесуальних правовідносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 30 (2). С. 12-15.
18. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис... докт. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 444 с.
19. Бойко І. Базові категорії права адміністративних процедур. Матеріали Круглого столу: Адміністративна процедура: особливості формування української концепції. Харків : Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 7-13.
20. Бондаренко В. А. Деякі питання реалізації адміністративно-правових норм. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична. 2013. Вип. 4. С. 78-86.
21. Бортняк Ф.В. Форми та методи діяльності державної виконавчої служби: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Київський національний ун-т внутрішніх справ. К., 2008. 207 с.
22. Бояринцев М. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів. *Право України*. 2002. №8.

23. Буткевич С. А. Форми та методи діяльності Держфінмоніторингу України (адміністративно-правовий аспект). *Право і Безпека*. 2008. Т. 7, № 2. С.110-115.
24. Василевська Т. Е. Етика державного управління : підручник. К. : НАДУ, 2015. 204 с.
25. Васильєв С. В. Принципи права як джерело права. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. «Право». 2011. Вип. 17. С. 15-22.
26. Витрук Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. М., 1979. 229 с.
27. Витрук Н.В. Основы правового положения личности в социалистическом обществе. М.: Юрид. лит., 1979. 251 с.
28. Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 136–139.
29. Вишневський М. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. С. 134–139.
30. Вишневский М. В. Деятельность аппарата суда как объект административно-правового регулирования. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 88–93 (Кыргызская Республика).
31. Вишневський М. В. До питання визначення форм та методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (м. Київ, 9–10 верес. 2016 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2016. С. 65–67.

32. Вишневский М. В. Место аппарата суда в структуре судебного учреждения. *Право и закон*. 2018. № 3. С. 99–104.

33. Вишневський М. В. Методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 1. С. 155–159.

34. Вишневський М. В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 3. С. 101–106.

35. Вишневський М. В. Система керівного суб'єктного впливу, що здійснює адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (м. Запоріжжя, 24–25 берез. 2017 р.)*. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 64–66.

36. Вишневський М. В. Форми адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4(25). Т. 2. С. 53–57.

37. Вишневський М. В. Щодо питання визначення дефініції «апарат суду». *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (м. Одеса, 10–11 серп. 2018 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 45–47.

38. ВРП погодила Типове положення про апарат суду. «Судово-юридична газета». 2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/133256-vrp-pogodila-tipove-polozhennya-pro-aparat-sudu>

39. Галівець І. В. Роль апарату в організації роботи суду. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 3. С. 54–58.

40. Галіцина Н. В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.
41. Галуцько В. В. Адміністративне право України : підручник : у 2-х т.: Загальне адміністративне право. Академічний курс. Херсон : ХМД, 2013. Т.1. 396 с.
42. Галуцько В.В. Принципи адміністративного права. К.: Науково-дослідний інститут публічного права. URL: sirl.com.ua.
43. Галуцько В.В. Теорія держави та права: конспект лекцій ; за заг. ред. В.К. Шкарупи. Херсон : ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.
44. Гаращук В. М. Контроль та нагляд в державному управлінні. Х.: Фоліо, 2002. 176 с.
45. Глазунова Н. И. Государственное (административное) управление. М. : ТК «Велби» ; Изд-во «Проспект», 2004. 560 с.
46. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: теоретико-прикладне дослідження : моногр. Чорнобай : Чорнобаїв. КПП, 2015. 351 с.
47. Годяк А. І. Моральні та етичні принципи у правовій освіті працівників органів внутрішніх справ України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична. 2013. Вип.1. С. 11-19.
48. Головин С.Ю. Словарь практического психолога. Минск : Харвест, 1998. 800 с.
49. Голяшкін О. В. Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 . Акад. праці і соц. відносин Федерації проф. спілок України. К., 2011. 20 с.
50. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.

51. Государственный служащий в Украине (поиск модели): наук. изд.; под общ. ред. Н. Г. Нижник. М.: Ин Юре, 1998. 272 с.
52. Грицай І. О. Адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 200 с.
53. Грицай І. О. Принципи, функції, форми та методи адміністративно-правового регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 192-197.
54. Гудима Н. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління. *Європейські перспективи*. 2010. №4.
55. Гумін О. М. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32-37.
56. Гуржій Т. Актуальні проблеми законодавчого регулювання адміністративно-деліктних відносин у сфері безпеки дорожнього руху. *Право України*. 2009. № 3. С. 90-94.
57. Гусаров С., Білоус В. Визначення понять адміністративної процедури та адміністративного процесу в адміністративному праві України. *Вісник Академії управління МВС*. 2008. №3. С. 6- 18.
58. Денисова А.В. Співвідношення контролю та нагляду. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2 (4). С. 30–37.
59. Державне управління в Україні; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 1999. 266 с.
60. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К, 2003. 384 с.
61. Деякі питання надання службового житла. Головне територіальне управління юстиції у Дніпропетровській області. 2017. URL: http://www.obljust.gov.ua/uploads/10_.doc
62. Діденко С. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. К.: Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2016. 443 с.

63. Доценко О.М. Морально-етичні засади взаємодії представників публічного адміністрування і громадян. Харківський регіональний інститут державного управління. 2014. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2014-3/doc/1/08.pdf>
64. Дудченко О. Ю. Щодо адміністративних повноважень голови суду. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 205-212.
65. Дудченко О.Ю. Порядок призначення на посаду і звільнення з посади керівника апарату суду. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. 2016. Випуск 4. Том 2. С. 107-110.
66. Європейська хартія про закон "Про статус суддів": Хартія Ради Європи від 10.07.1998. *Верховна рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236?lang=uk
67. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.
68. З чого почалася реформа. *Судова реформа*. 2018. URL: <http://sudovareforma.org/institution/hochu-rozibratysya-u-sudovij-reformi-shho-treba-znaty/>
69. Загальна теорія держави та права; під ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. Х. : Право, 2002. 427 с.
70. Закаблук М. Три зміни для Феміди: нова кількість суддів, поступливі працівники апарату та недоторканні апеляційні ланки. *Закон і Бізнес*. № 3 (1353). С. 1-4.
71. Зілер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз: пер. з фр. В. Ховхуна. К.: Основи, 1996. 316 с.
72. Зубко А.О. Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 211 с.
73. Іванищук А. А. Поняття форми діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового регулювання діяльності судової гілки влади. *Митна справа*. 2013. № 5(2.2). С. 332-336.

74. Іванищук А. А. Нормативне регулювання діяльності судової гілки влади: адміністративно-правові аспекти. *Форум права*. 2013. № 1. С. 355-358.
75. Іванищук А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні. дис. ... докт. юрид. наук. Київ, 2017. 466 с.
76. Інформація про апарат суду. Одеський окружний адміністративний суд. 2018. URL: https://adm.od.court.gov.ua/sud1570/pro_sud/aparat/
77. Калашник О. Проблеми вдосконалення правового регулювання діяльності апарату місцевого загального суду. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 374-378.
78. Керимов Д. А. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права. М., 2003. С. 363.
79. Керівник апарату суду: Вступ до професії. Кол. авторів. Серія «Управління судом». Книга 1. Електронне видання. Київ, 2013. 142 с.
80. Керівник апарату Харківського окружного адміністративного суду Валентина Лисенко взяла участь у міжнародній конференції «Інноваційні підходи в судовому адмініструванні». Новини Хоас. 2013. URL: <http://khoas.gov.ua/page29/101002/369/>
81. Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посів. 3-тє вид. К. Алерта; ЦУЛ, 2011. 696 с.
82. Козлов Ю. М. Административное право : ученик. М. : Юристъ, 1999. 320 с.
83. Козлов Ю.М. Адміністративне право: підручник. М.: МАУП, 2005. 554 с.
84. Колобова С.В. Трудовое право России: учеб. пособие для вузов. М.: ЗАО Юстицинформ, 2005. 288 с.
85. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Правознавство, 2009. *Правова єдність ВAB*, 792 с.
86. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2, змін, і доп. 1С: Істина, 2012. 528 с.

87. Коломоєць Т. О. Патронатна служба за законодавством України: деякі дискусійні питання регламентації. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2017. № 3. С. 73-82.
88. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник: 3-тє вид., стер. К. : Юрінком Інтер, 2001. 752 с.
89. Колпаков В. К. Адміністративне право: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
90. Колпаков В., Кузьменко О., Пастух І., Коваленко В., та ін. Курс адміністративного права України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
91. Концепція Пілотної сертифікованої програми з судового адміністрування. Проект «Справедливе правосуддя». URL: http://www.fair.org.ua/content/tender/Concept_Court_Admin_Program_DRAFT_UKR_Mar_30_2012.doc
92. Корсак В. Позбавлення голів судів частини адміністративних важелів унеможлиблює вплив на здійснення правосуддя. *Закон і Бізнес*. 2012. №52 (1039).. URL: https://zib.com.ua/ua/print/7084-vitaliy_korsak_pozbavlennya_goliv_sudiv_administrativnih_vaz.html
93. Костюк В. Л. Конституційні принципи трудової правосуб'єктності: науково-правовий аспект. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 151-158.
94. Кравцов А. С. Принципи сучасного адміністративного права: ґрунтовний привід для наукової дискусії. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2013. Вип. 3. С. 218-224.
95. Кравцов А.С. Реалізація принципу пріоритету прав і свобод людини в адміністративному праві України (теоретично-правове дослідження): монографія; Луган. держ. унт внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка; Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 200 с.
96. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522–525.

97. Кривий А. О. Адміністративно-правова діяльність чергової служби органів внутрішніх справ: дис. кандидата юрид. наук : 12.00.07; Дніпропетровськ, 2011. 301 с.

98. Кричун М. О. Форми й методи реєстраційної та дозвільної діяльності Державної податкової служби України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. №4. С.266-272.

99. Крохмаль Н. Історичні форми саморегуляції соціального процесу. Запоріжжя: «Просвіта», 2004. 144 с.

100. Кузьмишин В.М. Адміністрування апеляційних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 222 с.

101. Курочка Л. Принципи державної служби в Україні: сучасні підходи. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 3. С. 66-72.

102. Куценко В. Д. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НДІПП. Київ, 2016. 223 с.

103. Кучук А. М., Перепьолкін С.М. Принципи права як категорія внутрішньо державного й міжнародного права. *Право і суспільство*. 2015. №3(3). С. 22-26.

104. Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис... ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Національний університет ДПС України. Ірпінь, 2007. 21 с.

105. Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : дис... ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Національний університет ДПС України. Ірпінь, 2007.

106. Леськів С. Р., Машталір Х. В., Цибульський Ю. І. Фінансування судової гілки влади України як гарантія суддівської незалежності. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 249-253.

107. Лобанова С.А. Нафтогазовий комплекс як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. Вип. 182. Ч. 3. С. 180–186.
108. Лошицький М.В., Короєд С.О. Адміністративний процес: основні підходи до розуміння. *Держава і право*. 2012. Вип. 55. С. 236-242.
109. Людвік В.Д. Принципи права як універсальні правові регулятори: поняття та значення. Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. Дніпропетровськ: ЮА МВС України. 2005. Вип. №1 (20). С.79.
110. Макаровець А.М. Адміністративно-правовий статус апарату суду в Україні: дис. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Суми: Сумський державний університет, 2018. 216 с.
111. Максимов С. Конституційний принцип верховенства права: загальне та особливе. Вісник Академії правових наук України. 2009. №3. С.127-134.
112. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.
113. Малихіна А. О. Зарубіжний досвід організації та правового забезпечення роботи апарату суду. *Юрист України*. 2014. № 2 (27). С. 18–24.
114. Малихіна А. О. До проблеми визначення правового статусу керівника апарату суду. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. 2013. № 1062, Вип.(14). С. 279-282.
115. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юристъ, 2004. С. 26-27.
116. Мальцев Г. В. Социальные основания права. М.: Норма, 2007. 800 с.
117. Маркіна А.М. Адміністративно-правове регулювання надання медичних послуг в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. НДІ публ. права. Київ, 2018. 221 с.

118. Марочкін І. Є. Організація роботи суду : навч. посіб. Х. : Право, 2012. 256 с.
119. Маслова Я.І. Контроль та нагляд у державному управлінні автомобільними дорогами. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 49. С.462-467.
120. Мироненко Н.М. Адміністративні методи управління. Юридична енциклопедія: в 6 т.; гол. ред. кол.: Ю.С.Шемшученко. К., 1998.
121. Миронець І. М. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; К.: Нац. авіац. ун-т, 2012. 24 с.;
122. Митне право України: навчальний посібник; за заг. ред. проф. В.В. Ченцова. Київ, 2007. 283 с.
123. Міжнародні засади судової досконалості. Проект «справедливе правосуддя». 2018. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/International_framework__Court_Excellence_UKR.pdf
124. Мотрук Т. В. Поняття адміністративної процедури у співвідношенні до поняття адміністративного процесу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2017. Вип. 42. С. 186-189.
125. Музичук О. М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права*. 2008. № 1. С. 316-321.
126. Мурза В. В. Форми та методи державної контрольно-наглядової діяльності. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 110-116.
127. Назар Ю.С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 160 с.
128. Назаров І. В. Європейський досвід у сфері організації управління судовою системою. *Форум права*. 2011. № 1. С. 700-705.

129. Обрусна С. Ю. Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України. Вісник Вищої ради юстиції. 2010. № 4. С. 52–73.

130. Общая теория права и государства; под ред. В.В. Лазарева. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юристь, 1996. 472 с.

131. Овчарук С.С. Теоретичні аспекти визначення поняття і змісту інституту адміністративних процедур у адміністративно-правовій науці України. Науковий вісник нац. університету біоресурсів і природокористування України. 2012. № 173. Ч. 1 : Право. С. 183–192.

132. Окар-Балаж Я. І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. *Наше право*. 2015. № 2. С. 81-85.

133. Оксін В. Ю. Адміністративно-правове регулювання банківської системи: деякі теоретичні аспекти. *Митна справа*. 2014. № 4(2). С. 181-185.

134. Олійник Р. В. Адміністративно-правовий статус прокуратури України. *Європейські перспективи*. 2013. № 13. С. 35-40.

135. Пайда Ю. Ю. Роль права та релігії в удосконаленні механізму реалізації прав людини. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 1. С. 65-70.

136. Пайда Ю. Ю. Юридичні гарантії як елемент механізму захисту прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 69-73.

137. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.

138. Педан А.И. Понятие административно-правовых отношений в сфере исполнительного производства в Украине. *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. 2018. № 1. С. 67-72.

139. Петров Є.В. Адміністративно-господарське право як підгалузь адміністративного права України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків 2012. 398 с.

140. Пирожкова Ю.В. Адміністративно-правове регулювання у сфері автомобілебудування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2007.

141. Писаренко В. В. Адміністративно-правовий статус державної служби боротьби з економічною злочинністю. *Право і Безпека*. 2010. № 5. С.155-159.

142. Половчення А.Б. Адміністративно-правовий статус громадських об'єднань у сфері освіти в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2017. 215 с.

143. Положення про апарат Херсонського міського суду Херсонської області: Затверджено протоколом зборів Херсонського міського суду Херсонської області № 2 від 01.04.2016. *Судова влада України*. 2017. URL: https://ksm.ks.court.gov.ua/sud2125/polozhenya_ksm/

144. Популярна юридична енциклопедія; укладачі В. К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський. К.: Юрінком Інтер, 2003. 528 с.

145. Порошук П. П. Поняття та значення контролю за діяльністю апарату суду. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. 2015. Вип. 1(1). С. 200-208.

146. Посадова інструкція керівника апарату місцевого загального суду: Наказ Державної судової адміністрації України від 19.06.2011р. *Судова влада України*. URL:<https://pl.dn.court.gov.ua/sud0542/2/3/6>

147. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про адміністративну процедуру». *Верховна рада України*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=65307&pf35401=473849>

148. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління». *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 57-66.

149. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07; Академія митної служби України. Д., 2007. 477 с.

150. Примаков К. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. *Підприємництво, господарство, право* : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2016. № 11. С. 145-150.

151. Про Апарат Прем'єр-міністра України: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2006 № 1451. Офіційний вісник України. 2006 р. №42. стор. 43. (Втрата чинності від 21.08.2009, підстава - 850-2009-п).

152. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. *Голос України*. 2017. № 1.

153. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015. № 889-VIII. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 21.

154. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. ст.2056.

155. Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посади керівника апарату апеляційного суду та його заступника: Наказ Державної судової адміністрації України 15 серпня 2016 р. № 167. *Державна
судова адміністрація України*. URL:
https://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz_167.pdf

156. Про затвердження Інструкції про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України: Наказ Служби безпеки України від 04.02.2016. №45. *Офіційний вісник України*. 2016. № 23. С. 307.

157. Про затвердження Положення про Державну судову адміністрацію України: Положення Ради суддів України від 22.10.2010 № 12. *Верховна рада України*. URL: <http://zk.court.gov.ua/tu07/n-pb/condition>.

158. Про затвердження Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України від 18 травня 2018 року. № 21. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18/card6#Public>

159. Про затвердження Положення про порядок надання службового житла й користування ним суддями, працівниками апаратів судів, працівниками Державної судової адміністрації [...]: Наказ ДСА України від 22.12.2017 №1122. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1122750-17/card6#Public>

160. Про затвердження Положення про проведення конкурсів для призначення на посади державних службовців у судах, органах та установах системи правосуддя: Рішення вищої ради правосуддя від 5 вересня 2017 року. № 2646/0/15-17. *Вища рада правосуддя*. URL: http://www.vru.gov.ua/content/act/2646_05.09_.2017_.doc

161. Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду: Наказ Державної судової адміністрації України № 86 від 20 липня 2005 року. *Судова влада України*. URL: <http://court.gov.ua/tu15/informacii/90/>

162. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України; Концепція від 22.07.1998 №810/98. *Офіційний вісник України*. 1999 р. № 21. стор. 32.

163. Про звернення до Державної судової адміністрації України щодо організації в передбаченому законом порядку службової перевірки діяльності керівника апарату ... правосуддя: Рішення Вищої ради правосуддя № 720/0/1513. *Вища рада правосуддя*. 2018. URL: http://www.vru.gov.ua/content/act/2127_03.07_.2018_.docx

164. Про нормативно-правові акти: Проект закону України від 21 січня 2008 р. № 1343-1. *ЛігаЗакон*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF11B01A.html.

165. Про погодження Типового положення про апарат суду: Рішення Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 140/0/15-19. *Вища рада*

правосуддя України. 2019. URL:
http://www.vgu.gov.ua/content/act/140_17.01_.2019_1.docx

166. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 92.

167. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07 липня 2010 року № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41; № 41-42; №43; № 44-45.

168. Про упорядкування структури ДСА України, її територіальних управлінь, апаратів апеляційних та місцевих судів: Наказ ДСА України від 16 лютого 2017 р. № 168. *Судова влада України*. 2017. URL:
https://dsa.court.gov.ua/userfiles/file/DSA/DSA_2017_all_docs/FEBRUARY_17/N_168.pdf

169. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. *Голос України*. .2011. № 65.

170. Пухтецька А. Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник Національної академії наук України*. 2010. № 3. С. 33-43.

171. Рада суддів України затвердила нове Положення про помічника судді. *Рада суддів України*. 2018. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/rada-suddiv-ukraini-zatverdila-nove-polozenna-pro-pomicnika-suddi>

172. Рачинська І. М. Форми та методи адміністративно-правової діяльності громадських організацій. *Форум права*. 2013. № 1. С. 812-816.

173. Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 17.11.2010 № (2010)12. *Верховна рада України*. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38

174. Рекомендація N (94) 12 "Незалежність, дієвість та роль суддів": Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 13.10.1994. *Верховна рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323

175. Реуф В. М. Специально-юридические принципы права: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Волгоград, 2004. С. 12.
176. Решетнік А.Р., Логвиненко М.І. Міжнародний досвід та співробітництво у сфері судового управління. *Electronic Sumy State University Institutional Repository*. 2018. URL: http://r250.sudu.edu.ua/bitstream/123456789/33990/1/Reshetnik_judicial%20administration.pdf
177. Римаренко Ю. І. Правове регулювання. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т.; відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В.Я.Тацій, Ю.С.Шемшученко. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. С. 752.
178. Рівіс М.М. Публічне адміністрування транскордонного співробітництва України та країн-учасниць ЄС: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2018. 217 с.
179. Рудниченко С. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності державної судової адміністрації України: ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НДПП. Київ, 2017. 226 с.
180. Румянцева - Козовник А. В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. *Європейські перспективи*. 2014. №3. С.116-122.
181. Сагун А. В. Голова суду як суб'єкт управлінської діяльності адміністративних судів України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2014. Вип. 29(2.3). С. 197-199.
182. Саморегуляція соціального організму країни : монографія; за науковою ред. В. П. Бежа ; В. П. Бех (голова), Н. В. Крохмаль, Г. О. Нестеренко; Мін-во освіти і науки, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 652 с.
183. Сердюк В. В. Актуальні питання діяльності апаратів вищих спеціалізованих судів у контексті судової реформи. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 1. С. 27–37.

184. Сердюк В.В. Функціонування апарату вищих судових органів у контексті судової реформи. Вісник Академії адвокатури України. 2010. Вип. 3. С. 20-26.

185. Система судоустрою в Латвії. Юридична газета. 2018. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sistema-sudoustroyu-v-latviyi.html>

186. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підруч.; Х. : Еспада, 2006. 776 с.

187. Смілий І. А. Форми та методи діяльності Державної міграційної служби України щодо протидії адміністративним правопорушенням іноземців. Публічне право. 2013. № 2. С. 355-361.

188. Собакарь А. О. Форми та методи реалізації державної політики України у сфері безпеки дорожнього руху. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2011. №4. С.220-229.

189. Советское административное право; под ред. доц. М.И. Еропкина. М.: Юридическая литература, 1964. С, 16.

190. Сорокин В.В. Судебная практика как источник права: за и против. Сибирский юридический вестник. 2002. №3.

191. Стартував спільний проект судів Херсонщини «Суд очима майбутніх журналістів» заради спільної мети – відновлення довіри до судової влади. *Судова влада України*. 2018. URL:<https://km.ks.court.gov.ua/sud2125/pres-centr/news/579290/>

192. Старчук О. В. Принципи трудового права згідно проекту Трудового кодексу України. *Право і суспільство*. 2013. № 6.2. С. 155-159.

193. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015 2020 роки. Національна школа суддів України. 2016. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1467884108%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D1%81%D1%83%D0%B407.pdf>

194. Структура суду. Апеляційний суд міста Києва. 2018. URL: https://kia.court.gov.ua/sud2690/sud_1/misia_sudu/
195. Судова реформа не має бути одноразовою акцією». Іб Україна. 2018. URL: https://lb.ua/news/2018/08/15/405167_sudova_reforma_povinna_buti.html
196. Судова реформа. Міністерство юстиції України. 2017. URL: https://minjust.gov.ua/cat_414
197. Судове адміністрування: навчальна програма дистанційного курсу. Київ: Національна школа суддів України. 2016. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/curriculum_court_adm_online.pdf.
198. Тарасенко К. В. Компетенція, форми і методи діяльності та відповідальність Ради національної безпеки і оборони України. *Форум права*. 2012. № 2. С. 679-692.
199. Тарахонич Т.І. Правове регулювання та правовий вплив як юридичні категорії: співвідношення понять. Часопис Київського університету права. 2009. № 4. С. 10-14.
200. Теліпко В.Е. Закон України «Про судоустрій і статус судів». Науково-практичний коментар; за ред. Молдована В. В. К.: Центр учбової літератури, 2011. 528 с.
201. Теория государства и права. Академический курс в трех томах; отв. ред. М.Н. Марченко. 3-е изд., перераб. и доп. Т. 3: *Государство, право, общество*. М.: Норма. 95 с.
202. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник; за ред. О.В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
203. Теремецький В. І. Принципи та функції адміністративно-правового регулювання податкових відносин. *Право і Безпека*. 2011. № 4. С. 85-89.
204. Тимошук В.П. Адміністративні процедури за участю громадян. Державне управління: проблеми адміністративної теорії та практики; за заг. ред. В.Б. Авер'янова. К. : Факт, 2003. С. 195–211.

205. Типове Положення про апарат місцевого, апеляційного судів. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/tipove-polozh-pro-aparat.pdf>

206. Тихомиров О. Д. Правове поняття, види понять. *Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т.; відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. С.752.*

207. Ткаленко І. І. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. *Митна справа*. 2013. № 6(2.1). С. 188-193.

208. Тополя Р. В. Принципи адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 11(1). С. 201-202.

209. У Херсоні стартував проект «Суд очима майбутніх журналістів». *Український Південь*. 2018. URL: <https://pivdenukraine.com.ua/2018/10/18/u-xersoni-startuvav-proekt-sud-ochima-majbutnix-zhurnalistiv/>

210. Уварова О.О. Принципи права як загальнотеоретична категорія. *Юрист України*. 2011. № 4(17). С. 5-10.

211. Філіпенко А. С. Адміністративно-правовий статус громадських об'єднань: поняття та зміст. *Митна справа*. 2013. № 6(2.1). С. 216-223.

212. Фомін П. П. До питання про принципи адміністративного права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка*. 2013. Вип. 4. С. 264-268.

213. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

214. Хальота А. Методи діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню реалізації прав людини. *Право України*. 2001. № 5. с. 43-46.

215. Харенко О. О. Адміністративно-правовий статус центрального органу виконавчої влади: проблема змісту. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 325-330.

216. Херсонські судді відкриті для спілкування. *Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Херсонській області*. 2018. URL: <https://kherson.legalaid.gov.ua/ua/uspishni-spravy/24-novyny/2040-khersonski-suddi-vidkryti-dlia-spilkuвання>

217. Хотинська-Нор О. З. До питання тлумачення поняття «судова система». *Судова апеляція*. 2014. № 3. С. 6-11.

218. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008.

219. Чумак О. О. Адміністративно-правовий статус державного виконавця. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 107-113.

220. Школик А. Стан розвитку адміністративно-процедурного права в Україні та доцільність його зміни. Адміністративна процедура: особливості формування української концепції. Харків : Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 14- 21.

221. Шпак Ю. А. Стадії нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування: теоретико-правовий аспект. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 801. С.103-108.

222. Шпенова П. Ю. Завдання та функції апарату суду, їх значення в організаційному забезпеченні судової діяльності. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5. С. 132-140.

223. Шустрова К. В. Адміністративно-правове регулювання діловодства господарських організацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право»; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 20 с.

224. Щодо позиції РСУ стосовно змісту Типового положення про апарат суду: Рішення Ради суддів України від 07 грудня 2018 року. № 83. Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/en/site/download?doc=L3VwbG9hZH MvZG9jdW1lbnRzL3Jpc2VubmEtcnN1LW5vLTgzLXZpZC0wNzEyMjAxOC1zLn BkZg==>

225. Юридична енциклопедія: у 6 т.; укладачі Ю. С. Шемшученко, М. П. Зюблюк, В. П. Горбатенко та ін. К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т.5:П-С., 2003 736 с.

226. Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 653 с.

227. Delia Summers. Longman dictionary of contemporary English. Pearson Education Limited. Twelfth impression, 2008. 1950 p.

228. Judicial administration. Legal Information Institute. 2018. URL: https://www.law.cornell.edu/wex/judicial_administration

229. Judicial administration. Merriam-webster. 2018. URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/judicial_administration.

230. Judicial systems. The European e-Justice Portal . 2019. URL: https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems-14-en.do

231. Loi № 65-1002 du novembre 1965 portant reforme des greffes des jurisdiction civiles et penales. - Journal officiel de la Republique Francaise, 1965. C. 10660 -10662.

232. Muñoz H. S. Qualité et justice en Espagne in the administration of justice in Europe: Towards the development of quality standards. Bologna: LoScarabeo, 2003. 317 p.

233. Peter Emilius Herzog. Civil Procedure in France. Netherlands: Martinus Nijhoff, 1967. 659 с.

234. Piantelli F. La programmazione strategica e gli strumenti digestion: esperienze a confront. Giustizia. 2015. URL: <http://www.giustizia.it/newsonline/data/multimedia/685.pdf>.

235. Rudnychenko S.M. Administrative and legal status of state judicial administration Ukraine. Visegrad journal on human rights. 2016. № 5/1. P. 137-143.

236. The Court Administration Judicial System in Latvia. TA.GOV. 2018.
URL: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/TA_buklets_ENG.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Вишневский М. В. Деятельность аппарата суда как объект административно-правового регулирования. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 88–93 (Кыргызская Республика).
2. Вишневський М. В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 3. С. 101–106.
3. Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 2. Т. 3. С. 136–139.
4. Вишневский М. В. Место аппарата суда в структуре судебного учреждения. *Право и закон*. 2018. № 3. С. 99–104 (Кыргызская Республика).
5. Вишневський М. В. Форми адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4(25). Т. 2. С. 53–57.
6. Вишневський М. В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. С. 134–139.
7. Вишневський М. В. Методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 1. С. 155–159.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Вишневецький М. В. До питання визначення форм та методів адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (м. Київ, 9–10 верес. 2016 р.). К.: Центр правових наукових досліджень, 2016. С. 65–67.

9. Вишневецький М. В. Система керівного суб'єктного впливу, що здійснює адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (м. Запоріжжя, 24–25 берез. 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 64–66.

10. Вишневецький М. В. Щодо питання визначення дефініції «апарат суду». *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики*: матеріали Міжнар. науково-практичної конф. (м. Одеса, 10–11 серп. 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 45–47.

БЛАНК

соціологічного опитування громадян щодо стану адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні

Шановний респонденте! Вашій увазі надається бланк соціологічного опитування відносно стану адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. Опитування є анонімним, відповідно просимо Вас надати правдиві відповіді. На кожне питання треба надати відповідь – наприклад, «Так» або «Ні» у графі навпроти шляхом постановлення позначки (наприклад, «+», або «V»). Результати Вашої активної громадянської позиції буде використано для розроблення рекомендацій щодо вирішення проблем, пов'язаних з реалізацією організаційного забезпечення судових установ. Дякуємо Вам за участь!

Чи довіряєте Ви судовій гілці влади?			
Так		Ні	
Доводилось Вам звертатись до судової установи за наданням судово-адміністративних послуг?			
Так		Ні	
Як Ви оцінюєте стан організаційного забезпечення судових установ України?			
Високий	Достатній	Низький	Дуже низький
Чи використовуєте Ви електронні шляхи комунікації з судовою установою?			
Так		Ні	
На Вашу думку, працівники апарату суду якісно виконують свої обов'язки?			
Так		Ні	

РЕЗУЛЬТАТИ

соціологічного опитування громадян відносно стану адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні

Вибірковим анкетуванням було охоплено 652 респонденти. Час проведення анкетування – друге півріччя 2018 і початок 2019 року. 11% респондентів відмовилися відповідати на питання з причин браку часу та роздратованості, викликаной складною ситуацією в державі.

Чи довіряєте Ви судовій гілці влади??			
Так		Ні	
16%		84%	
Доводилось Вам звертатись до судової установи за наданням судово-адміністративних послуг?			
Так		Ні	
81%		19%	
Як Ви оцінюєте стан організаційного забезпечення судових установ України??			
Високий	Достатній	Низький	Дуже низький
6%	32%	43%	19%
Чи використовуєте Ви електронні шляхи комунікації з судовою установою?			
Так		Ні	
63%		37%	
На Вашу думку, працівники апарату суду якісно виконують свої обов'язки?			
Так		Ні	
62%		38%	

ПРОЕКТ

ЗАКОН УКРАЇНИ

**«Про внесення змін до деяких законодавчих актів відносно
регулювання діяльності апарату суду»**

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

I. Внести до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII (Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. ст.545) такі зміни:

- статтю 155 «Апарат суду» викласти в такій редакції:

«1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат - частина структури суду, що складається із сукупності посад основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством та державою. Апарат очолює керівник;»;

II. Внести до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. ст.2056) такі зміни:

- доповнити підпунктом "г" пункт 1 частини першої статті 3 такого змісту:

«г) радники, помічники, уповноважені та прес-секретар Президента України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівники патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах;».

III. Внести до Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21 такі зміни:

- змінити пункт 16 таким змістом:

«Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення до помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду. За порушення пов'язані з підготовкою справи до розгляду застосування заходів дисциплінарного стягнення здійснюється за погодженням із суддею.

Відмова суддею у погодженні на застосування заходів дисциплінарного стягнення до помічника судді має бути мотивованою та може бути оскаржена керівником апарату голові відповідного суду.».

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Голова Верховної Ради України А.В. ПАРУБІЙ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів відносно регулювання діяльності апарату суду»

1. Обґрунтування потреби ухвалення акта

Належна організація роботи суду викликана потребою забезпечення високого рівня здійснення судочинства судами України, а недоліки в організації роботи апарату суду, адміністрування та контролю за діяльністю працівників апарату можуть негативно впливати на процес відправлення судочинства суддівським корпусом, формування корупційних ризиків, виникнення конфліктних ситуацій, що у свою чергу може бути наслідком перешкоджання доступу до правосуддя громадянам та формувати негативну думку суспільства про роботу судової гілки влади загалом.

2. Цілі і завдання ухвалення акта

Метою проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів відносно регулювання діяльності апарату суду» є вирішення окремих проблемних питань в цій сфері.

З метою законодавчого вирішення проблеми визначення сутності апарату суду з термінологічного боку пропонується внесення змін до Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» у такому вигляді:

«Стаття 155. Апарат суду

1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат – частина структури суду, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством та державою. Апарат очолює керівник».

Визнання діяльності помічника судді як такої, де можуть виникати корупційні ризики, проте невіднесення їх до осіб, що є суб'єктами, на яких поширюється дія закону України «Про запобігання корупції», позбавляє їх обов'язку від щорічного е-декларування доходів, ускладнює можливості притягнення особи до відповідальності за вчинення пов'язаних із корупцією діянь. Пропонується законодавчо закріпити окремих працівників патронатних служб, зокрема і помічників суддів, як суб'єктів, на яких поширюється положення Закону України «Про запобігання корупції». Підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII має такий вигляд:

«г) радники, помічники, уповноважені та прес-секретар Президента України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, його

Першого заступника та заступника, працівники патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах».

Для вирішення практичних складнощів здійснення організаційно-контрольних функцій щодо діяльності помічника судді у зв'язку з наявністю двосуб'єктного керівного впливу – з боку керівника апарату суду та відповідного судді, які на практиці не узгоджуються, пропонується закріпити норму на погодження з суддею про притягнення до відповідальності лише в тій частині, в якій помічник судді підзвітний відповідному судді, а саме порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, та зобов'язати суддю мотивувати відмову в погодженні з можливістю оскарження такої відмови керівником апарату голові суду. Пункт 16 Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21, має такий вигляд:

«Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення щодо помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду. За порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, застосування заходів дисциплінарного стягнення здійснюється за погодженням із суддею.

Відмова судді в погодженні на застосування заходів дисциплінарного стягнення до помічника судді має бути мотивованою та може бути оскаржена керівником апарату голові відповідного суду».

3. Стан нормативно-правової бази

- Конституція України;
- Закон України «Про судоустрій і статус суддів»;
- Закон України «Про запобігання корупції»;
- Положення про помічника судді та інші.

Проект узгоджується з актами такої самої юридичної сили, не належить до сфери правового регулювання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, пріоритетних сфер адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, не потребує проведення гендерно-правової експертизи.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону не потребує додаткових видатків державного бюджету.

5. Регіональний аспект

Проект Закону не стосується питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

6. Запобігання дискримінації

У проекті Закону відсутні положення, які містять ознаки дискримінації.

7. Запобігання корупції

У проекті Закону відсутні правила і процедури, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень.

8. Громадське обговорення

Проект Закону не потребує проведення консультацій з громадськістю.

9. Оцінка регуляторного впливу

Проект Закону не є регуляторним актом.

10. Вплив реалізації акта на ринок праці

Реалізація проекту Закону не має впливу на ринок праці.

11. Прогноз результатів

Ухвалення положень законопроекту надасть змогу вдосконалити окремі проблемні питання діяльності апарату суду.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу
адміністративного судочинства України та Закону України
«Про судоустрій і статус суддів» щодо запровадження загальноновизнаної
усталеної судової практики»

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства	Зміст положення (норми) проекту акта
Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII (Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. ст.545)	
Стаття 155. Апарат суду 1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат, який очолює керівник апарату.	Стаття 155. Апарат суду 1. Організаційне забезпечення роботи суду здійснює його апарат – частина структури суду, що складається із сукупності посад, основним професійним завданням яких є забезпечення організаційного обслуговування та надання допоміжних послуг суддівському корпусу суду з метою повноцінного та об'єктивного виконання останніми обов'язків перед суспільством та державою. Апарат очолює керівник.
Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. ст.2056)	
Підпункт "г" пункту 1 частини першої статті 3 - відсутній	«г) радники, помічники, уповноважені та прес-секретар Президента України, працівники секретаріатів Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, працівники патронатних служб Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України, помічники-консультанти народних депутатів України, помічники та наукові консультанти суддів Конституційного Суду України, помічники суддів, а також посади патронатних служб в інших державних органах».

Положення про помічника судді, затвердженого Рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21	
16. Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення до помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду за погодженням із суддею.	16. Застосування заходів заохочення та дисциплінарного стягнення щодо помічника судді здійснюється керівником апарату відповідного суду. За порушення, пов'язані з підготовкою справи до розгляду, застосування заходів дисциплінарного стягнення здійснюється за погодженням із суддею. Відмова судді в погодженні на застосування заходів дисциплінарного стягнення до помічника судді має бути мотивованою та може бути оскаржена керівником апарату голові відповідного суду.

Додаток Г**ЗАТВЕРДЖУЮ****Голова Херсонського міського суду
Херсонської області****Смирнов Г.С.**

« 19 » жовтня 2019 р.

впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Вишневського Михайла Валентиновича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» у правозастосовну діяльність Херсонського міського суду Херсонської області

Комісією Херсонського міського суду Херсонської області було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» Вишневського Михайла Валентиновича. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження було використано в правозастосовній діяльності Херсонського міського суду Херсонської області для підвищення ефективності діяльності апарату суду з метою забезпечення ефективного і своєчасного здійснення судочинства у відповідності до принципу верховенства права.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» Вишневського Михайла Валентиновича вважати впровадженими у правозастосовну діяльність Херсонського міського суду Херсонської області.

Члени комісії:

**Заступник голови
Херсонського міського суду
Херсонської області**

Я.А. Мусулевський

**Керівник апарату
Херсонського міського суду
Херсонської області**

Л.П. Синенко

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор
Науково-дослідного інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, професор
В.В. Галунько

«25»

2018 р.

АКТ

**упровадження результатів дисертаційного дослідження
Вишневського Михайла Валентиновича на тему: «Адміністративно-правове
регулювання діяльності апарату суду в Україні» на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного
інституту публічного права**

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження Вишневського Михайла Валентиновича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні». Під час обговорення наданих матеріалів щодо використання їх у науково-дослідній діяльності комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження використовуються для подальшої теоретичної розробки питань адміністративно-правового регулювання та забезпечення судової гілки влади, функціонування суб'єктів публічної адміністрації, що мають повноваження в цій сфері та окремо діяльності апарату суду в частині організаційного забезпечення судових установ та надання громадянам якісних судово-адміністративних послуг.

Отже, результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» Вишневського Михайла Валентиновича мають вагомий цінність для науково-дослідної діяльності Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» Вишневського Михайла Валентиновича вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права.

Члени комісії:

Заступник директора
з наукової роботи
Науково-дослідного інституту публічного права
кандидат юридичних наук, доцент

Л. В. Сорока

Завідувач відділу
Науково-правових експертиз
та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту публічного права,
кандидат юридичних наук

К.М. Куркова

Додаток Д

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор
Науково-дослідного інституту
публічного права,
доктор юридичних наук, професор
В.В. Галуцько

«25» 2018 р.**АКТ**

упровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Вишневського Михайла Валентиновича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» у навчальний процес відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права

Комісією Інституту було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження Вишневського Михайла Валентиновича на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні». Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення дослідження було використано в розробленні лекційних курсів з дисциплін, які викладаються в Інституті, а саме з дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників.

ВИСНОВОК: результати дисертаційного дослідження на тему: «Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні» Вишневського Михайла Валентиновича вважати впровадженими в навчальний процес випускаючого відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права з дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права».

Члени комісії:

Заступник директора
з наукової роботи
Науково-дослідного інституту публічного права
кандидат юридичних наук, доцент

 Л. В. Сорока

Завідувач відділу
Науково-правових експертиз
та законопроектних робіт
Науково-дослідного інституту публічного права,
кандидат юридичних наук

 К.М. Куркова